

P. II.
228

CONVORBIRI LITERARE

No. 1.

BUCUREȘTI, IANUARIE, 1913.

Anul XLVII.

DIRECTOR: S. MEHEDIȚI

CUPRINSUL

Carmen-Sylva. — Cugetări.

P. Cerna. — În drumul nostru fără țel; Vârful cu dor (versuri).

M. Beza. — Pena (novelă).

Soveja. — Respectul personalității.

Al. M. Zagoritz. — Arhitectul Ioan Mincu (portret).

Em. Ciomac. — Odă (versuri).

D. Nanu. — Othello (actul IV).

A. V. Cazimir. — Flori de mătrăgună; Tankă (versuri).

S. Mehedinți. — Răspuns la Scrisoarea D-lui Șişmanov fost Ministru de Instr. al Bulgariei.

E. Lovinescu. — Scrisori inedite ale lui Costache Negruzzi.

Insemnări privitoare la istoria culturii noastre. — Monumentul lui Ioan Maloirescu la Craiova.

Cronica literară:

Fapte: Artă: Arta peisagiului japonez; Medicină: Nou studiu asupra epilepsiei; Pedagogie: Reorganizarea învățământului superior la Sorbona.

Recensii: N. Bănescu și V. Mihăilescu: Ioan Maloirescu; D. Dimiu: Învățământul particular; D. Furtună: Firicele de earbă; Léon Brunschwig: Les étapes de la Philosophie mathématique.

Reviste: Die Grenzboten; Revue Des Deux Mondes.

Radu Roman. — De la Români de peste hotare: Răvaș din Transilvania.

Al. Tzigara-Samurcaș. — Cronica artistică: Pictorul Liotard în Moldova.

S. Mehedinți. — Cronica școlară: Ministerul Instrucției Publice?

D-r. D. Ionescu-Bujor. — Cronica economică: Pentru înființarea unui „Institut de cercetare a materialelor”.

S. Mehedinți. — Cronica militară: Noua generație și armata. — Rolul învățătorilor. — Concursul «Convorbirilor Literare».

N. C. Munteanu. — Anchetă școlară: Rostul proceselor verbale în școală.

I. Negruzzi. — Grigore Buiuciu: (Necrolog.)

Bibliografie — Corespondență.

BUCUREȘTI

Instil. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-sor I. St. Rasidescu

16, STRADA PARIS (fostă Doamnei), 16.

1913.

Din publicațiunile colaboratorilor mai vechi Literatură, Filosofie, Istorie.

- | | |
|--|---|
| ALECSANDRI V. Poezii, teatru, proză. | MAIORESCU T. Reforma Instrucțiunii publice |
| BOGDAN I. Vechile cronic moldovenești până la | volum, 1891. |
| — Ureche, Buc. 1891. | — «In contra Socialismului» trad. din |
| — Cronică inedită, Buc. 1895. | H. Spencer, broșură, 1893. |
| — Vlad Tepeș, Buc. 1896. | — Copilul Eryolf, traducere din Ibsen |
| — Documente brașovene, Buc. 1905. | 1 vol. 1895. |
| — Album paleografic, Buc. 1906. | NAUM A. Traduceri, Iași, 1875. |
| CARAGIALE I. L. Teatru, povești, schițe. | — Versuri, Iași, 1890. |
| CONTA V. Incercări de Metafizică. | — Povestea vulpii, Buc. 1908. |
| — Teoria fatalismului. | NEGRUZZI IACOB. Opere complete, 6 vol. |
| CREANGĂ I. Povești și amintiri din copilărie. | ONCIUL D. Zur Rumänischen Streiffrage, Inns- |
| EMINESCU M. Poezii și proză. | bruck 1887. |
| MAIORESCU T. Discursuri parlamentare, 4 vol. | — Geschichte der Bukowina, Wien, 1899. |
| — Critice, ed. II, 3 vol. | — Originile Principatelor române, Bu- |
| — Logica, ed. V, 1 vol. 1898. | curești 1899. |
| — Einiges Philosophische in gemein- | — Din Istoria Românilor, Buc. 1906. |
| — fasslicher Form, Berlin 1861, 1 vol. | VOLENTI N. Poezii, Iași 1891. |
| — Patru povești trad. 1 volum. | ZAMFIRESCU DULIU. Nuvele 1 volum, 1888. |
| — Precedente Constituționale, 1 broș. | — Fără Țară, 1 volum, 1883. |
| — Aforismele asupra Inteligenței în | — Alte orizonturi, 1 volum, 1895. |
| — viață, de Schopenhauer, trad. din | — Lume Nouă și lume veche (roman). |
| — limba germană, ediția 4. 1 vol. | — Viața la țară, roman. |
| 1902. | |

ABONAMENTUL:

Pe jumătate de an, 10 lei; pe un an, 20.

Pentru institutele de cultură, ofițeri, profesori secundari și admini-
stratori de plasă:

Pe jumătate de an, 6 lei; pe un an, 12.

Pentru institutori, preoți, învățători și studenți:

Pe jumătate de an, 5 lei; pe un an, 10 lei.

Pentru Austro-Ungaria, 12 coroane.

Pentru străinătate, 25 lei.

*

Manuscrisele pentru *Convorbirile Literare* se trimit D-lui **S. Mehedinți**
profesor universitar, strada Racoviță 12. (Telefon. 17/34). Manuscrisele ne-
publicate nu se înapoiază.

*

Autorii, cari doresc să li se anunțe publicațiunile sau să li se facă dări de
seamă în *Convorbiri Literare*, sânt rugați să trimeată câte un exemplar pe
adresa D-lui **S. Mehedinți**. Tot D-sale vor fi adresate revistele, publicațiunile
periodice sau ziarele care au schimb cu *Convorbirile Literare*.

*

Pentru abonamente și orice chestiuni de administrație să se adreseze „In-
stitutului de Arte Grafice **Carol Göbl** S-sor I. St. Rasidescu“, Str. Doamnei
No. 16, București.

*

Pentru numere eventual neprimite, administrația nu răspunde
decât celor ce reclamă până într-o lună de la apariția numărului.

CONVORBIRI LITERARE

No. 1.

BUCUREȘTI, IANUARIE, 1913.

Anul XLVII.

CARMEN SYLVA

CUGETĂRI (1)

Virtutea e lumina talentelor.

*Răbdarea e o forță strălucită : stinge ambițiile false
și ne arată tot adevărul pe furiș*

Viața e sfântă, când inima e dreaptă.

*Chinul inimei e ascuțit de alții și dobândit de
singura noastră dorință de a răbda până la culme.*

Voința plecată e comoara săracilor.

*Primejdia nu se află în ce vedem, dar în ce ne
ascunde puterea dumnezeiască, sau a dușmanilor.*

(1) M. S. Regina Elisabeta a dat de curând la lumină un volum de cugetări sub titlul „*Aliunde*“. E o nespus de bogată sorginte a experienței și înțelepciunii «din lume luată și iarăși lumii redată» prin prisma înaltei și subtilei gândiri a Reginei-poete.

Pe lângă aforismele cuprinse în volum și de-adreptul făurite în limba franceză, manuscrisul Majestății Sale cuprinde și unele gândiri scrise dintru început în românește, nemțește sau englezește. Din cugetările așternute în graiul românesc și rămase inedite până aci, Convorbirile au neprețuita onoare de a publică aci câteva.

Convorbiri Literare — Anul XLVII.



Când viața a fost grea, ultima piatră va părea ușoară.

Glasul nostru e fără voce când ne strânge năvoia de gât ; și când ne-a revenit vorba, începem a plînge și a răbdă și mai bine.

Nu e numai o podoabă lucrul ; de multe ori e un chin.

Puterea slabilor e ascunsă și cam sălbatică.

Protecția slabilor e fără pericol, însă de o nepusă rezistență.

Întâiu condeiul scrie ceea ce rupe inima, și pe urmă ceea ce înalță gândul.

ÎN DRUMUL NOSTRU FĂRĂ ȚEL...

*Privește'n noaptea luminată
Ș'auzi lucefezii ce-și spun :
Mânași ozbește'n lumea toată
Noi alegăm vâztej nebun ;*

*Dăz din etezna noastră izudă
Se naște cântec în etez ;
Chiaz cei ce nu pot să-l audă,
Se simt atzași de el spre cez.*

*De mult ne-am fi dozit mozmântul,
De mult ne pzăbușam în el,
De nu eză pe lume cântul
În dzumul nostzu făză țel.*

P. CERNĂ

VÂRFUL-CU-DOR

*Ce viu sclipesc sub cer Bucegii!
Numai eternul Vârf-cu-dor,
Înstreinat de lumea noastră,
Se pierde 'n taina unui nor.*

*Zadarnic razele de soare
Vor să destrame vălu-i greu,
Zadarnic cearcă să-l pătrunză
Și sufletul și ochiul meu. —*

*El în de el petrece singur,
Ca geniul cu gândirea lui,
Nu-l mișcă vuietele vremii,
Nici rugăciunea nimănui.*

*Târziu, când ți-a pierit nădejdea,
Te lasă-o clipă să-l admiri,
Măreț din vălu-i se arată
Adânc uimitelor priviri. —*

*Și 'ncet se 'nchide iar în taina-i
Ne'mpărtășită nimănui,
Tăcut și mândru ca un rege
Gelos de maiestatea lui.*

P. CERNA.

P E N A

— DIN VIAȚA AROMANILOR —

De sub platanul vechiu, umbrind aproape jumătatea medeanului, Pena se uită la clopotnița bisericii; se isprăvise tocmai de curând, și avea sus ca un larg ochiu deschis.

„Hm.... făcù el mirat. Asta pentru ce?”

— Pentru ceasornic, lămuri unul. Au să pue un ceasornic.

— Ceasornic? Ceasornic? repetă Pena, strâmbând din buze. Și plecă repede, bonbănind într'una: „Auzi vorbă, ceasornic.... auzi vorbă!...”

Ciudat om Pena. Avea el ce avea cu ceasornicele; poate fiindcă nu prețuia timpul. Și de ce l-ar fi prețuit? Că, eră zi ori noapte, prânz ori seară — pentru el tot una. De lucrat n'avea să lucreze. Pe vremuri, e drept, fusese cioban, și acuma ci-că eră potcovar; dar, în loc să potcovească, mai mult umblă după potcoave....

Cum da soarele, își arătă și el capul mare, bălaiu, sub fesul de cărmăz; și domol, cu bățul adus la capăt în formă de cârlig, într'un fel de palton cafeniu, ne mai schimbat de ani și ani, căzându-i până la genunchi, și din care ieșeau ciorapii albi, pornea o călătorie lungă-lungă — de câți-va pași, în jurul platanului. Mai stă pe laviță, se mai sculă, și uneori se oprea locului pe gânduri, măsurând depărtarea. Simțea că o mare problemă se frământă în mintea lui: să meargă ori să nu meargă?! În sfârșit hotărârea eră luată; putea să innainteze și până la marginea medeanului. Aci trecea pe dinaintea prăvăliilor în șir; avea chiar bunătața să arunce și câte o vorbă celor dinăuntru:

„Ei, ce mai, ce mai?”

Și tot umblând astfel, unde nu da față și cu alți peripatetici; veneau din mai multe părți ca niște corăbii rătăcite, ancorând o vreme. De sănătate nu se'ntrebau. Erau siguri despre asta. Intrau deadreptul în dezbateri, cari potrivit cu însemnătatea lor, erau și duse cu taină, numai în figuri și simboale adânci, de-ți trebuia minte, nu șagă, să le prinzi de rost. Auzai mai ales, fără să te poți dumeri, două lucruri — venind și revenind îndrăcit de enigmatice: *fesul* și *fustanela*. Se încingea între aste două o goană de moarte — care pe care; aci fésul, aci fustanela; când fustanela în urmă, când fesul după fustanelă; dar la sfârșit tot fustanela mai voinică, fugea de să-i meargă petecii, fâlfâind slab, și mai slab, până ce pieria cu totul sub încheierea plină de înțelepciune a lui Pena:

„Așa poruncește *Evropea* — *Evropea* știe mai bine.“

Dar fiecare din acești diplomați avea câte ceva deosebit prin care își asigurase faima: unul tușea de credeai că tună: altul o luă de mai multe ori spre casă, și când se întorcea:

— Unde erai, Cola?

— „Ia, mi-am stămpărat foamea cu vre-o sută de imbucături.“

Cât despre Pena, știm de ce își legase numele.

Pica lui pe ciasornice pare să fi crescut și din următoarea împrejurare. Intr'o zi ce-i veni lui Cola — pe semne cu gândul la suta de imbucături, să întrebe:

— Cât o fi ora?!

— Patru și un sfert, zise unul.

Pena se întoarse de odată, urățindu-și obrazul, parcă ar fi mușcat dintr'o nucă verde:

„Patru și un sfert, paaatru și un sfeert. . . . Spune patru ori spune cinci! Oore — da' sferturi și jumătăți. . . . Ce sunt sferturile și jumătățile?“

De atunci cum apărea în medean, oamenii din prăvălii, cărora se vede le ardea prea mult de lucru, începeau să-și facă semne și să strige cât îi lua gura:

- Patru și un sfert...
- Și douăzeci și trei de minute!
- Douăzeci și trei de minute și două secunde...
- Și două secunde și jumătate...."

Că Pena — cât era el de filosof, se simțea cuprins de călduri neplăcute; că nu-i rămânea lui seninătatea trebuitoare, pentru a ține cumpăna *Europei* în controversa dintre fes și fustanelă, e sigur; mai era însă acum și pustia ceea de bortă în zidul clopotniței, care-i stă mereu ca un paiu în ochi.

„Auzi vorbă, ceasornic.... Parcă n'am trăit eu și fără... Că te scoli dimineța, și răsare soarele, și crește — de un cot, de doi coți, și te uiți și la umbră cum se mută pe munți... și haide-haide, haide-haide ajunge la răscruuuci; atunci știi că-i prânzul; și iarăș apoi, se mișcă soarele, se mișcă și umbra, și merge înainte, și merge... și vine seara, și iese luceafărul, și iese cloșca cu puii..."

Decât, cine să-l asculte? În satul acela retras, aruncat printre coaste ca de o furtună, unde rar de mai soseă câte o știre, aducerea unui ceasornic din Odesa era ceva neînchipuit.

Toți visau numai ceasornic, adormeau și se trezeau cu mintea la ceasornic, și până târziu noaptea sfătuirii după sfătuirii aveau loc sub mărturia platanului, aidoma ca niște consilii de stat. Numai ce auzeai pe unul către secretar:

„Ia scoate *cârpa*!“ — așa numiau hârtia cu mostre de ceasornice. Și *cârpa* era scoasă, și pe *cârpa* mai multe degete prindeau să umble, oprindu-se pe un rotocol negru:

- Ca ista-i al nostru....
- Și cât de mare?
- Ce, nu vezi?
- Bine, văd eu, dar aici — aici e cât o pecete, atâta o fi și al nostru?
- Ba al nostru-i cât o tipsie.
- Așa daa, cât o tipsie.... Și ce bine că l-am comandat

la Odesa! Toarnă Rușii ăia niște clopote.... Am văzut eu unul la Sfântul-Munte: ce mai clopot! să tragi hora sub el....

— Și n'ai tras hora? se amesteca de odată Pena. Minte de găină! Auzi vorbă....

Și una-două începea să-și ție logosul, care ajunsese de pomină, în gura tuturilor. Vorbea el, și ceilalți repetau într'un răs:

„Că te scoli dimineța...

— Te scoli, Pena.

— Și răsare soarele....

— Răsare, Pena.

— Și crește...

— Și crește, Pena, și haide-haide, Pena, haide-haide...”

După această ocolire, consiliul mergea înainte.

Unul vroia să știe, dacă ceasornicul are să bată numai orele, nu și jumătățile, și cât de tare:

— Că bine voi, dar păstorii de la stână au să-l audă?

— Când o fi liniște, da....

— Și când n'o fi liniște?!

— Cum să nu fie, răspundeă Pena. Auzi vorbă; Apoi cum vine ceasornicul, toate o să și tacă—și câinii o să tacă, și motanii o să tacă, și găștile o să tacă, și bivoli o să tacă....

La rând, nu rămânea lighioană pe care să n'o pome nească. Și zi după zi, ceasornicul întârziind, Pena căpătă mare plăcere de vorbă. Vesel-vesel te uitai cum se ivea din marginea medeanului; întindea bățul, se rezemă o cîlpă-două ciobănește, trimitea celor de sub platan un răs înțepător, și apoi cu ochii la pământ; bățul înainte, și picioarele după băț—unul ici, altul colo; clătinând și cap și trup și mâini, se apropia, și arătând spre clopotniță:

«Aaare să vie, aaare să vie....»

Uneori încă, de unde stă, lăsându-și privirea după rândunele, cari săgetau împrejur, se repezeă cu amândouă mâinile:

«Unde vi-i ceasornicul? De ce n'ați adus ceasornicul?»

Dar la urma-urmelor ceasornicul sosi, Și cum îl așteptară! Cum eșiră înaintea clopotniței cu urale prelungi de bucurie! Și când începù a suna de colo sus: dang—dang.... Năluca timpului, mută mai înainte, acum prinsese glas, treceă grăind asupra satului, și până hăt peste colnici — un graiu, care aveă toate mlădierele: aci dulce și lin, aci umbrat și aci adânc și dureros. Grabnic se auzeă pentru unii, fugărindu se oarecum înțonările, mai rărit și mai întârziat; cumplit de întârziat pentru alții.

Iar lui Pena i se păreă, că nu mai încetează, neînterupt: dang—dang.... Se ascunse în casă, închise ferestrele numai, stând cu mintea la ceasornic, toate lucrurile arătau ca niște cadrane, și oriunde se întorceă: dang — dang.... Și noaptea și ziua, și pe senin și pe urât; că poți opri gura omului—țărâna o astupă și tace gura omului, dar gura timpului....

Pena văzù că nu-i chip. Și eși; se arată iar în medean. Acum însă nu mai radeă. Călcă foarte grav.

«Pena! Ia stați că vine Pena....» șoptiră oamenii sub platan; iar ceasornicul parcă într'adins: dang—dang....

Pena ridică pumnii:

«Sună, sună! Până când?...» Și eră să continue, însă de jur-împrejur crescură hohotiri sgomotoase; și atunci mai stăpânindu-se:

«Pentru voi! Dar pentru mine.... N'am trăit eu și fără? Că te scoli dimineața....

— Te scoli, Pena.

— Și răsare soarele....

— Răsare, Pena.

— Și crește....

— Și crește, Pena, și haide-haide, Pena, haide-haide....»

M. BEZA



RESPECTAREA PERSONALITĂȚII

Nu de mult, un pedagog german a făcut o propunere neașteptată: copiii deștepți să fie despărțiți de cei proști și crescuți deosebit. S'ar face adică unele școli pentru elevii inteligenți și altele pentru cei ne-inteligenți.

— Unde te duci tu Hans?—La școală.—La care...?

Propunerea nu e de loc banală. Educatorul de care e vorba (Petzold) arată că se pierde o sumedenie de timp și de energie cu învățământul haotic de azi, care pune în fața aceleiași probleme copii nepotrivii ca înzestrare sufletească. Pe când bietul Hans așteaptă să prinză din vâzduh vreun răspuns, cum prind cățeele muște, Wolfgang (vreun urmaș poate al unui ager vânător de lupi) a și dat răspunsul în gând, iar acum hoinărește cu inchipuirea cine știe prin ce coclauri, și abia într'un târziu și-aduce aminte că e în clasă; astfel că are prilej să mai capete și vreo notă rea la conduită, fiindcă n'a fost cu luare *aminte*,—ca Hans.

De aceia, despărțire: slăbănogii cu slăbănogii, iar cei ageri toți la oparte, fiindcă natura, dându-le putere mai mare, le-a dat și datoria de-a munci insutit mai mult.

*

Nu e sigur, că planul acesta va lua în curând ființă.

Unii pedagogi au și obiectat îndată: nu cumva ar pieri indemnul dintre copii, dacă am lăsa numai pe cei mediocri la un loc?

După statisticele făcute în Germania, 10% sânt proști, 80% mijlocii, iar alți 10% deștepți. Despărțindu-i după categorii, în loc de una, am avea deci două sau chiar trei ocazii de emulație. Cei bine înzestrați de natură se vor încorda într'o măsură mai mare, potrivit cu fireasca

lor deșteptăciune. Cei mijlocii, ne mai fiind umiliți prin marea depărtare față de frunzașii vârstei lor, vor grăbi și ei pasul. Și astfel va spori la toți încrederea, vor simți mai mulți bucuria de a se ridica, și chiar cei prosticei vor putea fi mai bine îngrijiți.

Impotrivirea cea mai hotărâtă vine însă din partea prejudecăților democratice: Cum, voiți să ne întoarcem iarăși la era privilegiilor?

Această temere ni se pare și mai deșartă. E destul să observăm că propunerea mai sus amintită vine tocmai dintr'o țară cultă ca Germania și cu sufragiu universal. Ea dovedește — ori cât s'ar pare de paradoxal — că cea dintâi năzuință a unei adevărate democrații e să creeze o nouă aristocrație, nu de blazon ca cea ereditară, ci supusă mereu selecțiunei naturale, după dreapta erarhie a valorilor; — o aristocrație a muncii în loc de a șederii, a meritului în loc de a a pergamamentului. E deci un mare progres față de unele erori ale trecutului.

În veacul al XVIII, câțiva pedagogi metafizici se amăgeau și amăgiau și pe alții cu teoria egalității dintre copii. De aici a eșit în parte propaganda revoluționară, nu numai pentru egalitatea civilă, atât de îndreptățită, ci și năzuința spre o egalitate geometrică: proprietate egală, însărcinări egale în stat etc. Azi însă mania egalitară începe a slăbi. E semnificativ să auzim că tocmai din țara lui Herbart și a democratului Pestalozzi se ridică un glas pentru respectarea personalităților eminente, adică a neegalității naturale. Căci propunerea lui Petzold cuprinde în substanță următoarele: Și la om, ca și la toate spețele, mulțimea e mediocră. Progresul e realizat în cea mai mare parte de individualitățile alese ale fiecărei epoci. Credința în egalitatea metafizică de odinioară e o simplă nălucire. Fiecare să ia pe umerii săi cât poate duce, și e numai decât necesar să se facă o riguroasă alegere între toți membrii fiecărei generații. Căci de când e lumea, numai acele popoare au

isbutit, care au avut în destul simțul realității, ca să respecte superioritatea atât morală, cât și pe cea fizică.

Cum s'a întemeiat puterea Romei?

Pe o colină de lângă Tibru (cum sunt mii și mii pe pământ) se ridicase o cetate. În vecinătate erau alte cetăți mai tari, dar cea de lângă apa Tibrului avea ceva deosebit: râpa Tarpea. Cei ce clădeau zidul și-au zis: pentru ca să apărăm această cetățue slabă, ne trebuie oameni tari — ca piatra de tari — căci altfel zidul nu ține. Să-i alegem prin urmare de mici... Și astfel, Tarpea a căpătat o celebritate care și azi ne înspăimântă.

Grozave obiceiuri și aspri oameni! Dar, cu o rânduială ca aceea, au ajuns că într'o zi (când niște dușmani porniseră spre malul Tibrului), unul dintre paznicii colinei s'a așezat cu sabia în mână la capul podului și s'a pus să se cere în vrăjmași, ca într'o holdă, până ce-au prins de veste alți Romani și i-au sărit în ajutor. Iar altă dată unul, Scaevola, de necaz că n'a nimerit pe un vrăjmaș al Romei, și-a întins mâna deasupra rugului. — S'au speriat până și dușmanici de atâta tărie de suflet și însuși regele amenințat cu moartea a slobozit pe Roman să se întoarcă la ai săi.

Astfel apărută, colina Capitoliului a ajuns mai vestită de cât munții cei mai înalți ai globului. Din Olimp, din Caucaz, din Atlas, Pirinei și chiar din ultima Thule, zeii toți s'au adunat în Capitol, să se închine asprului zeu al Romei: vârtutea și virtutea.

Și tot cam așa s'a întâmplat în timpurile moderne cu poporul englez. Crescuți între ostroavele innegurate ale mărilor de miazănoapte, Anglo-Saxoni s'au deprins de timpuriu să asculte de cei mai viteji, cum e și firească, de câte ori omul vede că barca se pleacă între două valuri. În astfel de împrejurări, cel cuminte înțelege repede cine e mai *sus*, și cine e *jos* — sfântă deosebire, pe care dacă n'o ții în seamă te duci în fundul mării, să fii sfârticat de rechini. Astfel, serios, ca și natura aspră a țării lor, acești corăbieri s'au răspândit peste toate mările și, într'un singur veac (1550 — 1650),

s'au așezat ca rășboinici, pirați ori negustori pe toate ținuturile oceanelor, iar acum stăpânesc cel mai întins imperiu dintre câte au fost pe pământ.

Superioritatea trupească și sufletească—aci e toată taina succesului.

* *

Dar dacă lucru stă astfel, propunerea pedagogului german are o mare însemnătate nu numai pentru educația copiilor, ci și în guvernarea statelor: viitorul unui neam ar fi asigurat, îndată ce ai pune în capul lui personalitățile cele mai distinse.

Întrebarea e: după care semne se poate recunoaște o mare personalitate? Și cum să-i deschidem calea spre a se afirma în rolul ei de a conduce pe cei dimprejur?

Cu tradițiile noastre de falsă cugetare asupra egalității, nu prea înțelegeam astfel de preocupări. Alții, mai liberi de prejudeții, au văzut mai bine. Cunoscutul chimist Ostwald a fost întâmpinat într-o zi de un student japonez cu această întrebare neașteptată: După ce-ar cunoaște dănsul pe tinerii meniți să ajungă oameni mari? La răspunsul profesorului, care nu găsea o astfel de chestie potrivită cu caracterul unui laborator de chimie, cel venit din țara „Răsăritului de Soare” i-a mărturisit, că bărbații de stat ai patriei sale îl însărcinaseră să afle anume dela un profesor de energetică, în ce chip s'ar putea alege din tot tineretul nipon cei mai de seamă studenți, spre a li se da o îngrijire deosebită. „Guvernul vrea adevărat să jertfească sume însemnate, pentru a crește tineri dela care s'ar putea aștepta mai târziu lucrări de seamă, spre folosul țării.”

Aceasta i-a dat lui Ostwald prilejul de a scrie interesanta operă *Grosse Männer*. Ca om de știință exactă, el a căutat atunci să-și dea socoteală atât din experiența sa de profesor, cât și din citirea biografiei bărbaților geniali, care sunt caracterele prin care se manifestă personalitățile distinse. Iar concluziile la care s'a oprit sânt următoarele: de obicei copii precoci n'ajung la nimica de seamă în viață;

rodul care se desvoltă pe încetul e cu atât mai sănătos și mai trainic, cu cât a fost pregătit mai multă vreme; tinerii geniali se încearcă în deosebi la problemele cele mai grele și pun întrebări care *nu* stau în legătură cu faptele propuse spre discutare; marile descoperiri se fac în tinerețe etc. dar, în ultima analiză, însușirea cea mai de căpetenie a omului genial, originalitatea, e ceva „înnăscut, primordial” — prin urmare cu neputință de prevăzut. Dupăcum într'un ogor cu multe erburi răsare pe neașteptate un exemplar cu însușiri neobișnuite, se face adevărat o „mutație” — o *mutare* din drumul de până atunci al speței, de asemenea și în gloata unui neam răsare din cine știe ce colț (Ostwald spune că nu prea de sus, nici prea de jos) un exemplar omenesc, care lasă în umbră pe toți cei dimprejur. Însă felul cum apare și cum lucrează mai târziu, e o adevărată taină a naturii, — dovadă această stranie mărturisire a lui Gaus: „am de multă vreme câteva rezultate, dar nu știu cum voi ajunge la ele”! Așa că, practic vorbind, ori care ar fi dorința noastră de a ghici din vreme pe oamenii mari, ei rămân în copilărie neștiuți; încep a fi cunoscuți doar în pragul tinereții și nu-s deplin recunoscuți de cât în momentul când es la iveală operele lor originale, — ba uneori nici atunci.

De vină sânt câteodată marile turburări politice și sociale. Insemnata descoperire a lui R. Mayer : că fluxul și refluxul scad pe încetul mișcarea de rotație a pământului n'a fost luată în seamă din cauza revoluției dela 1848.

Alteori e de vină inerția mediocrității, sau tirania doctrinelor oficiale. Copernic abia pe patul de moarte a văzut tipărită opera sa în care expunea sistemul heliocentric. Dar astfel de tiranii sunt azi aproape cu neputință. Cuvier nu prea de mult a putut întuneca pe Lamarck; Berthelot a putut ținea departe de învățământ pe unii partizani ai teoriei atomice, însă cazurile acestea ajung tot mai rari. Susținut în sute de laboratorii, institute și academii, adevărul e azi ca Proteu : apare într'o mie de forme, în mii de locuri și

nu mai poate fi năbușit. Măcar pentru o slabă minoritate, el scapără dela cea dintăiu arătare, luminează și se impune. Așa că în științele exacte în artă și filozofie, nu mai poate fi nici o îndoială de triumful grabnic al adevărului și de recunoașterea omului de merit. Mult mai grea e cunoașterea geniului în latura practică a vieții. Savantului îi e de ajuns demonstrarea și câteodată experimentarea; artistul își arată opera sa dintr'odată întreagă. Dar omul de stat? Cum să-l ghicești?

Popularitatea, nici pe departe nu poate fi un criteriu sigur. Popular, după înțelesul obișnuit al cuvântului, e acela de care se ocupă lumea, iar lumea se ocupă mai ales de ceea ce e sensationnal. Fiecare oraș și chiar fiecare sat are figurile sale populare: un pitic, un chefliu, un mare sgârcit sau Dumnezeu mai știe ce. Mulțimea voturilor la alegere iarăși nu poate fi un criteriu. Universal sau neuniversal, votul e o mască de hârtie, sub care cetățenii statelor constituționale se ascund la fiecare trei sau patru ani, spre a zice că sânt egali. Din potrivă, superioritatea omului public, ca și a savantului ori artistului e afirmarea unei neegalități. Iar această neegalitate trebuie să se arate, ca la orice om de geniu, întâi printr'o intuiție originală a realității și prin modelearea ei în alt chip. Dar cum să ajungă la realizarea practică a ideilor sale omul de stat, când pentru el materialul de lucru e marea masă a societății omenești, nu o pânză sau niște culori, cerneala ori hârtia care pot fi de ajuns artistului și savantului? Aci e marea greutate.

Sânt însă și aci unele semne care înlesnesc mai dinainte ghicirea omului politic superior. Cea dintăiu condiție pe care trebuie să o îplinească un astfel de om e: adâncă cunoaștere a poporului pe care vrea să-l îndrumeze. Nu e vorba numai de cunoașterea trecutului (un cărturar ros de molii poate să știe mii și mii de amănunte, și totuși să fie nul, ba chiar primejdios în latura practică); ci trebuie și o clară intuiție a prezentului, care nu se poate câștiga altfel decât prin nemijlocita atingere cu păturile adânci ale națiunii

sale. Cine trăește la suprafață e mai dinainte osândit la superficialitate. Cine stă într'un ungher și are abia sfera de inspirație a unui painjen, *à priori* va inclina spre metoda de a lucra a painjenilor și dacă împrejurările îl așează în vreun colț al vieții de stat, el va migăi veșnic în umbră, va rupe și va drege multe fire, dar mare înrăurire asupra vieții unui popor nu va putea avea nici odată. Cu astfel de însușiri, cineva nu ajunge să figureze în viața unui popor de cât în epocile negative: de stagnare ori de decadentă, — după cum și painjenii trăesc mai mult în ruine sau în clădiri pustii. Dinpotrivă, marii realiști, cei care au modelat energic viața poporului lor, au fost cunoscători adânci ai maselor, au simțit în sufletul lor repercutarea tuturor simțirilor profunde ale neamului lor.

Alături de însușirea fundamentală a cunoașterii materialului politic, mai trebuie apoi omului de stat și alte însușiri care să facă posibilă modelarea aceluia material. Ii mai trebuie să fie lipsit de unele vicii, care desfigurează pe ori ce om și pot impiedica chiar pe un cugetător cu mari însușiri intelectuale de a-și realiza practic concepțiile sale. Trebuie să fie liber de vanitate, avariție, nestatornicie și alte scăderi triviale ca acestea.

Căci poți fi un om cu bune gânduri asupra neamului tău dar dacă patima vanității te face să plutești cu toate vânturile, peste toate valurile și în toate direcțiile — chiar și contra bunului simț obștesc, numai ca să ai celebritate — nu poți fi și nu vei fi o personalitate de seamă în viața statului.

Poți fi dimpotrivă, cumpătat în multe și chiar în toate — un bun element ponderator — dar dacă adunarea unor bucăți rotunde de metal ispitește cugetul tău cel mai tainic, nu vei putea înțelege interesele statului, ci, fără să vrei, vei căuta mai mult la cele de aproape: Inițiativele tale vor fi inițiative de bancher; abilitățile tale vor fi abilități de bancher; curajul tău — un curaj de bancher. Toată viața îți va fi roasă de vermele neadormit al avariției și vei fi meschin, chiar când te vei crede providențial.

Poți fi de asemenea o reală putere intelectuală, dar dacă deșărtăciunea de a fi original te va împinge la vorbe nesocotite, la atitudini riscate — vei fi temut ca o aspidă cu limba ascuțită, dar ascultat niciodată. Ascultarea presupune respect, iar respectul statornic nu se poate îndrepta spre acela care, voind să fie artist, nu se poate desbăra de apucăturile frivole ale cabotinului.

Nu mai vorbim de păcatele ambițioșilor vulgari și sub vulgari, ale scamatorilor bălciului vanităților omenești. Născuți dintr'o țărăină inferioară, trăind viața lor cu fața întoarsă către pământ, toți aceștia sânt un simplu material pentru cimitir. Oricare ar fi autoritatea lor aparentă, ei sânt și rămân „nuli și neaveniți“ în istoria neamului din care fac parte.

Dimpotrivă, pentru a se înălța înălța la nivelul istoriei neamului său, trebuie, cuiva pe lângă deplina înțelegere a intereselor statului, și o reală lepădare de sine. După cum artistul creator se poate ridica peste ceia ce e contingent și efemer numai prin jocul liber al imaginației și cuprinde astfel în opera sa eternitatea, tot de asemenea și în viața politică: numai prin ștergerea oricărei urme de calcul egoist se poate ridica cine-va la priceperea și înfăptuirea marelui scop istoric al unui stat sau unui neam.

Ce bine ar fi dacă pedagogii și alți oameni de știință ar putea să ne spună în ce fel să ghicim de vreme în fiecare generație, care sunt tinerii vrednici de a fi chemați în rândul întâi pentru creațiunea științifică, artistică, filosofică, iar pentru unele state — cum era cazul Japoniei — pentru creațiunea cea mai grabnică decât toate — cea politică! În unele institute de educație, copiii încep acum a fi clasificați nu după etate, ci după gradul de întărirea oaselor craniului, care mărginesc de la vreme desvoltarea creierului. Poate vom găsi metoda care să ne înlesnească a ghicii din vreme pe cei ce vor ajunge și oameni politici de merit...

Ori care ar fi însă caracterele geniilor, valoarea lor relativă și greutatea de a le recunoaște, un lucru ni se pare

sigur: după toată experiența istorică de până azi, progresul, în ori și ce direcție ar fi, presupune neegalitatea primordială a nașterii și implică deci din punct de vedere educativ o pregătire neegală în sensul propus de pedagogul mai sus pomenit. Căci, după toată probabilitatea, nu între copii cei mai puțin inzestrați, ci între cei superiori e nădejde să se ivească și talentul și geniul.

Cât privește teama că ne vom întoarce la epoca privilegiilor aceia e o sperietoare a demagogilor. Nimănui nu-i trece astăzi prin minte să ne întoarcem cumva la prejudițiul aristocrației medievale. Egalitatea civilă, oricât ar fi ea de maltratată în viața de toate zilele, ca principiu însă rămâne și va rămâne în veci neatinsă: nici un om nobil și drept la cuget — mai ales un om de știință — nu se poate gândi să impedeze chiar și pe cea mai umilită faptură, or unde s'ar naște, de a se desvoltă ca să dea la iveală tot ce natura a sădit în firea sa spre binele său și al altora. Dinpotrivă știm bine că personalitățile de seamă nu trebuie numai decât căutate în păturile superioare ale societății. Plugarul care pentru întâiaș dată a împodobit un ținut cu pomi de soi, neputându-se odihni, până ce nu altoește pădureții săi și chiar pe altora, nu e un suflet mediocre, ci în sfera sa e o personalitate creatoare. Învățătorul care încălzește la sânul său pe umiliții copii ai unui cătun și deșteaptă în vreunul din ei cine știe ce mare capacitate sau îi ridică pe toți cu mult peste nivelul vieții părinților lor, acela nu e om de rând, ci o personalitate morală superioară, — un vrednic urmaș al lui Pestalozzi. Popa Tanda, care îngrădește curtea bisericii din Sărăceni, pune satul să tace mlajă spre a se mântui de sărăcie și apoi adună împrejurul altarului turma cea sălbătică, acela nu e om de rând, ci o foarte mare personalitate socială.

Toți aceștia mărturisesc într'un glas că progresul isvorăște din acea însușire innăscută, primordială de care vorbea Ostwald. Fără să ne întoarcem la evulmediu, cultul personalității e deci pe ori ce treaptă socială singura formulă cu minte pentru toți cei ce iubesc sincer cultura.

De aceea, gândul Japonezilor de a alege pe tinerii cei mai de seamă, e o indicație pentru toți cei ce se gândesc serios la viitorul neamului lor. Și în această lumină, propunerea educatorului pomenit la început merită cea mai serioasă luare aminte.

În locul demagogiei egalitare, e vremea să vorbească democrația pătrunsă de adevăratul spirit științific.

Pe cei 10% de la coadă, să-i compătimim și să-i ajutăm a fi activi și folositori în marginea puterilor lor—firește, fără a-i umili. Primejdia e când proștii sunt bogați, căci atunci nu-i mai poate ajuta nimeni.

Pe cei mediocri, fie săraci, fie cu dare de mână, să-i cultivăm metodic, cu toată dragostea și cu cele mai mari speranțe de viitor, căci odihnită lor mediocritate e pământul sănătos, din care poate eși pe neașteptate răsădul rar al inteligențelor superioare.

Pe genii însă—și în deosebi pe cel mai simpatic dintre toate — geniul moral, indispensabil oamenilor de stat și marilor reformatori, se cuvine să-l iubim și să-l respectăm ca cea mai bună parte a omenirii din epoca noastră. Căci, vorba lui Goethe, în toate și mai presus de toate, „cel mai mare noroc e personalitatea“ -- nu numai în scurta viață a individului, ci și în marea viață de veacuri a statelor și a națiunilor.

SOVEJA

ARHITECTUL IOAN MINCU

(portret)

«Eu m'am simțit totdeauna singur»

I. MINCU

Un suflet de artist, într'un om mândru și supărat pe oameni, a fost Mincu.

Nu l'am cunoscut la vârsta iubirilor și a iluziei, nici în vremea barbației încrezătoare, ci numai de 12 ani în coace, ca elev al său, când socotelile cu lumea, și-le încheiase.

Eră aproape bătrân. Un om înalt, osos, cu trupul drept și mersul liniștit. Timpul stilizase figura lui originală, cu răbdarea ce o pune la unele lucruri la care ține în deosebi și, poate ajutat și de faptul că omul eră înalt și trebuia să privească în jos, când vorbea cui-va, îi pusese în privire o maestrate neobișnuită.

În primele timpuri când l'am cunoscut, la cununia unui coleg, în biserică, retras de cei-l-alți, se așezase în scaunul episcopal. Nici odată, cred, scaunul acela nu simțise sprijinit de spătarul lui un cap mai potrivit pentru el. În mișcări, în încetineala și cum-pătarea vorbei; în glume ca și în rezerva din uitătură, Mincu avea neconținut ceva rustic și nobil. Se aseamănă unui țăran trezit în mijlocul vieții de oraș, pe care nu o putea prețui și pe care ar da-o bucuros pe liniște și singurătate.

Mare durere va fi simțit omul acesta dându-și seamă de contrastul dintre felul lumii din jurul său și firea sa proprie — doua lucruri pe cari nici timpul, cu stăruința lui, n'avea să le împace; și când va fi înțeles că el, cu darul dat de D-zeu, avea să cumpere suferința unei vieți întregi. Mahnit și hotărât s'a osândit exilului în sine. El era premergătorul renașterii arhitecturi românești și tot el trebuia să fie și jertfa pe care o cerea această strălucită înviere, dar lumii, afară de nobila lui artă, nu i-a arătat de cât asprile caracterului său.

Valul lumii, în care trăia, întâlnește în cale-i o fire neînduplecată, fără să rupă din ea nici un grăunte: poate că mai mult a întărit-o.

Mincu știa bine unde duce drumul pe care mergea, singur, dar își făcuse o mândrie și o datorie către sine de a-l urma, fără altă ambițiune decât aceea a artei sale, față de care era totdeauna de o modestie de ucenic. Concepuse și realizase, în singurătatea cimitirului Belu, cele cinci monumente funerare, care ele singure constituiesc o arhitectură; simțise în sufletul lui întâele palpități ale renașterii vechii arhitecturi românești, pe care a înviat-o plină de tinerețe; dăduse încă de mult, acum 12 ani, proiectul primăriei Capitalei, în fața căruia se vor pleca încă multe ambiții și mult orgoliu — și nu cerea nimic pentru sine. Desinteresare pe care, cei ce o cunosc, o știu cât de mare, aproape stranie, era.

Il supărau și îl turburau lucrurile false și rele; cu atât mai mult însă îl mulțumeau un lucru natural or o formă armonioasă. Il vedeai des privind inde-

lung bisericuța Stavropoleos, care a avut un înțeles deosebit pentru el.

O dată, într'o stațiune balneară, se oprise din drum și privea, fără să se sature, mișcările unui copil ce arunca în sus și prindea pe sfoară jucăria sa, *diabolo*. Nu m'am apropiat să-i dau bună-ziua; îl știam: s'ar fi strâns ca un melc în coaja lui. Povestea cu plăcere mai ales lucruri văzute pe la țară. Pe valea Govorei, într'o vară, îl cucerise liniștea naturei: «N'am văzut, spunea, așa locuri — «și călătorise foarte mult — stau seara ceasuri întregi «și nu se mișcă o frunză».

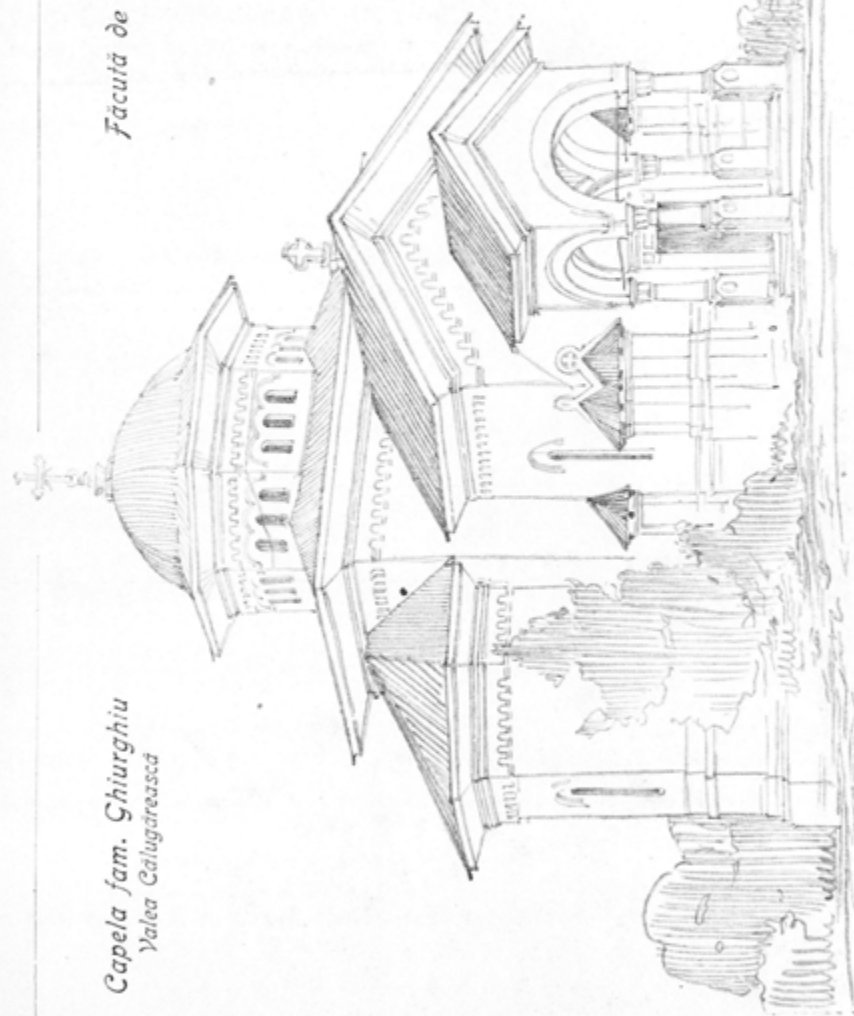
Cu simțirea aceasta discretă, deschisă lucrurilor simple, a conceput el toate operele lui. Între casa de la șosea, (*bufetul*), care pare o ființă vie în mijlocul mișcării lumii vara, și turnulețul pe care l-a adaos, în timpul din urmă, bisericii Stavropoleos, s'au scurs mai bine de 20 de ani, dar mâna lui, tână sau îmbătrânită, pe amândouă le-a desenat cu aceeași fragedă distincțiune.

A fi totdeauna simplu, dar nici odată comun, era nota caracterului lui și, în arta lui ca și în ciuda pe lume, era o egală mărime.

Vorbind de acest distins artist al rasei noastre, poate că nu e la locul lui un cuvânt de regret, el totuși vine, pentru vremea noastră mai mult de cât pentru el. Pacat că Mincu a fost așa de străin între noi.

AL. M. ZAGORITZ.

Capela fam. Ghiurghiu
Valea Călugărească



Făcuță de J. Mincu.

Desen de Al. Zagoritz.



O D Ă

*Măinele tale 'nflorite cu degete lungi și subțiri
Poartă în ele balsamul cèlor dintâi trandafiri,
Razele calde de soare când mângâie mâinele tale
Purpura sângelui tânăr s'aprinde în zece petale.*

*

*Laudă mâinelor albe, molcome, catifelate,
Fragede, tinere ramuri de flori și de pace 'ncărcate!
Umbrele lor viorii mi-acoperă dezmierdătoare
Turburii ochi doritori, privirile-mi mistuitoare.*

*

*În dimineața scăldată de fermecătoare lumină
Murmuitoarea fântână își picură apa 'n grădină.
. . . Vino aici și unește-ți mâinele tale-amândouă,
Vino și lăsa ca stropii să umple palmele tale;*

*Lacom, sorbi-voiu vieața din cupa cea plină de rouă,
Sufletul tău va pătrunde în mine pe-a mâinelor cale;
Beat de iubire apoi urzi-voiu cântarea mea nouă:*

Lauda mâinelor tale.

EM. CIOMAC

W. SHAKESPEARE

OTHELLO

TRAGEDIE IN CINCI ACTE IN VERSURI

Traducere de D. NANU.

(Urmare)

ACTUL AL IV-lea

SCENA I.

O terasă dând într'o grădină a castelului.

Intră OTHELLO și IAGO.

IAGO.

Cum? te mai gândești la asta?

OTHELLO.

Oh, mereu acelaș gând,
Ași voi să-l smulg din creier, și nu pot, — îl simt arzând.

IAGO.

Un sărut furat în taină, — nu e lucru-așa de mare.

OTHELLO.

Fără gând cinstit, — în taină nu se dă o sărutare!

IAGO.

Hei! s'a 'nchis un ceas sau două cu el singură, — și ce-i?
Dacă nu-i păcatul scopul, nu poți zice că-s mișei.

OTHELLO.

Singură, cu el închisă, făr'avea de scop păcatul?
Asta 'nseamnă-a fi fățarnic chiar cu însuși Necuratul!
Asta 'nseamnă-a da târcoale împrejurul crimei, — zău
Cei ce fac asemeni fapte făr' să cugete la rău,
Isptiți sunt de satana ș'amăgesc Dumnezeuirea,
Ei se cred pe calea dreaptă și'n zigzag li-i rătăcirea!

IAGO.

Dacă dau târcoale crimei, și la fapt nu mă opresc,
E o mică ștregărie. Dacă iarăși dăruiesc
O naframă soaței mele.

OTHELLO.

Hei atunci?

IAGO.

Li aparține!
E stăpână să o dee cui o crede ea mai bine.

OTHELLO.

Dar și cinstea-i aparține. Poate ea s'o dea ori cui?

IAGO.

Cinstea, cinstea, nu se vede,—ci se crede. Sunt destui
Și destule ce-au pierdut-o,—iar noi nu băgăm de samă.
Nu tot astfel e un luccu pipăit, cum-e o naframă.

OTHELLO.

Ah! uitării ași fi dat-o bucuros, pe legea mea,
Și tu iar mi-aduci aminte. O! ideea asta grea
Se întoarce, se rotește peste gândurile mele
Cum pe-o turlă, cobea noaptea chiamă duhurile rele!
Zici, e 'n mâna lui naframa?

IAGO.

Și-apoi?

OTHELLO.

De-i adevărat

E-o ocară pentru mine.

IAGO.

Nu, e mai nerușinat!

Când ți-aș spune tot ce are îndrăsneala să vorbească!

Știi, sunt mulți bărbați de-o fire prea puțin cavaleriească

După ce se încovoae ca să plac'unei femei

Merg, și-și cântă biruința tuturor, — pe sama ei!

OTHELLO.

A zis el ceva de dânsa?

IAGO.

Da ferește însă nu 'ș'a

Interzis să nege totul, dac'ar fi mai strâns cu ușa.

OTHELLO.

Și ce-a zis?

IAGO.

Ei, ce să zică, mai știu eu? c'ar fi dormit...

OTHELLO cu disperare.

Cum? La ea?

IAGO.

Ei ce'ntrebare! S'au culcat zic... în sfârșit

El la ea, sau ea la dânsul, cum îi vrea, dar e tot una.

OTHELLO din ce în ce în ajiure.

Ei alături? — Ticăloșii, ticăloșii! A! nebuna

Mea încredere într'însa! Iago, am să-i strâng de gât!

Dar întâi să-și spue fapta. Nu... năframa — Intr'atât

Tremur tot și ard de friguri, că măntreb, — e cu puțință?
 Firea nu'n zadar se'mbracă într'un nor de suferință
 Până nu e' nștiințată ea prin ea... Nu, nu-s păreri...
 Când ți se pătează cinstea, orb să fii, câștigi vederi!
 Ochi-obrajii, fruntea toate-alătura, căzute pradă!
 Spovedească-se, — năframa, — Diavolul pe ei să cadă.

(Cade 'n convulsii fără simțiri)...

IAGO (cu brațele crucișe, și cu un genunchi pe el).

A! otrava mea, lucrează! Astfel proștii 'ncrezători
 Cad ca muștele în pânze de păianjeni răbdători.
 Pierd încrederea 'n soția cea mai dulce, cea mai castă!
 Și-o stupidă bănuială, e de-ajuns pentru'o năpastă!

SCENA II.

(Intră Cassio).

IAGO (văzând că se apropie cineva).

He... Trezește-te seniore...

CASSIO.

Doamne! Ce s'a întâmplat?

IAGO.

Un acces d'epilepsie. E al doilea atac.

CASSIO (îngrijat).

Dar, dă-i aer să respire și mai freacă-l pe la tâmpile,
 Vre-o nenorocire poate în leșin să i se 'ntâmple.

IAGO.

Nu; — dă-i pace. Să se scoale din leșin, nu-i priincios.
 L'ai vedeà cum face spume și devine furios.
 Uite 'ncepe să se miște.... fugi, ascunde-te stăpâne.
 O să'și vie în simțire. — Când iar singuri vom rămâne,
 Am să-ți spun ceva de samă; vreau prilejul să nu-l scap.

(cu interes)

(Cassio ese).

Generale ești mai bine? Te-ai rănit cum-vă la cap?

OTHELLO.

Poate vrei să-ți râzi de mine...

IAGO.

Eu să râd de voi? Se poate?!
Dumnezeu să te 'ntărească și să scapi ușor din toate.

OTHELLO.

Soțu 'ncornorat e vită...

IAGO.

St! Vorbește mai ușor..
Oh! atunci, orașul ăsta, nu-i oraș, — e un obor!

OTHELLO.

Și-a mărturisit el vina?

IAGO.

Aibi curaj, și ține 'nsamă :

Mulți pățesc la fel, la carul căsnicii când se 'nhamă.
Mii bărbați în noaptea asta intră 'n casă binișor
Să se 'nchine unui idol ce și-l cred numai al lor.
Soarta ta,—tot e mai bună! Căci nu-i alta mai amară
Ca batjocura aceasta ce Satan urzește doară:
Tu să crezi că strangi la sinu-ți dulce inger ne 'ntinat
Și pios, să cânti tropare unui diavol în sabat!
Nu, mai bine smulge-i masca, și văzând cât prețuește
Uită-te și'n tine însuți,—Și atunci mândru—pedepsește.

OTHELLO.

Îi voi pedepsi, fii sigur!

IAGO.

Cât-va timp, stai liniști

Zăvorit în tine însuți.—Adineauri a venit
Cassio. I-am zis să plece, lămurindu-i că leșinul
Ți-a venit din oboseală. Nu i-am spus vezi bine chinul

Ce te roade. — De-o cam dată, tu stai colo nemișcat.
 Și observă-i mușchii feței: ce sculptează ei în cute?
 Ironia, ori disprețul în surisu-i se ascute?
 Eu, îl voi ruga să-mi spue până unde au ajuns,
 Și de când cu Desdemona se 'ntâlnește într'ascuns?
 Când or să se vadă iarăși? Dumneata să-i prinzi de-aproape
 Gesturile,—dar răbdare. Nici un țipăt să nu-ți scape
 Sau de unde nu,—voi crede că de sus și până jos
 Ești mânia în picioare,—și-atunci totu-i de prisos.—

OTHELLO.

Mă 'nțelegi tu bine Iago? Înțelept voi fi și tare
 Și'n răbdarea-mi oțelită, și'n cumplita-mi răsbunare.

IAGO.

Lasă vremea să le-așeze toate celea 'n locul lor;
 De-o cam dată stai acolo, și-o să vezi. Fii răbdător.

(Othello se depărtează și s'ascunde dup'o perdea).

Iago vede 'ntre culise pe Cassio.

Cassio?!—să 'ntreb de Bianca,—Bianca-i inima fierbinte
 Care-și vinde sărutarea pentru pâine și veșminte!
 Totuși, moare după Cassio. Mii de fete ca ea pat:
 Ea înșeală pe o mie, și-o înșeală un bărbat.
 Lui, când îi vorbesc de dânsa, râde.—A! când o să vie,
 Cum va 'ncepe să surâdă, — maurul de gelozie
 Drept batjocuri îndreptate împotriva-i, o să iea,
 Ori ce gest, și orice zâmbet prin perdele va vedea.

— Cassio intră —

Cum o duci locotenente?

CASSIO.

Foarte prost, cu atât mai greu,
 Când te-aud că-mi dai un titlu care nu mai e al meu!

IAGO.

(Tare) Cere-l de la Desdemona (incet). Dacă Bianchii l'ai cere
Știu că l-ai avea de grabă.—Ce mai drac! halal muere!

CASSIO (zâmbind)

O! Sărmana fată!

OTHELLO (a parte tresărind)

Râde!

IAGO (tare).

N'am văzut de când mă știu
O femeie 'ndrăgostită c'un avânt, c'un foc mai viu.

CASSIO.

Mai știi? Biata svânturată, — mi se pare, mă iubește.

OTHELLO (a parte).

Nu se apără, nu neagă, râde numai mișelește

IAGO.

Cassio, ascultă bine... (îi șoptește).

OTHELLO (urmărind).

Iago? da! să-i smulgă vrea
Chiar din gura vinovată mărturia cea mai grea.

IAGO (tare).

Ea vorbește tuturora, că te ia 'ncăsatorie.
Ai tu oare gândul ăsta?

CASSIO.

Eu s'o iau? Ce nebunie!

OTHELLO (a parte).

Ai ajuns se vede ținta, râzi când ești biruitor!

IAGO.

Cel puțin așa se 'ntinse svonul.

CASSIO.

Prea îl crezi ușor.
Măgulit să știi că nu sunt, — haide, haide, gluma curmă.
(râde).

OTHELLO (a parte).

Da, da, râde mult mai bine, cine-o râde mai la urmă!

IAGO.

Dar ți-o jur, îți merge vestea că pe mâine te cununi.

CASSIO.

Haide, spune adevărul...

IAGO.

Ce sunt fleac să spun minciuni?

CASSIO.

Ea se laudă, și crede poate 'n nebunia ei
C'o să-i fac plăcerea asta! — O! dar nu-s nebun, ce vrei.
N'am făgăduit nimica, nu i-am dat nici un îndemn.

OTHELLO (a parte).

A! mărturisirea 'ncepe... Iată Iago 'mi face semn.

CASSIO.

Chiar de ea mai adineaori, de abia, abia scăpai
Căci se ține după mine în tot locul, ca un scai.
Eri, la mare cu doi prieteni stam de vorbă față 'n față.
Când o văd descreerata că de gâtul meu s'agață.

(Cassio descrie gestul Bianchii în aer).

OTHELLO (aparte un zâmbet amar).

Și-a zis poate «scumpe Cassio!» — după gest prevăd ce-a spus.

CASSIO.

Mă ia 'n brațe, plânge, strigă, ha!

OTHELLO (à parte)

li spune cum l'a dus
Până 'n camera-i de noapte. Unde-i fiara, unde-i lupul
Să te svârlu să-ți sfâșie trupul vinovat,—ah trupul!

CASSIO.

Dar de-astăzi înainte mă despart de ea, să vezi!

(Intră Bianca).

IAGO.

Nu în fața mea! Privește-o — m'ai pe urmă fă cum crezi!...

CASSIO.

Ce dihor, ce nevăstuică, — și de-ai ști ce parfumată!

(Bianchi) Ce te-abate pe la mine scumpa mea?

BIANCA.

Să-ți spun drept, iată.

Un necaz. — Poți oare spune cam ce scopuri ai avut
Când mi-ai dat batista asta? Ore cui i-o fi căzut,
Tocma 'n camera ta, noaptea? — Și mai îndrăznești a-mi cere
Să-ți brodez la fel batista! Cine știe ce muere
Ți-o fi dat-o; și tu nu știi, nu! nimica! —

[aruncându-i batista 'n față].

Pofta 'n cui!

Dă batista s'o brodeze, cui ți-a dat-o, și-o să-ți placă.
Cine face-originalul, poate còpia s'o facă.

CASSIO.

Ce-ai tu Bianco? Mâniată? tare-ași vrea să știu și eu!

OTHELLO (a parte)

Cerule! e-a mea năframa! Iși bat joc de darul meu!

BIANCA (mai blândă).

Astă seară, vii la masă? Eu te-aștept. De nu se poate
Vino când poți. Ale tale-s ceasurile mele toate.

IAGO.

late după ea și-o 'mpacă...

CASSIO.

Trebue, — pre legea mea
Cine știe ce-o mai spune tuturor! — Muerca-i rea.

IAGO.

Tot la ea cinezi diseară?

CASSIO.

Cred că da. Nu am ce-i face.

IAGO.

Poate vin și eu, am multe să-ți spui.

CASSIO.

Vino dacă-ți place.

(Cassio esc, Iago face semn lui Othello să iasă).

OTHELLO (întâmpinându-l, cu ochii rătați, gemând).

În ce chip îl voi ucide?

IAGO.

L'ai văzut? he! ce mai vrei?
Cum râdea lăudărosul de destrăbălarea ei!

OTHELLO.

Iago!

IAGO.

ai văzut batista?

OTHELLO.

Am văzut. A mea eră?

IAGO.

Da, ți-o jur; și ce 'njosire'n felul lui de-a compara
Desdemona și cu Bianca! Desdemona-i dă năframa

Darul tău cel scump de nuntă, darul ce ți-l dete mama
Eară el, o dă la rându-i unei trențe de femei.

OTHELLO.

Ași voi să-i fiu calăul, dar să am puteri de zei
Nouă ani în ori-ce clipă să-l omor și să-i dau viață,
Să-i privesc în ochi lumina cum învie, cum înghiață!
O femeie — așa frumoasă cu un suflet cast și blând,
Să se schimbe ea!

IAGO.

Ci uit-o, cât putea-vei mai curând!

OTHELLO.

Da, o las în stricăciunea-i, putredă cum e, să piară
Blestemată, — îți jur Iago, va muri în astă seară.
Inima a 'npietrit în mine simt lovind'o, muchi de stânci...
Viața nu scosese încă din isvoarele-i adânci
O minune mai frumoasă de cât Ea, și împăratul
Cel mai mare, — de la dânsa ar fi stat să-i ceară sfatul!

IAGO.

Uit-o, nu eră de tine. —

OTHELLO.

Blestemata! Ce păcat!
Ce îndemănare 'ntoate avea ea cu adevărat!
Uimitoare muzicantă! Glasu-i tremurând în aer
Ar fi îmblânzit de farmec pe doi tigri ce se'n caer.
Și ce minte luminoasă, ce fecundă 'nchipuire!

IAGO.

Este și mai vinovată cu-așa daruri mari din fire...

OTHELLO.

O! de mii de ori păcatul mai adînc e și mai greu
Dacă ai oglinda minții s'alegi binele de rău!

Cum se poate să greșească ea o nobilă!, — mândrie
Dacă nu e'n sânge nobil, atunci unde să mai fie?
Doamne, cum o fire blândă,

IAGO.

Sgârie așa de rău?
Vrei să nu te'nșele masca? Nu uită contrastul său!

OTHELLO.

Știu, e-adevărat aceia ce spui tu, e-adevărat
Și de-aceia plâng mai tare, Iago, Iago, ce păcat!

IAGO.

De-ți inspiră duiosie rătăcirea-i femeiască
Dă-i mai bine 'nscris la mână c'are voe să greșească!
Căci de n'o să-ți pese ție pe ce drumuri umblă ea
Atunci cu-i să-i pese oare?

OTHELLO.

O omor cu mâna mea!
Să mă'nșele!

IAGO.

Ce rușine! Pentru ea, nu pentru tine.

OTHELLO.

Și-a ales pe subalternul meu, pe Cassio, — vezi bine!

IAGO.

Ce sfruntare!

OTHELLO.

Noaptea asta am un gust de tot bizar. . .
Să-mi aduci otravă Iago. Nu vreau să-i vorbesc măcar
Căci mi-e teamă frumusețea-i, trupu-i fraged, alb ca spuma
Să nu-mi clătine tăria, amețindu-mă și-acuma!
Deci,—la noapte:

IAGO

Otrăvirea nu-i un lucru potrivit.
Gâtuește-o chiar în patul unde ea te-a necinstit.

OTHELLO

Minunat, răsplata-i dreaptă.

IAGO (rânjind)

Iar pe Cassio, n'ai teamă...
Dă-l în grija mea. La noapte vei avea de bună seamă
Vești mai bune despre dânsul...

OTHELLO.

Foarte bine (o trompetă s'aude).
Ce-i afar'?

IAGO (privind afară).

E un sol cu siguranță din Veneția. E chiar
Ludovico mi se pare... El e. Dogele trimite.
Iată, însă-și Desdemona-l însoțește...

(Intră Ludovic, Desdemona și suita lor).

LODOVICO.

Prea iubite
Generale, Domnu'n pază să te aibă...

OTHELLO (forțând un suris).

Bun sosit.

LODOVICO.

Dogele și senatorii, vă salută.

OTHELLO (luând o depeșă din mâinele lui Ludovico).

Fericit

Mă închin.— pe-a lor pecete pun umila-mi sărutare.

(deschide și citește depeșa la o parte. Aruncă p: furie priviri Desdemonei).

DESDEMONA.

Dragă vere, ce vești nouă ne aduci din depărtare?

IAGO.

Incântat mă simt seniore, că luminația ta
A sosit cu bine în Cipru

LODOVICO.

Mulțumesc v'ăși întreba
Ce mai face, și pe unde-i Cassio?

IAGO (ironic).

Trăește încă.

DESDEMONA.

Ne 'nțelegerea 'ntre dânsul și Othello, e adâncă.
Dar sunt sigură. Tu vere, isbuti-vei să-i împaci.

OTHELLO (cu voce încrețită).

Nu ai nici o îndoială?

DESDEMONA.

Monsenior?

OTHELLO (citind).

«Și să faci

Fără nici o șovăire, cum mai nimerit vei crede».

LODOVICO.

Nu vorbea cu noi. Ci singur, citea ordinul se vede.
Între Cassio, și-Othello, ne'nțelegeri s'au iscat?

DESDEMONA.

Da, și încă foarte grele, nici azi nu s'au împăcat.
Ce n'ăși da să-i văd prieteni, cum erau odinioare.

OTHELLO (cu o voce înăbușită).

Iadul să te ia!

DESDEMONA.

Seniore?

OTHELLO.

Ești în toată firea oare?

DESDEMONA.

Necăjit?—dar ce să fie?

LODOVICO.

Știu eu, ce-ași putea să spui?
Pergamentul îi aduce, vești ce nu-s pe placul lui.
La Veneția îl cheamă înapoi. Și'n locu-i pune
Guvernor aci pe Cassio.

DESDEMONA.

O! Dar astea sunt vești bune!
Eu sunt foarte bucuroasă, pentru ce n'ar fi și el?

OTHELLO.

Da? în adevăr?

DESDEMONA.

Stăpine...

OTHELLO (ironic).

Și eu vesel sunt, la fel.
Când te văd așa nebună! (amenințător).
Ești din a Satanei coapsă.

DESDEMONA.

Ce voești să spui seniore?

OTHELLO (lovind'o).

Taci Satan!

DESDEMONA.

Așa pedeapsă

Nu, — n'o merit...

LODOVICO.

Monseniore, fapta ta, de-ar fi s'o spun
In Veneția, — oricine m'ar lua drept un nebun.
Prea ești crud. Privește-o: plânge,... caută curând de-o 'mpacă.

OTHELLO.

O satan, satan ! Pământul de-ar putea un rod să facă
Din șiroaele de lacrimi ce ți-au curs din ochi umili,
S'ar prefăce stănta-i țărână într'un smârc de crocodili.
Piei din fața mea năpărcă !

[Desdemona izbucnește 'n lacrimi și vrea să iasă].

LODOVICO.

E-așa de supusă vouă

Cheam-o rogu-te.

OTHELLO.

He ! vino.—vezi ? nu numeri până 'n două

Și se 'ntoarce.

DESDEMONA.

Monseniore ?

OTHELLO lui Lodovico.

Ce voești cu dânsa ?

LODOVICO.

Eu ?

OTHELLO.

Da, ai vrut s'o chem, și iată : pentru ea nimic nu-i greu.

Merge lesne înainte, înapoi, și iar se 'ntoarce.

Cu o mare 'ndemânare lacrima din ochi își stoarce.

Bine-ai spus, e-ascultătoare. Ce copil supus și blând !

(Către Desd.)

Plângi ; ce stai ? nu plângi nainte,—Cât despre acea scrisoare...

O ce bine joci durerea ! Ca la teatru, uimitoare !

Du-te, du-te ; după tine în curând o să trimit.—

(Lui Lod.) Am să mă supun întocmai ordinului ce-am primit.

(Către Desd.) Haide, pleacă și m'așteaptă... Cassio va lua puterea

De Guvernator în Cipru. Monseniore-mi faci plăcerea

Să prânzim azi împreună ? — Fii bine venit la noi.

(Aparte). Capre și maimuțe toate ! Una nu-e mai de soi,

LODOVICO.

Ăsta-i maurul cel nobil care-și da cuminte sfatul
Cumpănit în toate celea, admirat de 'ntreg senatul?
Firea cea ne întinată de al patimei nămol?
Caracter ne 'nfrânt de soartă, și de ură pururi gol?

IAGO.

Tare s'a schimbat !

LODOVICO.

Au mintea-i nu se surpă? Nu-i nebun?

IAGO.

Așa-i el, și nu-mi îngădui, tot ce-ași crede să vă spun.
Acum, c'ar putea să fie și mai bine,—nu zic ba.
Multe fac ne-om, pe omul cel mai blând ;—dacă-i așa !
Dumnezeu să-i vie 'n sprijin.

LODOVICO.

Să-și lovească el femeea !

IAGO.

N'a fost tocmai bun cu dânsa, ce e drept și de aceea
Cred, se va căl....

LODOVICO.

De felu-i e Othello mâniaș
Sau, l'a necăjit scrisoarea Dogelui ?

IAGO.

N'ar fi frumos
Să vă spun ce știu... dar dacă vrei să afli singur toate,
Uită-te, și cântărește-i fapta, vorba... și-atunci poate
O să afli-atât de multe, că nimic n'o să mai ceri.

LODOVICO.

Sunt mâhnit ! Ce văd cu ochii și vai, ce credeam mai eri !

SCENA II-a

Un apartament în castel

— Intră OTHELLO și EMILIA —

OTHELLO,

Zici.... că n'ai văzut nimica ?

EMILIA.

Nu, nu, nu, ferească sfântul

Nici măcar vre-o bănuială...

OTHELLO.

N'ai văzut schimbând cuvântul

Între dâșii pe șoptite ?

EMILIA.

Nu, și singuri dac'au fost

Nici o vorbă mai piezișe, nici un gest fără de rost
N'au schimbat....

OTHELLO.

Nu te trimise—ca pretext să 'nchidă ușa—

Să le cauți pe afară evantaliul, mânușa ?

EMILIA.

Nici odată, nici odată !

OTHELLO.

E ciudat !

EMILIA (indignată, dar abia stăpânindu-se).

Răspund de ea

Că e cea mai credincioasă ! Jur pe mântuirea mea,
Dacă ai vr'un gând potrivnic, — smulge-l ca pe-o buruiană
Căci te 'nveninezi de geaba ! Iar de-o inimă dușmană
Ți-a sădit vre-o bănuială ce în suflet ți-a 'ncolțit,
Să-i dea Dumnezeu blestemul, șarpelui afurisit !
Dacă nu-i nici ea cinstită, sinceră și iubitoare,
Atunci nu se mai găsește, fericit bărbat sub soare,

Și ar trebui să fie — să mă erte Dumnezeu,
Ingerul, de o potrivă cu defăimătorul său.

OTHELLO.

Du-te; spune-i ca să vie...

[Emilia ese].

A vorbit destul,—dar oare
Ce putea mai mult să spue ori și ce mijlocitoare?
Dar șopârla mea! fugară, nevăzută 'n goana ei,
E din cele ce încue cu verigi și șapte chei
Taine mârșave ascunse, cetluite cu zăloage,
Dracu 'n sân și crucea 'n mână,—căci nu uită să se roage,
Am văzut-o la icoane... (Desdemona apare).

DESDEMONA (timidă).

Dragul meu Othello. — ce-i?

OTHELLO.

Vin' aici.

DESDEMONA (cu îngemnitare)

Ce vrei cu mine?

OTHELLO.

Să te uiți în ochii mei

Drept în față!

DESDEMONA.

Oh! mă sperii... ce gust straniu te apucă?

OTHELLO (Emiliei).

O mijlocitoare știe care-i vremea ei de ducă...
Lasă amantii singuri... haide, fă-ți doar meseria ta,
Trage ivărul; tușește dacă vine cine-va...
Du-te repede la pândă, o să ai bacșiș... grăbește!

(Emilia ese. Luigă tăcere. Desdemona rămâne ca fascinată sub privirea teribilă a lui Othello)

DESDEMONA (în genunchi).

În genunchi îți cer iertare... Ce-ai cu noi? Te rog vorbește
Sînt în glasul tău mânia clocotind, — și nu înțeleg...

OTHELLO (înfricoșător):

Ce ești tu?

DESDEMONA.

Eu? dar cu trupul și cu sufletul întreg
Sunt soția ta, jur, față și de ceruri și de oameni.

OTHELLO.

Jură-te. Așa de tare cu un înger te asemeni,
Că Satan venind să-ți iee sufletul, — s'ar spăimânta
Și s'ar îndoî, *el însuși*, de nelegiuirea ta!
Haide, jură strâmb în fața Domnului că ești cinstită,
Jură-te, și fii de Ceruri îndoît de pedeșită...
Hai, sfruntează adevărul.

DESDEMONA.

Unul Dumnezeu mă știe!

OTHELLO.

Știe, știe că ești pildă veșnică de viclenie.

DESDEMONA.

Și de ce, de ce stăpâne? Către cine-am viclenit?

OTHELLO.

privind-o în ochi cu disperare și iubire.

Du-te, du-te Desdemona, sufletul mi-ai otrăvit.

Cade plângând pe fofoliu.

DESDEMONA.

Vai, ce zi îngrozitoare... lacrimi? tu plângi stăpâne?
Pentru ce plângi tu? au vina toată-asupra mea rămâne?

Poate bănuî cumcă tata unelti pe la senat
Înapoi să te recheme?—crezi că eu l'am îndemnat?
L'am pierdut cu tine-odată să te 'mpac să-ți fac plăcere...

Își ascunde ochi lăcrămați și rămâne cu fruntea plecată.

OTHELLO.

Într'un colț oșus al scenei, sicși.

De-ar fi vrut Dumnezeuirea să mă 'ncerce c'o durere,
Peste creștetu-mi să plouă un noian de umiliri,
Cu restriștele vieței să mă lupt în svârcoliri,
Pân'la os să simt cum ghiara sărăciei se înfige,
Sfășie-mă toți calăii cu 'nroșite'n foc cărlige,
Și nădejtile vieței-mi spulbere-se rând pe rând.
Tot ași fi găsit scăparea într'un colț ascuns din gând.
Chiar de-ar fi făcut din mine o păpușe bună oară,
Care joacă, râde, plânge, după cum o tragi de sfoară,
Să vād degetul mulțimei cum a lene îndreptat
Ca o țință de batjocură mă ia,—ași fi răbdat...
Dar să-mi nărue-adăpostul și ăltarul meu de rugă
Unde mi-am închis comoara adorării... pus pe fugă
De la chiar fântâna unde se adap' a mea putere
Și fără de care viața mi se istovește, pierce...
O! din cupa fericirii să m'aleg și să privesc
Într'o ciutură verzue unde broaștele puesc, --
Însă-și tu Răbdare, tânăr hieruvim, surâs de floare,
Indrăznește și privește în băltoaca unde moare
Sugrumata mea iubire,—fruntea ta s'ar veșteji,
Și-ai îngălbeni, ca'n ceasul când în iad te-ai prăbuși.

DESDEMONA.

Sfioasă ridicându-și capul dintre mâini.

Oh,—nădăjduesc stăpâne, că tu... tot mă crezi cinstită...

OTHELLO.

Da, ca muștele de vară pe o carne mucezeită:
Cum se nasc,—dorința, setea primei clipe de 'nvieri,
E o poftă, e un freamăt de aprinse 'nperecheri!

(Privește mult timp pe Desdemona care se sprijină șovăitoare de fotoliu, cu niște ochi în care iubirea și mila se luptă să-i domolească mânia).

O! parfum ce-mi ametește simțul, — otrăvită floare
N'ai mai fi venit pe lume!

DESDEMONA.

Ce păcat făcut-am oare
Fără voia mea stăpâne?...

OTHELLO [fără s'o asculte].

Doamne, fruntea ei de nea,
Ai făcut'o-așa de albă, ca să scrie apoi pe ea
Prostituție? [către Des. cu furie crescând]

Păcatul ce-ai făcut mă'ntrebi? De-ași spune
Foc mi-ar dogori obrazii și 'ncenuse s'ar răpune
Ori ce umbră de rușine! Ce-ai făcut? Dac'ași vorbi
Ochii stelelor de groază și uimire, ar orbi
Insuși vântul ce sărută tot ce 'n cale-i întâlnește
S'ar ascunde de rușine. Ce-ai făcut zici? Ci privește
Înlăuntrul conștiinței de-o mai ai...

DESDEMONA.

Dar jur pe sfinți,
Din ocara ta, o vorbă nu o merit!..

OTHELLO.

Cum,—nu minți?
N'ai păcătuît? Vicleano...

DESDEMONA.

Nu, pe-a ochilor lumină
Și spun drept, — cum drept e'n fața domnului că sunt creștină!
Trupul fără de prihană l'am păstrat, ca un pahar
Pentru sfânta 'mpărtășire a iubirii mele doar.

OTHELLO.

Nu ești tu o păcătoasă?

DESDEMONA.

Nu, nu, nu, pe mântuirea
Mea cea veşnică...

OTHELLO *cu ironie sinistră,*

Se poate?

DESDEMONA.

Martoră-i Dumnezeuirea !..

OTHELLO.

Atunci iartă-mă, crezusem... dar cum văd... m'am înşelat...
Nu eşti tu Veneţiana ce'n ascuns s'a măritat
Cu Othello... *(Către Emilia care intră)*

Aibi răbdare; tu cu cheia de misteruri
Faci în iad o slujbă care Sfintul Petre-o face 'n ceruri,..
Da, da,.. tu draguţă, iată pentru osteneala ta...
(li aruncă dispreţuitor o pungă)
De-ai văzut ceva, întoarce cheia tainei,—nu uită !

Ese furios, Desdemona aprcape leşinată cade pe un scaun

EMILIA *ingenunchind lângă dânsa.*

Ce gândeşte omul ăsta ? — Scumpa, mea stăpână dragă
Cum te afli ?

DESDEMONA.

Par'că 'n visuri m'am sbătut o noapte întreagă

EMILIA.

Ce s'a întâmplat aicea ? Ce-are bietul meu stăpân ?...

DESDEMONA *dureros distrată.*

Bietul tău stăpân ? dar cine-i ?

EMILIA.

Impietrită'n loc rămân !
Cum ? Stăpânul meu e-acela care e şi-al tău....

DESDEMONA adunându-și gândurile

eu una

Nu mai am stăpân de-acuma! singură-s întotdeauna.
Nu mai pot să plâng, deci nu mai mă'ntrebă, căci mi-i de-ajuns
N'ași ști să răspund, și plânsul, mi-ar fi singurul răspuns.
Te rog dar, așterne-mi patul cu pânzeturile-acele
Ce 'nvelitu-m'am în noaptea fericit-a nunții mele.
Nu uita, — și'n urmă du-te și pe Iago cheam'aci.

EMILIA se scoală; à parte.

Ce schimbare nentțeleasă... Doamne, doamne, ce-o mai fi?
(ese).

DESDEMONA singură... clătănând dureros capul.

Tot eu singură-s de vină... fără nici o îndoială.
N'am știut, n'am fost cum trebui... căci atare bănuială
Cum de sine să se nască într'un creier cumpănit,
Dacă eu cea bănuită, cu nimica n'am greșit?

— (Întră Emilia cu Iago) —

IAGO.

La porunca dumitale doamnă; — ce s'a întâmplat?

DESDEMONA.

Cum să 'ncep? Inchipuește-ți că pe samă ți s'au dat
Copilași să-i crești. Ia spune-mi, călauza cea mai bună.
Nu e dragostea? Ea numai la ureche o să-ți spună
Cum să-i iai cu binișorul, să-i deprinzi la lucrul greu,
Le zâmbești, nu-i cerți cu asprime... Un copil am fost și eu.
Și putea ca să mă certe ca pe un copil, firește...

IAGO.

Nu prea înțeleg.

EMILIA cu indignare.

Vai Iago, dacă l'ai fi auzit
Câte vorbe de ocară, de dispreț nu i-a svârlit.

Vorba-i nu mai erà vorbă, sfârcuià izbînd ca biciul.
Nici o inimă curată nu i-ar fi răbdat supliciul.

DESDEMONA.

Sunt eu vrednică o Iago de porecla ce mi-a pus?

IAGO (cu interes).

Care?

DESDEMONA (privind pe Emilia).

Să-ți mărturisească dânsa, dacă e de spus,
Și-o merit.

EMILIA.

A numit'o. . . oh! c'o vorbă mișească
Cum nici un bețiv de uliți n'ar fi'n stare s'ocărască
Pe nevasta lui.

IAGO.

Dar bine pentru ce cuvânt?

DESDEMONA.

Știu eu?

Dar că nu sunt vinovată, martor mi-este Dumnezeu!

IAGO.

Desdemona, nu mai plînge. . . Doamne ce zi blestemată!

EMILIA.

A respins de soț pe nobili, și-acum uite ce răsplată.
Ți-ai lăsat prietenii, țară, și rudenii, și părinți
Ca s'auzi în schimb ocară, — apoi să nu-ți eși din minți?

DESDEMONA.

Mi-a fost soarta păcătoasă!

IAGO.

Dumnezeu să te răzbune. . . .
Dar cum i-a venit de-odată furia ?

DESDEMONA.

Ce ştiu eu spune ?

EMILIA.

Uite, ştreangul să mi-l puneţi, dacă nu-i aci ascuns
Vr'un linguşitor nemernic ce se strecură cu uns,
Târător îndemânat, un slugoiu, ce ca să iasă
Din robie 'n pricopseală, şi s'apuce-o slujbă grasă,
I-a sădit otrava 'n suflet, meşterul defăimător
Sub smerenia şireată că-i a-tot-prevăzător. . .

IAGO.

Aşi ! asemenea dihanii nu există'n omenire !

DESDEMONA.

De-o fi vr'unul, iartă-i doamne groaznica nelegiuire.

EMILIA.

Ba spânzurătoarea ierte-l, iadul oasele să-i arză.
Ce-a avut cu ea ? sârmana ! Minţile putea să-şi piarză.
Păcătoasă fata asta ? Cum şi unde-ănume, când
A primit cuivă ea curtea ? A ! presimt ; l'o fi jucând
Pe sârmanul nostru maur, — cum am spus mai dinioară —
Vre-un tâlhar din cei ce fără de cuţit şi-otrăvi, omoară.
Doamne ! trebuia pe-aceştia să-i însemni c'un fier roşit,
Bici de foc să pui în braţul fiecărui om cinstit,
Ca în faţa tuturor desbrăcând pe toţi mârşavii
Dintr'un cap de lume 'ntr'altul, să mi-i biciuiască bravii !

IAGO.

Mai domol te rog...

EMILIA (privindu-l) sub gene).

Imi pare,... tot așa un cavalier
Demn de 'ncredere ca ăsta, ți-a șoptit că un mister
E 'ntre maur și 'ntre mine, — o ascunsă legătură...
Și mai bănuir prosteste... mai ții minte ?

IAGO.

Taci din gură...

Ești nebună...

DESDEMONA (cu mâinile unite).

Iago, spune-mi, dă-mi un mijloc să-l împac
Du-te, caută-l vorbește-i, — eu nu știu ce să mai fac !
Dacă l'am pierdut de-apururi, iată, Ceru-i mărturie,
Inima 'n zadar se 'ntreabă, vinovată nu se știe !

[cade în genuchi]

În genuchi te rog, ascultă : dacă am păcătuit,
Cu voință în potrivea unui soț așa iubit
Au cu fapta, au cu vorba, au cu gândul în tăcere,
Dacă ochiul meu, urechea, sau alt simț, avu plăcere
Pentru altul, decât chipul mândrei lui înfățișeri,
Dacă nu mi-i drag și astăzi, precum drag mi-a fost și eri,
Dacă l'oi uita vreodată,—chiar când m'ar svârli departe
Și-ași ajunge ca să-mi caut singura odihnă 'n moarte,—
Osândește-mă atuncea Doamne sfinte, să nu-mi lași
Nici cumplita mângâiere-a bieților sinucigași.
Fie cât de rău cu mine, — chiar din suflet de m'ar scoate,
Mă omoare, — dar iubirea-mi s'o păteze, nu se poate.
Nu-i pot îndura ocara, un așa hidos cuvânt
Nu-l pot nici rosti,—dar încă să-l mai merit, Doamne Sfânt !
Toate-averile din lume cineva să mi le dee,
N'ași putea cădea 'n păcatul ce 'njosește o femeie.

IAGO (către Desdemona).

N'avea grije... Are toane ; vre-o afacere de stat
L'întârâtă — și asupra-ți, tot necazul și-a vărsat.

DESDEMONA (cu veselie).

Oh! de n'ar fi decât asta!

IAGO.

(Se aude o grăună). Pe răspunderea mea; nu e
Altceva. Semnalul mesei! Lumea 'ncepe să se sue,
Sus! v'așteaptă 'n sală crainici din Veneția sosiți
Șterge-ți urmele de lacrimi, și fii veselă; porniți!

SCENA III

O stradă aproape de Castel. Se înserează.

IAGO și RODERIGO.

IAGO (cu afecțiune).

Ce mai veste Roderigo?

RODERIGO (nemulțumit).

Ai fost prea șiret cu mine.
Nu ești inimă deschisă, nu te porți cum se cuvine,

IAGO.

Ai vre-o probă..?

RODERIGO.

Nu-i lăsată dela Dumnezeu o zi
Fără să mă 'nșeli c'o nouă viclenie. — M'oi trezi
Că în loc să merg spre țintă, mă abați din calea dreaptă.
Tu-mi omori orice nădejde, și m'amâi la Sfântu-așteaptă.
Nu mai vreau de-acum o clipă să mai rabd fără de rost
Ceeace de lungă vreme suferit-am ca un prost.

IAGO.

Vrei s'ascuți tu Roderigo?

RODERIGO.

Apoi tot ca gură-cască
Te-ascultai, dar nu ți-e fapta, cum ți-i vorba: bărbătească.

IAGO.

Mă învinuești de geaba !

RODERIGO.

Ba, vorbesc adevărat
De venituri pentru tine, pușcă-gol, m'am desbrăcat.
Câte daruri Desdemonei ți-am trimis să-i dai, grămadă,
Și o stăriță 'n ispită ar fi fost de-ajuns să cadă.
Mi-ai răspuns că Desdemona darurile le-a primit.
Cu făgădueli, nădejde de 'ntâlniri, m'ai păcălit,
Căci în schimbul stăruinții, eu nu văd nimic.

IAGO.

Vorbește,

Zi 'nainte..., foarte bine...

RODERIGO.

Ba mă iartă, eu orbește
Nu mai fac un pas 'nainte ; dinpotrivă-i foarte rău,
Și... încep să văd de-aproape : mă iai drept un nătărău.

IAGO.

Foarte bine !

RODERIGO.

Ți-am mai spus-o, foarte rău, nu foarte bine.
Am să vin la Desdemona : trei cuvinte îi voi ține,
Imi înapoiază toate darurile ? — pace-i dau.
Ii voi cere chiar ertare pentru marea-mi vină, — sau
Dacă nu, plătești tu singur, toată suma risipită !

IAGO.

Ai sfârșit ?

RODERIGO.

Sfârșit. Ia seama nici o vorbă nu-i rostită,
Să rămâe 'n vânt ; ia seama !

IAGO.

Văd că ești un hotărît.
Mi-am schimbat părerea veche despre tine. N'am de cât
Să-ți dau mâna, să te laud,... Recunosc că ai dreptate
Să te plângi de mine. Totuși, îți mărturisesc ca frate:
Am lucrat cu mare râvnă să te sprijin, să-ți ajut.

RODERIGO.

Nu se vede.

IAGO.

Nu se vede, și tot dreptul l'ai avut,
Să-ți arăți în mine toată neîncrederea ta: însă
Dacă ai puteri de diavol, mâna ceia clește-strânsă
Care smulge soartei vitregi darul ce ți-l depărtă,
—Măine noapte Desdemona, bucură-te,—e a ta!
Dacă n'o să-ți cază 'n brațe, dacă nu-ți va fi nevasta,
Îți dau voe, fără milă, să m'asvârli din lumea asta.

RODERIGO.

Nu glumi; de ce e vorba? vre-o nădejde poate fi?

IAGO.

Din Veneția, prin crainici, au sosit porunci aci:
Cassio pus e în locul lui Othello....

RODERIGO.

Atunci dacă
E așa,—cu Desdemona, și Othello mâine pleacă!

IAGO.

Pleacă'n Africa, în țara Maurilor, însoțit
Și de mândra Desdemona, dacă nu va fi oprit
De vre-o piedică. Firește nici nu-i piedică mai bună
Decât, depărtând pe Cassio!

RODERIGO, (nelămurit).

Sfatul tău pe șleau cum sună?

IAGO.

Drace! Lesne-i să-l împiedeci lui Othello-a fi urmaș!
Scurt de tot: retează-i capul!

RODERIGO.

Vrei să fiu și ucigaș?

IAGO.

Da, de vrei să-ți iai tu singur dreptul ce ți se cuvine!
Astăzi seară, el prânzește la o fată, care ține
Foarte mult la dânsul: Bianca — Acolo mă duc și eu.
El nu știe încă rangul ce-a căzut pe capul său.
Dacă vrei pânzești eşirea. Eu voi potrivi să plece
De-acolò, la miezul nopții.. De departe-l voi petrece.
Tu, cu el în vremea asta poți să isprăvești ușor.
La doi pași voi fi de tine... Îți vin chiar în ajutor.
Vino, nu mai sta la gânduri speriat! De grabă, hai...
O să vezi ce necesară-i mo arta lui, — să vezi! ce stai?
Ești dator să-l svârli tu însuși în culcușul unei groape.
E târziu, mă duc la masă! Fii la miezul nopții-aproape.
Pregătește-te de lucru..

RODERIGO.

Ași voi mai clar să știu
Pentruce să-i iau chiar viața?

IAGO (bătându-l pe umăr).

O să afli mai târziu.

SCENA IV

(Un mic salon lângă camera Desdemonei).

Intră OTHELLO, LODOVICO, DESDEMONA și EMILIA.

LODOVICO (luându-și rămas bun dela oaspeți).

Nu te osteni degeaba generale pentru mine,
Și nu merge mai departe. . .

OTHELLO.

Aerul îmi face bine.

LODOVICO (Desdemona).

M'ați primit împărătește! Mii de mulțumiri. . .

DESDEMONA.

Ori când

Vrei să vii Signore, — vino, te-așteptăm. . . Nu sta la gând.

OTHELLO (cătră Lodovico).

Vii să facem preumblarea?

(Pe când iese Lodovico, se apropie de Desdemona și-i zice încet, calm)

Desdemona!

DESDEMONA.

Ce iubite?

OTHELLO.

Du-te, culcă-te; așteaptă, — peste câte-vă clipite

Viu; dă drumul și femeii, să fii singură.

DESDEMONA.

Voi fi. (Othello eșej).

EMILIA.

Cum mai merge? După față par'că s'ar înveseli.

DESDEMONA.

Mi-a răspuns că se re'ntoarce în curând. Să fiu culcată

Și pe urmă să-ți dau drumul.

EMILIA.

Să-mi dai drumul?

DESDEMONA (cu'n suspîn).

Da, îndată. . .

Așa-mi spuse; dă-mi vesminte de culcare, și te du. . .

Nu e vremea potrivită să-i displac, — și tocma-acu!

EMILIA.

Ar fi fost mai bine poate, de nu-l cunoșteai; — așa e?

DESDEMONA.

Te înșeli, o! dimpotrivă. . . furtunoasa lui văpae
Patima-i neînfrântă, focul crunt din ochiul lui,
Tot mi-e drag la el, — cât nu pot nici eu singură să spui.
— Fii te rog așa de bună și deschee-mă.

EMILIA.

Da! — Patul,
Ți l'am așternut intocmai după cum mi-ai dat și sfatul.

DESDEMONA (visătoare).

Să ai grija să mă'ngroape, dacă mor 'nainte ta,
În cămașa de mireasă (mișcată). Bietul tata! — Nu uita...

EMILIA.

Ce copilărie-ți trece, scumpa mea, prin cap! Ia seama,
Nu-ți vâri în suflet gânduri fără nici o noimă. . .

DESDEMONA.

(neatență la vorbele Emiliei și cu o tremurare crescândă în glas, până ce la sfârșit
își ascunde podidirea lacrimilor plecându-și fruntea pe un braț).

Mama,

Avea lângă ea o fată. . . O chemă Barbara, — și
Cum eră îndrăgostită, dragul ei innebuni.
Ea știă un cântec «Salcia» — vechiu, rămas de la bunica;
Și se potrivea cu soarta ei amară. . . Sărmanica,
L'a cântat atât de jalnic, până ce-a murit cântând!
Astă seară cântul ăsta par'că mi s'a'nfipt în gând...
Și-mi tot vine-un dor de moarte, să-mi las capul pe o mână
Și să plâng, să plâng cântându-l, încheiat'o săptămână. . .

(ridicându-se după o pauză).

Haide să sfârșim odată!

EMILIA.

Să-ți aduc o rochie?

DESDEMONA.

Nu

Dar descheemă la asta. . .

(Emilia se apucă să-i desprindă din copci rochia).

Lodovico îmi plăcu.

EMILIA.

E frumos.

DESDEMONA.

Plăcut la vorbă.

EMILIA (ștrengărește).

Eu mai știu și o poveste :
 E'n Veneția o doamnă, ce nebună-ar trece peste
 Orice margine, ar merge până'n Palestina chiar
 Numai dac'o sărutare ar putea să-i dea măcar !

DESDEMONA.

(absorbită, nici n'a auzit cuvintele Emiliei. Cântă).

I.

*Sub ramurile unui sycomor
 O fată părăsită sta plângând,
 În minte, cu povara unui gând,
 În inimă, cu spinul unui dor.*

*Și mâna ei micuță și-o ținea
 Pe inima-i zdrobită, — apăsă —
 Strălucitoare, fruntea ei de nea
 Sub crivățul ursitei s'a 'nclinat.*

*Prin câmpul înfloritei primăveri
 Pârâu 'mprăstia în line șoapte
 Ecoul depărtatelor dureri
 Din sufletu-i căzut în neagră noapte.*

*Picau din ale inimei străfunduri
Risipele de lacrimi sub pleoape,
Și pietrile pârâului pe prunduri
De mila ei se fărâmau în ape...*

Pune hainele acòlo...

*O salcia, salcia verde
Cântați-o cu toții, cântați...*

Și dereteca în grabă...

Căci acuma o să 'vie... (cântă),

*Din ram de salce verde
Să-mi împlețiți cununa,
Iulirea nu mi-oi perde
Dar mintea-mi pierd, nebuna!...*

*Și ducă nu-i iubirea,
Ce-i mintea? Are preț?
Nu-mi blestemați iubitul
E drept al lui dispreț.*

Nu, memoria mi-e slabă.

Nu urmează-așa. St! Cine bate?

EMILIA.

Vântul bate 'n geam.

DESDEMONA.

*Am întrebat iubitul
De ce-i amăgitor?
El mi-a răspuns c'un zâmbet
Șiret, deșmierdător,

O! nu te teme dragă
Că nu-i pierdut norocul.
De fug la alta, — zece
Pândesc să-mi prindă locul!*

Du-te, culcă-te... ah! ochii cum mă dor!... Nu știu ce am.
Să nu fie-o presimțire că voi plânge?

EMILIA.

Presimțire !

DESDEMONA (înclină trist capul).

Mi s'a spus întotdeauna... Ah ! bărbați-s răi de fire.

— Oare, sunt femei c'obrazul, într'atât nerușinat

Ca să-și necinstească soțul în ascuns, c'un alt bărbat ?

EMILIA.

Și pe față chiar, — sunt multe.

DESDEMONA.

Ai putea fi tu în stare

Ca să faci păcatul ăsta, pentr'un preț, ori cât de mare ?

EMILIA.

Pentr'un preț ori cât de mare ?... la 'ndoială tu n'ai sta ?

DESDEMONA, (cu foc...).

Jur, pe-a soarelui lumină !

EMILIA, (cu ochi'n jos cu o falsă ipocrizie).

Pe lumină, nu zic da, —

Dar ași face pe'ntuneric, tot așa ca pe lumină.

DESDEMONA.

Cum ? Ai face tu păcatul ? cum ? cu inimă senină

Pentr'un preț ceva mai mare...

EMILIA.

Dacă prețul nu e mic,

Mare lucru să faci schimbul, cu... o faptă de nimic ? !

DESDEMONA.

Eu în toată curăția, jur că pentr'o lume 'ntreagă

N'ași păcătuî,... ce scârbă !

EMILIA.

Eu... la ce să mint? de, dragă,
Cum fac singură păcatul, singură îl și desfac.
Dar firește, nu l'ași face ca să fiu ori cui pe plac.
Nu pentr'un inel de nuntă, pentr'o rochie-o pălărie
Nici chiar pentr'un pumn de aur... nu, n'ași face-așa prostie!
Dar să știu că-mi fac bărbatul împărat, atuncea vezi
M'ași jertfi! Pentr'o coroană, face să-l încornorezi...
Ași intra în purgatoriu, peste toți să-l văd mai mare!

DESDEMONA.

Nu! Nici preț de-o țară 'ntreagă, să-l înșel n'aș fi în stare.
Ar fi crimă!

EMILIA.

Doamne! — crimă și virtute, vorbe sunt.
Fiecărei fapte 'n parte, lumea-i pune un cuvânt.
Dar, fii tu în fruntea lumii, fii stăpânu-i, pe nevrute,
Și-ai să vezi nelegiuirea botezată drept virtute.

DESDEMONA.

Nu, în mintea mea nu 'ncepe că pot fi așa femei!

EMILIA.

Ba, cu preț mai bun, le cumperi, și mai multe decât vrei!
Dar, — a soțului de sigur e greșala 'ntotdeauna
Când femeea, din cuminte, face 'n taină pe nebuna.
Căci, sau focul datoriei mai slăbește din ce-a fost,
Sau vecina chefuește, când soția ține post,
Sau el face pe gelosul, tam ne-sam, din te miri ce e,
Și-ți sugrumă libertatea osândindu-ți-o sub chee,
Ba, — te bate-așa de geaba ca să-ți poată fi mai drag,
Sau îți risipește banii tocmai când prinseseși chiag...
Ei!... veninul ăsta 'n suflet strecurat cu picătura,
ncolțește răsbunarea și... le 'npodobim figura!

Da : — bărbații să ia seama : drăgălașele femei
Au și ele simț să vadă oameni mai de preț ca ei.
Au și ochi și gust să simtă un fruct acru, d'un fruct dulce ;
Pe ei, cine-i mână noaptea prin vecine, să se culce ?
Pofta ? Poate. Patimile ? Și acestea nu zic ba,
Caracterul lor ușarnic ? — Mai ales așa ceva !
D'apoi noi ? Noi n'avem patimi, n'avem pofte, ușurința
De-a râvni cu atât mai tare, când în stavili ni-i dorința ?
Bine-ar face deci bărbații să ne ia cu binișorul :
Din păcatul lor, — păcatul femeesc își ia isvorul.

DESDEMONA (ridicându-se).

Noapte bună.—Doamne ajută-mi, când văd răul, să mă 'ndrept
Nu 'n prăpastia Ispitei, — ci spre sfatul înțelept.

(es împreună).

D. NANU.

FLORI DE MĂTRĂGUNĂ

*Astă-seară, doamnă bună,
Nu ți-aduc buchet de roze
Cu garoafe și mimoze ;
Astă-seară, doamnă bună,
Ți-aduc flori de mătrăgună.*

*Nu's frumoase la culoare,
Și, le știi poate isprava,
Le cunoști și tu otrava ;
Nu's frumoase la culoare,
Cin'le gustă, doamnă, moare !*

*Dar, ți le-am adus, stăpână,
Să le pui la încercare
Cu privirea-ți arzătoare,
Ca să știi și tu stăpână
Ce otravă e mai bună !...*

A. V. CASIMIR.

TANKA

După poezia japoneză : *Hori-Kava*.

*Nu știu dacă mă iubește,
Sau sânt bună de iubit ;
Știu atât, că l'asfințit,
Mintea mi se zăpăcește,
Păru-mi cade despletit !*

A. V. CASIMIR.

RĂSPUNS

LA

SCRISOAREA DOMNULUI ȘIȘMANOV

FOST MINISTRU DE INȘTRUCȚIE AL BULGARIEI

Cu gândul de a studiă mai de aproape țara și poporul nostru, ne-ați făcut acum câțiva ani cinstea de a petrece câțva timp printre noi. Împreună cu răposatul ministru Spiru Haret, ați văzut unele instituții culturale din Iași și din alte orașe românești. Ați luat chiar parte la o ședință a Convorbirilor Literare și apoi într-o scrisoare, pe care mi-ați dat voe să o public în revista noastră, v'ați exprimat dorința ca cele două popoare vecine să ajungă la o *entente cordiale*, „fiind menite a se stima și iubi.“

Toți am păstrat cele mai bune amintiri despre trecerea Dv. prin România și ne măguleam cu cele mai îmbucurătoare speranțe de viitor. Căci, relevând lipsa de legături mai strânse între Bulgaria și România, ne spuneți unele cuvinte în adevăr pline de avânt:

*„Noi, Bulgarii, suntem foarte vinovați în această privire. Nu acuză atât pe Români, căci ei au trăit în veacul trecut departe de interesele noastre intelectuale. Dar Bulgarii, pentru care România a fost ani de zile un adăpost sigur față de tirania turcească; Bulgarii care au pregătit revoluția lor în țara românească, atât de îngăduitoare și ospitalieră; Bulgarii care se îmbogățeau uneori ca un „bras-seur allemand“ în America, ce-au făcut ei spre a face cunoscută România intelectuală poporului lor.“*¹⁾

De aci indemnul Dv. de a ne vedeă mai des, de a ne studiă reciproc, de oarece «nu ne-ar trebui decât un

¹⁾ Conv. Lit. vol. XLV, p. 303.

element moral: o *desăvârșită sinceritate*, pentru a ajunge la o bună înțelegere».

Eră atâta nobleță în cugetul exprimat atunci, încât astăzi stimate oaspete, pe nimeni altul nu l'am putea chema mai cu drept cuvânt să ne fie martor și judecător al relațiilor noastre de vecinătate.

În adevăr, o sinceritate desăvârșită, unită cu o dreaptă cunoaștere a împrejurărilor, credem și noi că era și e încă deajuns pentru a stabili între țările noastre o veșnică înțelegere.

Mai întâiu, e o fericită împrejurare că, de când trăese alături, Bulgarii și Românii nu s'au răsboit unii contra altora. De când ați venit prin „Unghiul” stepei basarabene, gândul v'a fost mereu ațintit spre miază-zi, spre Byzanț și malurile calde ale Mediteranei. Mai tot rostul vieții bulgărești a fost dincolo de culmea Balcanilor. Dobrotici, pe care l'au tot pomenit unii și alții în timpul din urmă eră doar un biet condotier în slujba împăratului de lângă Bosfor, dela care a căpătat numele de *despota*, cum a căpatat eri sau alaltăeri cutare compatriot al Dv. unele decorații dela Sultanul Abdul Hamid. Despotatul lui eră mai mult o boerie byzantină, nu o stăpânire teritorială în felul cum cred unii naivi care împodobesc hărțile și cărțile cu iluziile lor imperialiste.

Istoricul român Nicolae Bălcescu, într'o scrisoare povestește pe la jumătatea veacului trecut următoarele:

„În Bulgaria m'a mirat încă foarte mult, neîntâlnind din Balcani până în Dunăre nici un sat bulgăresc, ci numai sate românești. Unde sunt Bulgarii? în Bulgaria se află puțini prin orașe, apoi între Vidin și Niș și dincolo de Balcani. (*Scrisori către Ion Ghica, din 14 Iulie, 1849*).

Dealtfel, profesorul de geografie al universității din Sofia a recunoscut de curând că, după venirea Turcilor, razemul etnografic al Bulgariei a fost Balcanul, iar colonizarea turcă a rărit și mai mult elementul bulgar dinspre Dunăre și Mare; așa că, chiar de-am fi voit, n'am fi avut prilej să ne întâlnim ca dușmari unii cu alții.

După nimicirea statului bulgar; după îngrămădirea Turcilor în Deliorman și la Dunăre, noi pe Turci, nu pe Bulgari, i-am avut ca vecini și adversari. Cinci secole în înșir, am luptat fără nici un preget, cât ne-au ajuns puterile, iar printre lupte, ca popor creștin, am întins și o mână de ajutor tuturor asupriților din peninsula balcanică: Greci, Albanezi, Bulgari și Sârbi. Cu banii noștri v'am tipărit cărți, v'am dăruit bisericile, iar la nevoie v'am primit în casa noastră, pe pământul nostru, pe toți cei ce nu mai puteați suferi tirania Turcilor. Eteria grecească dela 1821 la noi începe; 1878 al Bulgarilor cu vărsarea sângelui nostru a fost inaugurat. De altfel, și D-v. și D-l Gheșof, primul ministru și alți oameni culți ai Bulgariei ați recunoscut în deosebite ocazii, că pe pământul României s'a pus temelia renașterii bulgare.—Când pe malul drept vă aștepta streagul, pe cel stâng vă aștepta o frățească ospitalitate.

Nu puteți uita că abia când am ajuns noi la Grivița au început, după o muțenie de sute de ani, să răsunе iarăși clopotele bisericilor voastre; abia după ce am umplut cu trupurile morților noștri dealurile dela Plevna, Rahova și Vidin v'ați deșteptat la o viață politică de sine stătătoare. De aceea, unii din Bulgarii care au apucat vremea jugului turcesc, au și găsit cuvinte de caldă recunoștință pentru poporul românesc.

„Sculați din mormânt cei ce ați închis ochii în lupta cea sfântă și vedeți pe căpitanul vostru“, zicea acum câțiva ani, episcopul de Vrața, în fața regelui Carol care venise să cinstească mormintele eroilor dela Plevna.

Trecutul întreg e deci spre onoarea noastră a amăn. duror, și tot așa putea fi pe veci de veci și viitorul nostru ca vecini; căci, stimate oaspete, ori cum vor fi schimbările de hotare, atât Bulgaria, cât și România sunt și vor rămâne formații politice mijlocii. O comparație cu Rusia, Germania, Austro-Ungaria, Franța și alte mari puteri este exclusă.

Ce le rămâne atunci de făcut?

Pentru cei de statură mică ori mijlocie, imperialismul e o

haină prea largă, de care se pot lesne împedeca. În loc de imperialism, o bună doză de realism le convine cu mult mai bine. Prin urmare, ori o alipire față de unul din vecinii mai puternici, știind bine că e primejdios pentru cei mici *să mănânce cireșe din aceeași farfurie cu cei mari*; ori solidaritate între cei mijlocii și mici, spre a face o putere defensivă și ofensivă considerabilă.—Ce de gânduri rod-nice putea să ne sugereze situația noastră și interesele noastre asemănătoare! Trebuia doar (cum ziceați D-v.) un element moral: adevărata sinceritate și o dreaptă cunoaștere a situației.

Din nefericire, acest element a lipsit și, ca oameni deprinși prin cercetările științifice cu respectul adevărului, e bine să punem dovezile înainte.

Pe când cu bună credință, noi așteptam acea «entente cordiale»—mai ales în urma vizitei D-v.—care nu ne-a fost desiluzia, văzând ce negură posomorâtă se ridică dinspre Dunăre!

Mai întâi au început a se îndesi veștile că comitagiile bulgariucid pe Aromâni, frații noștri de de sânge și de limbă. În mijlocul Bucureștilor, un ziarist, fiindcă își apărase neamul cu slaba armă a condeiiului, fusese căsăpît cu toporul de un Bulgar. Se vorbea chiar și de asasinarea regelui Carol... În orice caz, din senin, gloanțele au început să șuere pe la urechele soldaților noștri de pe malul Dunării; armata noastră a început a fi insultată; statul și poporul românesc ponegriți cu cea mai fâțișă ură. Ziarele bulgare n'au mai cunoscut nici o măsură. Și, dacă ar fi fost numai ziarele, treacă-meargă. Dar, alături de vorbele celor fără răspundere, s'a adăogat acțiunea precisă și fără nici o scuză a organelor statului bulgar. Dobrogea, pe care ne-o luaseră Turcii, și pe care noi o reluăsem dela Turci—după dureroasa jertfă, pe care ni-a impus-o Rusia în tratatul dela Berlin—Dobrogea, cu sate străvechi românești, colonizate mai ales de Moldoveni și Mocani, începe a fi arătată pe hărțile oficiale dela Sofia

ca parte de alipit statului bulgar,—fără să-i vie cuiva în gând că, dacă e o mică insulă de Bulgari în România, în schimb numărul Românilor din Bulgaria, chiar după statisticele bulgăreşti, e îndoit mai mare.

Nu ştim, stimate oaspete, ce atitudine veţi fi luat ca ministru faţă de această agitaţie întemeiată pe neadevăr şi nesinceritate. După scrisoarea d-v. din Februarie 1908, e sigur însă că educatorii bulgari au pus în mâna tinueretului «Tovarăşul Soldatului», manual pentru tinerii soldaţi de toate armele (retipărit şi în 1911, ediţia 6-a) în care Dobrogea figurează ca pământ *neliberat încă!* Prin urmare oficialitatea bulgară a socotit şi după aceea ca o datorie patriotică să predice ura în contra României!

Rezultatul, fireşte, nu putea fi decât cel dorit de conducătorii poporului d-v.: pe când în generaţia din vremea jugului turcesc nu era un Bulgar, care să nu simtă recunoştinţă pentru România; în generaţia mai nouă, crescută în şcolile Bulgariei moderne, nu e poate unul la mie, care să nu simtă o fanatică pornire contra poporului românesc.—De două mii de ani, de când ne aflăm unde ne aflăm, n'am primit din partea nimănui mai multe injurii şi batjocori. Se adevereşte astfel observarea etică mai generală: că ura cea mai grozavă e cea care ţine loc de recunoştinţă, iar vrăjmăşiile cele mai rele sânt tocmai cele ce au la temelie o absurditate mai mare.

* * *

A venit, în sfârşit, momentul când vă puteaţi revizui conştiinţa. Aţi pornit contra Turcilor. Ar fi fost destul să ne mişcăm şi trebuia să vă opriţi pe loc. Ne tot aruncaţi mereu ponosul că vă împedicăm de a libera pe creştini. Am dovedit contrarul. Mai mult: aţi chemat sub arme pe fraţii noştri de pe malul drept al Dunării. Colonelul regimentului din Şistov le-a adus aminte Românilor de vitejia neamului nostru la Plevna. Au mers Românii din Bulgaria împreună cu voi; au sămănat cu trupurile lor câmpul de luptă; au biruit sub steagurile voastre; au liberat pe fraţii voştri.

Și care a fost plata? — Cărți poștale, în care prințului Boris i se arată drumul spre hotarele noastre, iar *Vecerna Poșta* ne spune fără înconjur: „ne vom vedea o zi cu mâinile deslegate și atunci nu numai că vom lua Dobrogea întreagă, dar vom dicta pacea la București»...

Aceasta se cheamă, stimate oaspete, (nu zicem recunoștința, căci de asta nu mai e vorbă) asta se cheamă bună vecinătate? Dacă azi, când plaga războiului vă apasă, și totuși ura bulgărească vorbește atât de fățiș, ce trebuie să așteptăm mâine sau poimâne!

După ce ni s'a făcut sângeroasa nedreptate de a ni se lua Basarabia, veniți și voi acum să loviți rana care ni s'a făcut atunci, când am luptat să vă desrobim?

Stimate oaspete, dacă există o justiție istorică, și dacă elementul moral al sincerității, la care faceți apel, mai are valoare, socotim că acum mai mult de cât ori și când e momentul să vorbească cel puțin în oamenii culti sentimentul de onoare și dreptate.

Ne-ați dovedit prin zeci și sute de fapte că ne dușmăniți. Contra cui sânt indreptate fortificațiile de la Silistra și câmpul întărit de la Dobrici, pe când din partea noastră nu vă amenință nici măcar o gură de tun? V'am lăsat să porniți la luptă; ați declarat că nu schimbați hotarele și le-ați schimbat. Ați declarat că vă ocupați de conaționalii voștri, și în realitate ați ocupat și pământuri străine, cu populație streină. V'ați deschis porturi la marea Egee, pe un țărm locuit de alte neamuri...

Fără să râvnim la vreunul din avantajele voastre, nejustificate nici prin istorie, nici prin etnografie, veți recunoaște însă că avem și noi datoria de a ne apăra pământul și poporul nostru de amenințarea bulgărească, mărturisită oficial.

De aceea, vă întrebăm — întrebăm pe omul de cultură superioară, care poate judecă și ziua de mâine — poate fi *entente cordiale* între un vecin pașnic și altul care ridică pumnul să lovească? Dacă sinceritatea mai are sens, măcar între oamenii de știință, nu credeți că trebuie urzit un gard

solid, care să apere pe unul de surprinderi, iar pe cel-lalt de ispita de a fi brutal ?

Răspunsul nu poate fi de cât afirmativ.

Ați crescut o întreagă generație cu ură contra poporului nostru.

Bulgaria oficială a pus la cale, după cum dovedesc cărțile tinereimei, hărțile școlarilor și manualele puse în mâna soldatului o tentativă de asasinat asupra României.

Fiindcă ați făcut-o, aveți acum datoria morală și politică de a repara această greșală, punând între voi și noi un hotar, în fața căruia să ne putem întinde mâna fără banat și fără teamă reciprocă.

Predicatorii oficiali ai urii au acum datoria morală de a predica și pacea, dând celor ofensați și amenințați toate garanțiile cuvenite.

Înainte de „propaganda prin literatură, artă, știință și vizitele mutuale“ pe care le puneți înainte pentru apropierea dintre țările noastre, evenimentele arată acum un mijloc și mai sigur: fixarea unui bun hotar, ca probă concretă a «desăvârșitei sincerități».

În lipsă de aceasta, să se știe că de o parte stă România în legitimă apărare, de altă parte lunga premeditare a unei fapte care nu e inspirată nici de recunoștință, nici de sinceritate.

Noi, cei ce ne ocupăm de ale cărții în țara românească, și prețuim binefecerile păcii, privim cu indignare la sentimentele pe care le-ați sădit în sufletul tineretului bulgar și ne spălăm mâinile ca Pilat pentru ori ce nenorocire s'ar întâmpla de pe urma plănuirii odioase de a înfige cuțitul în pieptul celor ce v'au liberat de jugul turcesc.

cu totul devotat

S. MEHEDINȚI.

SCRISORI INEDITE ALE LUI COSTACHE NEGRUZZI

— Adaos la volumul meu asupra scriitorului —

Sub titlul de „*Şase scrisori de C. Negruzzi către G. Bariţiu, 1839—1846*”, şi sub numărul 4168, se află un preţios manuscris, dăruit Academiei Române de d. Iacob Negruzzi la 12 Maiu 1912, care ne arată legăturile lui Negruzzi cu *Foaia pentru minte, inimă şi literatură* şi cu *Gazeta de Transilvania*.

Aceste legături dăinuiau, de altminteri de mai de mult. Ziarele din Braşov reproduceau adesea în coloanele lor scrieri literare publicate mai întâiu în foile din Iaşi sau, Bucureşti (1).

Din corespondenţa lui Negruzzi cu Bariţiu aveam până acum o scrisoare publicată în *Foaia* (2) din Noemvrie 1838, cu un cuprins lingvistic şi o alta în ms. 878, p. 75 al Academiei din 12 Martie 1847, (3) care însoţea trimiterea unui discurs al lui Negruzzi rostit în Adunare pentru a se apăra de învinuirile ce i se aduseseră cu privire la felul cum lucrase în comisia de reformă a şcoalelor (4).

(1) Aşa de pildă corespondenţa dintre Eliade şi Negruzzi „*Corespondenţa între doi Români, unul din ţara românească şi altul din Moldova*”, publicată mai întâiu în *Muzeul Naţional*, No. 36 din 4 Noemv. 1836 fu reprodusă în *Foaia* lui Bariţiu în 1838 (pp. 69, 73, 86 92); *Şahul negru*, imitaţie din A. Puschin de C. Negruzzi, publicat mai întâiu în *Curier de ambe-sexe*, per I. No. 6. p. 109 e republicat în *Foaia pentru minte* din 1838, p. 103 şi aşa mai departe.

(2) *Foaia* No. 22 din 26 Noemvrie 1838, p. 169.

(3) Publicată şi în C. Negruzzi, *Opere complete*, ed. Minerva, I, p. 238.

(4) Discursul a fost rostit la 18 Februarie 1847. A fost publicat mai întâi în *Gazeta de Transilvania*, n. 25 din 27 Martie 1847, apoi republicat de mine în *Conservatismul lui C. Negruzzi*, în *Convorbiri literare*, Aprilie 1911, p. 436; l-am lăsat însă la oparte în volumul meu: *Costache Negruzzi, viaţa şi opera sa*, ed. Minerva.

Pe lângă aceste două scrisori cunoscute ni se mai adaogă acum încă șase.

Lucrul de căpetenie ce-l aflăm din aceste scrisori e că Negruzzi a publicat la Brașov, prin îngrijirea lui Bariț, o broșură de *Elemente de dreptul politic*, despre care nu se știa nimic până acum. Broșura s'a pierdut, așa că nici n'am pomenit-o în volumul meu despre Negruzzi. Cu acest prilej m'ai amintim că Negruzzi a scris o prefață la o *Colecție prescurtătoare din legile împărătești* a logofătului *Andronachi Donici*, prefață cu totul uitată astăzi ¹⁾.

Iată acum cele șase scrisori!

I.

Domnul meu,

Dacă prin *Foaia literară* ne-ai da câte odată niscăi suvenir istorice culese din istoria Transilvaniei asupra ruinelor, monumentelor, antichităților de care d-v. sunteți mai bogați de cât noi, căci Vandalismul pe acolo nu și-a întins încă mâna sa cea stărpitoare precum pe la noi care nu respectăm nici lucruri vii nici moarte, ai îndatori foarte pe puținii Români în care mai viează câte o scântee patriotică.

Intru aceea ce privește pe Moldavia — locul meu de naștere — eu mă sârguesc precât puțințele și mijloacele mă iartă. Ca deputat strig la camera noastră, ca filolog scriu articulele, ca român sfătuiesc și propovăduiesc *Unirea* fără care bine nu vom mai vedea. Și însă la toate întâmpin câte o isbire.

Pentru un articol (pe care ți-l voiu trimete ca să-l vezi) ²⁾ m'au surgunit la moșia mea în anul trecut, numindu-mă propagandist al libertății; dar norocire, că nu mă las după păr, și de voie de nevoie sunt siliți să tacă și să mă lase.

Îți fac complimentul meu pentru aceste cuvinte din No. 10 a foiei d-tale «le zic pascviluri neavând alt cuvânt cunoscut cu care să numesc astfel de producții ale minței, care eșind de multe ori din capete poate și filosofice, dovedesc cumcă

1) Ediția IV, Iași Tip. A. Bermaun, 1858.

2) E vorba de articolul atât de frumos intitulat *Vandalism* (Scri-soarea III, în ed. Minerva, I, p. 143) datat din Ianuarie 1838. Privitor la acest articol, cf. E. Lovinescu, *Costache Negruzzi*, p. 88.

autorii lor în minutele ce le perd scriind de aceste sunt părașiți cu totul de acele frumoase puteri ale sufletului care îi ajută a-și isbândi de impotrivnicul său într'un chip mai nobil și mai vrednic de un om bine crescut. D-ta știi ce va să zică la noi cenzura» (1).

Iată un articol istoric pe care vi-l trimit ca să l tipăriți în *Foaia inimii* cu pseudonimul meu Carlu Nervil căci sunt silit a lua un nume mincinos și care nu este pe lume, ca să-mi arăt ideile.

Cred că cenzura nu-l va refuza, căci nu are nimic în el care să supere auzul—mai ales acolo (2).

De-mi veți da voe vă voi mai trimete și altele din când în când ca să vă împleți coloanele când nu veți avea alta mai bun a ne da.

...Al d-t. mult prețuitor și supus serv.

23 Martie 1839.

Iași

C. Negruzzi

P. S. Scrisorile mele vi le trimit franc-port.

G. Bariț a adăugat cu mâna lui pe dosul scrisoarei:

„Rigoarea înfricoșată a censurii moldovene. Negruzzi exilat pentru activitatea sa curatu patriotică. A se observa spărturile acestei scrisori. Se spârgea cu o mașină ca se strabată fumulu de chloru în contra ciumei“.

II.

Borsec, 20 Iulie 844.

Domnul meu,

Cu prilejul venirii mele la apele minerale, grăbesc a trimite d-tale o carte tradusă de noi și de curând eșită de sub teasc.

Ași dorî să vădopinia d-tale asupra Satirelor (3) P. Cante-

(1). Pasaj luat dintr'un articol-scrisoare al lui G. Bariț ca răspuns unei scrisori iscălite D-r V. din 1 Martie 1839. S'a publicat în *Foaie*, No. 10 din 1 Martie, p. 77.

(2). Articolul trimis de Negruzzi nu se găsește publicat în *Foaie* pe anul 1839.

(3) E vorba de: *„Satire și alte poetice compuneri de Prințul Antioh Cantemir“*, apărute la Cantora Foaiei Sătești, Iași, 1844. Ediția II. 1858 Tip. A. Bermann.

mir, vestită prin frumoasa d-t foae. Poate că de aci, dacă vremea mă va ertă, să viu până la Braşov, unde doresc a găsi pe d-ta sănătos.

Al d-tale plecat serv.

C. Negruzzi.

P. S. Mai trimit un exemplar pentru şcoala românească din Braşov

III.

Domnul meu,

Prin „*Foaia de Transilvania*“ s'au publicat o expoziţie de stări a învăţăturilor în Moldova.

E de prisos a mai zice dacă arătările din ea sunt adevărate sau nu; îndestul că Obşteasca adunare s'au încredinţat de nimicnicio ei, şi punând temei pe raportul comisiei (aici alăturat) au însărcinat tot pe această comisie a lucra spre reforma şi îndreptarea şcoalelor.

Sunteţi rugat, domnul meu, atât de mine (care fac parte din acea comisie) cât şi de contovarăşii mei iscăliţi în acest raport ca să-l publicaţi prin frumoasa d-tră foae pentru a vedea publicul lucrările noastre.

25 Mai 1846
Iaşi

Al d-tale plecat serv,
C. Negruzzi.

G. Bariţ a adăogat cu mâna sa:

«Am uitat cine a fost cel ce lăudase aşa şcoalele de atunci ale Moldovei, destul că eu nu le cunoşteam nici de bune nici de rele, ci publicam ce-mi venia de la persoane mai distinse. Deputaţii de opoziţiune s'au iritat şi au combătut acele laude. Bine au făcut».

IV.

Domnul meu,

În ceasurile slobode m'am ocupat a face o adunare din cei mai vestiţi autori franţezi ce au scris asupra legilor, adăogând şi teoriile mele. Mai mult am urmat pre Montesquieu şi Carré.

Toată această compilaţie ar alcătui o broşură ca de 4 sau 5 coale tipărite, sub nume de *Elemente de dreptul politic*.

Socot de prisos a înșiră d-tale pricinele ce mă opresc de a o publica aicea, îndestul că voesc a o da la lumină acolo la Brașov în tipografia unde d-ta tipărești Gazeta.

Prin urmare, ieu îndrăsneală a te rugă—Domnul meu—știm cât ești de naționalist și bun Român ca să mă înștiințezi cu cea întâi poștă de se poate tipări acolo această micuță broșură și cât ar costă 400 exemplare de hârtia Gazetei cu literile care sânt sub titlul gazetei la notița unde se arată prețul și persoanele însărcinate cu prenumerația.

Nu cred că censura d-v ar pune pedică, când sunt atâtea scrieri în limba germană în acest obiect, mai vârtos că socot că ar fi de prisos a se mai supune censurei când toate exemplarele sunt destinate pentru țeri străine.

Tipărindu-se se pot trimite foarte slobode (și se vor broșui aici) cu adresă către D. D. N. și Chr. Gheorghiu.

Primind răspunsul d-tale îndată voi trimite manuscrisul și banii.

Sunt cu toată cinstea al d-t plecat serv.

C. Negruzzi.

31 Mai, 1846.

P.S. Se înțelege că toate speșele de transport și poșta le voi purta eu.

G. Bariț a adăogat cu mâna sa:

Cărticica: «Elemente de dreptul politic» s'a tipărit în Brașov fără nici o dificultate de care se temea Negruzzi. Pe la 1846 censura de aici începuse a perde din rigoarea sa. În tot casul, ea era mult mai tolerantă de cât cea din Moldova».

V.

1846, Iulie 17, Iași.

Domnul meu,

Am primit răspunzătoarea d-tale scrisoare din 10 Iunie și iată trimit d-tale aici alăturat manuscriptul pentru care v'am fost rugat pe care bine voești a-l da să se pue supt teasc.

Cu literele mici a gazetei cred că nu va eși mai mult de 2½ coale tipărite care fac (după însemnarea d-tale) 42½ florini. Și iată alătorez aici zece galbeni împărătești.

Când se va găti, odată cu trimiterea exz. 500 — binevoiești a-mi trimite și o notă de toate cheltuelile, și ce nu va ajunge, rânduește-mă să dau la corespondenții d-tale neguțătorii N. și Ch. Gheorghiu, prin canalul cărora vă trimit acești zece împărătești și manuscriptul.

Nu-mi rămâne acum decât a vă mulțumi de bunătatea ce ați avut a primi supărarea ce v'am făcut, și a vă ruga să primiți a face și corectura ca să iasă curată; rămâind și eu asemenea dator a vă sluji la ce-mi veți scrie.

Primiți, vă rog, încrederea deosebitei considerații cu care am cinste a fi al d-tale plecat serv.

C. Negruzzi

P.S. Pregătesc acum o lucrare pentru foaia d-voastră.

VI.

Domnul meu,

Am văzut cele ce'mi arăți prin scrisoarea d-tale din 31 August pentru cenzură. Eu, precum am scris d-tale și mai nainte, nu mă dau înlături a o mulțumi—numai dacă nu m'ar prea ciunta. D-ta dă ce socoți atât ei cât și corectorului.

Din exemplare, vei binevoi a-mi trimite numai 400, iar 100 le las pe conta d-tale a se vinde acolo după prețul ce va costă tiparul, nu mai mult.

Cred că e mai bine (cum însuți zici) să le trimiți legate în broșuri — căci vor prinde mai puțin loc — la târgul Ocnei adresate către neguțătorii N. și Chr. Gheorghiu la Iași și scriindu-le că sunt pentru mine. Cu acea ocazie îmi vei însemna și speșele ce vor mai fi a se solda.

Să nu uiți, scumpul meu domn, a-mi trimite cât mai curând *Foaia literară* a d-tale de la început și pîn' acum, adecă pe opt ani (broșate însă), căci mi-e foarte trebuitoare și să-mi însemni costul ei.

Ași dori să aib și un catalog de toate cărțile românești ce se găsesc în Brașov cu însemnarea prețurilor.

Mă recomand suvenirii d-tale fiind al d-tale plecat serv.

C. Negruzzi

4/16 Octomvrie 1846, Iași.

G. Bariț a scris pe dos:

«Broșura i s'a tipărit fără greutate. Censorul nu luă

nimic alt de cât la anul nou câte un prezent mai ales vreo earte de preț. Tiparul s'a plătit după contul lui Gött».

* * *

Aici se incheie, de ocamdată, corespondența lui C. Negruzzi cu G. Bariț din manuscrisul dăruit Academiei de d. Iacob Negruzzi.

Legăturile între cei doi bărbați aveau să se răcească intru câtva mai târziu, de oarece în *Gazeta Transilvaniei* din 1847 s'a dus o vie campanie împotriva atitudinii pe care o luase Negruzzi în chestia școlilor (1). Acestui fapt i se datorește de sigur bucuria pe care o simți Negruzzi la dispariția, vremelnică de altfel, a *Gazetei de Transilvania* și pe care o exprimă în Scrisoarea către Al. Hurmuzachi (2). «Socoteam, Domnul meu, că cu răposarea *Gazetei de Transilvania* a căreia țărână fie ușoară! am scăpat de flecăriile tuturor acestor strâmbi îndreptători de țară..»

E. LOVINESCU.

(1) O corespondență din Iași în *Gazetă* No. 36 din 5 Maiu 1847. Apoi în No. 54 din 7 Iulie și No. 55 din 10 Iunie se arată grija că marii doritori de reforme a învățământului, voind să taie cangrena, să nu taie carnea sau să nu urmeze pilda doctorului care voind să te vindece, te ucide.

(2) *Albina românească*, 1849, p. 22.

INSEMNĂRI

PRIVITOARE LA ISTORIA CULTUREI NOASTRE

Monumentul lui Ioan Maiorescu la Craiova.

Perioada de eclipsă morală, de care a suferit o parte din generația trecută, e pe sfârșite. Dreptatea convingerilor cinstite învinge nepăsarea unora și nedreptatea altora.

Caza, ținut atâta vreme în colțul umbrelor, a eșit biruitor. În fața lui a venit să se descopere însuși suveranul țării, recunoscând în marele domn al Unirii pe întemeietorul României moderne. A biruit alături de Cuza, Cogălniceanu la Iași, Negri la Galați. A biruit și gospodarul domn. Stirbey, lăudat cu atâta însuflețire de însuși principele de coroană. Birul acuma de curând și Ioan Maiorescu. Asistăm astfel la un început de cinstită rezolvare a valorilor noastre istorice.

Alături de oamenii mari pentru partidul lor, cărora li se ridică statui de partid, sânt și bărbați mari pentru întregul neam, cărora la urma urmei nu le-ar trebui nici o statuie, de oarece faptele lor au destul relief spre a rămânea veșnic în ochii urmașilor. Cinstindu-i însăși pe aceștia prin monumente materiale, posteritatea de fapt se cinstește pe sine însăși.

Va fi deci o dovadă de înălțare morală, dacă, alături de cei mai sus pomeniți, generația de azi își va face datoria și față de alții care așteaptă încă în colțul umbrelor. N. Bălcescu, istoricul nostru național, patriotul cel mai înflăcărat al revoluției din Ardeal și Muntenia la 1848, trebuie ridicat cât mai repede pe pedestalul ce i se cuvine. Frumoasa inițiativă a profesorilor N. Bănescu și V. Mihăilescu din Craiova onorează corpul didactic și ar putea fi urmată cu același succes de profesorii „Liceului Bălcescu” din Brăila. În marele nostru port dunărean, unde trăesc atâția Români transilvăneni, contemporanul lui Iancu, însuflețitul luptător care a cutreerat Transilvania spre a organiza o legiune și a cules la fața locului impresii vii pentru istoria lui Mihai Viteazul, de sigur că inițiativa pentru monumentul lui Bălcescu va găsi cei mai zeloși partizani.

S. M.

FAPTE, RECENSII, REVISTE

1. FAPTE.

ARTĂ. Revue de l'Art dela 12 Ianuarie 1913, publică și un studiu privitor la *arta peisagiului japonez*. Climatul țării și conformația geologică au dat naștere unor aspecte foarte variate și tot-odată pitorești. Japonezii, prin educația lor, știu să tragă tot folosul din aceste împrejurări: „Gustul peisajului este astfel sădit și devine ca o a doua natură”. Tot-odată copilul „pentru a deprinde caracterul scrierei chinezești, este silit să mănuiască de cu vreme penelul și să obișnuiește să-l întrebuințeze cu măiestrie”. În chipul acesta se trezesc și se dezvoltă dispozițiile artistice ale tineretului, încât „se găsesc cu desăvârșire pregătiți să deosebească și să exprime frumuseța latentă a naturii”. Dar un alt element intervine. Prin mijlocirea Chinei s'au introdus anume concepții filosofice și religioase, care, adaptate sufletului japonez, au creat o „mentalitate specială... și care stă la însăși temelia teoriilor artistice ale Japonezului. Convingerea despre nesfârșirea forțelor naturii și micimea celor ale omului, a făcut ca să se dea o precădere deosebită aspectelor naturii și să fie foarte redusă partea care e consacrată omului, de pictură, în primele epoce de dezvoltare ale acestei arte. Căci „ținta cea din urmă a ființării naturii nu e numai satisfacerea capriciilor omului, ci fiecare dintre ele poartă în sine *menirea sa proprie*. La aceasta s'a adăugat concepția sentimentală a budismului. „Și toată aceasta se găsește de asemenea în opera pictorului plin de iubire pentru fire și de sollicitudine caldă pentru vietățile cele mai neînsemnate ale naturei ca și pentru cele importante”. Învățătura religioasă indiană a transmigrării va fi înrăurit de asemenea în această direcție. Așa că opera peisagiului în „extremul orient” apare ca o operă a filosofilor și cărturarilor. Dar Japonezii au știut ca să preschimbe ideile primite de la Chinezii sau prin mijlocirea acestora, așa încât „dădură picturii lor un aspect impresionist, o întorsătură spirituală foarte particulară. Alături de curentul inspirației filosofice foarte înalte... ia naștere de cu vreme un altul dând omului un loc precumpănitor și exprimând tendințe mai populare. Acest *dualism constituie însăși esența istoriei picturii japoneze*”. Din concepțiile filo-

sofice amintite rezultă pentru arta picturală a Japoniei anume prin cipii dominante: astfel „Pictura trebuie să fie ecoul spiritului și să exprime mișcarea vieții”. Artistul „privește lucrurile ce îl înconjoară nu numai ca niște realități concrete ci ca simboluri îndărătul cărora se ascund adevăruri adânci, dorinți neimplinite, o înceată îndrumare către țelurile îndepărtate”. De aceea se vede uneori, în totalitatea compozițiilor, „o neprecizie de vis”, sau în „anume amănunte intenții foarte precis arătate”. Japonezii nu se pasionează atât, pentru fiu-musețea exterioară a lucrurilor naturii, ci mai ales pentru efica-citatea lor de a sugera imagini mintale”. Acest fel de a înțelege arta dă picturii un caracter foarte *subiectiv*. De aceea poate, în zu-grăvirea priveliștilor naturii, nu e vorba numai de redarea exactă a vre unui aspect al acesteia, ci dinpotrivă „invenția personală” are cel mai mare loc. Datele naturii servesc numai ca elemente alcă-tuitoare ale totului. De aceea exagerarea unora în detrimentul al-tora se întrebuintează, dar darul de observare al japonezului, îl face să prindă nota caracteristică. Și, se observă „relațiile care trebuie să existe între forma și obiectul ce are să se reprezinte”. Spre a se evita monotonia se folosesc de asemenea și contrastele.

A doua parte a studiului se ocupă să arate că arta aceasta mare a fost un fel de prototip al așa zisei arte „mărunte” japoneze.

E. C.

MEDICINĂ. — Doctorul M. de Fleury, întemeindu-se între altele pe experiențele, d-lor Claude și Lejonne a prezentat Academiei de Medicină din Paris un interesant studiu asupra epilepsiei. Această afecțiune s'ar datoră mai întâi unei cauze predispozante, anume o meningo-encefalită venită în timpul micii copilării, și apoi unei intoxicațiuni intestinale, care joacă rolul unei cauze determinante. Vindecarea sau cel puțin rărirăa crizelor, se poate obține așa dar printr'o înșămânțare sistematică a intestinului cu fermente lactice și mai ales cu preparațiuni acide. Astfel, cu ajutorul unui regim apropiat, d-rul de Fleury a obținut rezultate foarte interesante.

Se știe, în legătură cu aceasta, că alți cercetători ajunseseră la ideia, că epilepsia ar fi datorită exiguității cutiei craniene.

PEDAGOGIE. — În lupta care se duce pentru reorganizarea învățământului literar superior la Sorbona, a intervenit un element nou, o polemă între d. Ferdinand Lot, profesor, care publică o serie de articole în *La grande Revue*, și d. Alfred Croiset, membru al Institutului, decanul facultății de litere. D. Ferdinand Lot observă, că din numărul de 3310 studenți înscriși în 1910-1911, trebuie să se scadă 564 candidați

cari nu urmăresc studii de învățământ cu adevărat superior, ci numai certificate de limba franceză utile străinilor. De asemenea 1118 înscriși fac „studii libere”, fără a lucra pentru o diplomă oficială din aceștia cei mai mulți sunt amatori de diferite vârste, cari n’au nici o pregătire specială. Scăzând tot ast-fel mai multe alte serii, de așa ziși studenți, cari nu urmăresc propriu zis învățământul sistematic al facultății, ci doresc numai anumite preparațiuni speciale și incomplete, d. Lot ajunge la numărul de 946 studenți, adică jumătate cât la Berlin. Chiar aceștia, în sfârșit, nu ascultă prelegerile. Cursurile închise se fac în fața unor săli aproape goale; cele publice sunt pline de un public amator și nepregătit. Este chiar o anumită populație în Paris, a cărei indeletnicire iarna este de a se așeza pe băncile din sălile încălzite ale Sorbonei. În fine prepararea examenului de agregatie preocupă mai mult, pe studenții dela litere, de cât urmărirea cursurilor, cari sunt făcute pentru ei, și le ia ast-fel tot timpul. D. Croiset afirmă, împotriva acestor observațiuni, că cifrele indicate de d. Lot nu au o prea mare valoare, cât despre „absenteismul” studenților de la cursuri, el nu dovedește, de cât că cei mai mulți sunt ocupați în biblioteci cu studii date chiar de profesori. Examenul de agregatie are în fine o prea mare însemnătate pedagogică spre a putea fi vorba de o suprimare sau chiar de o modificare a lui. De altfel ori ce obiecțiune trebuie să cadă, susține d. Croiset, în fața faptului că memoriile pentru diplome și tezele de doctorat sunt tot mai bune și mai numeroase.

2. RECENSII

N. BĂNESCU ȘI V. MIHĂILESCU, *Ioan Maiorescu*, scriere comemorativă cu prilejul centenarului nașterii lui 1811—1911, București, 1912.

Intr’un considerabil volum de 554 de pagini, cu multe ilustrații, autorii au dat la lumină o biografie unică în felul ei. Nedreptățiul Ioan Maiorescu, al doilea Lazăr al școalei românești, ne apare în toată însemnătatea rolului său cultural. În partea întâi (pag. 1—135) e povestită viața lui Maiorescu și activitatea sa culturală; în partea a doua (pag. 135—350) e descrisă activitatea politică, atât în țară, cât și în străinătate. Restul sunt anexe: memorii, scrisori inedite, etc.

Insemnătatea acestei opere e atât de mare pentru cei ce se interesează de istoria culturii noastre, în cât nici un om, doritor de a-și forma convingeri drepte despre evenimentele de la 1848 și despre faza de organizare a școalei române, nu va pregeta de a citi cu

cea mai mare asiduitate. Autorii au făcut o operă care onorează învățământul și va contribui la întărirea multor suflete.

E. U.

D. DIMIU, *Învățământul particular*, Buc. 1912.

Fostul inspector face o dare de seamă a acestei ramuri a învățământului, după impresiile vii pe care le-a căpătat în cursul inspecțiilor. Relevă faptul că acum o jumătate de veac, școalele particulare întreceau pe cele publice și ca număr și ca populație școlară. În București de ex; la 1853 erau 4217 elevi în cele particulare și numai 3542 în școalele statului. Azi avem în total de 629 școli cu peste 30.000 de școlari. Autorul analizează cu toată competența cuvenită scăderile acestui învățământ și remediile ce trebuiesc aduse. Broșura vine tocmai la timp, chestia școalelor particulare fiind pusă la ordinea zilei.

M.

D. FURTUNĂ, *Firele de carbă* (povestiri și legende românești). Bibl. p. toți, Buc. 1912.—Autorul e un înțelegător sincer al vieții de țară, al graiului și sufletului popular. De aceea știe că nu numai copacii, ci și firele de carbă își au frumusețea lor. Într'un stil obiectiv sânt redată o sumă de legende și povestiri anecdotice. Pe ici pe colo se simt unele asperități, datorite stilului școlăresc. Cu băgare de seamă, poate că alături de firele de carbă, culegătorul va adăoga de la sine și de la alții cine știe ce flori de preț.

S.

LES ETAPES DE LA PHILOSOPHIE MATHEMATIQUE (ed Alcan, 1912) de Léon Brunschvieg este, împreună cu lucrarea mai veche a lui Lechalas, cercetarea cea mai completă care s'a făcut în Franța asupra filosofiei matematicilor în general și asupra evoluției sale întreagă istoria filosofiei și istoria matematicilor este studiată cu o admirabilă conștiință și erudiție. De la datele primitive, pe cari etnografia le poate pune în lumină, și dela aritmetismul lui Pythagora, matematismul platonicianilor, geometria lui Euclide și logica formală a lui Aristoteles, lucrarea trece prin geometria analitică a lui Fermat și Descartes, analiză infinitesimală a lui Leibniz, filosofia matematică a lui Kant și Auguste Comte, spre a ajunge la logistica contemporană și speculațiunile transcendente ale științei din timpul din urmă. Autorul încearcă a desprinde din studiul evolutiv al gândirii matematice soluțiunea gravei probleme de a ști în ce consistă adevărul.

acestei științe, pe care ei crede că speculațiunile dogmatice până azi nu au putut-o da.

Ar fi cu alte cuvinte în momentul de față o criză în conștiință, pe care o avem despre condițiunile adevărului științific și singură numai istoria ar putea-o deslegă, arătând firul continuu al cercetărilor de la începutul lor și până azi. Progresele tehnice ale științei pozitive, precum reviziunea noțiunii intuitive a continuității, înmulțirea tipurilor de geometrie, extensiunea teoriei grupurilor și aceia a „ansamblurilor“, ar fi doborât una din bazele filosofiei critice: geometria nu ar mai putea fi considerată ca știința unui spațiu unic, care ar fi în mod necesar receptacolul fenomenelor. Valoarea adevărului ar stă, după cercetările autorului, într'un fel de activitate a inteligenței; pe care el nu reușește însă a o preciza. Afirmațiunile matematice ar împrumută totdeodată soliditatea lor de la experiență, pe care o verifică; într'un anume sens recunoaște astfel valoarea unei concepții noi, atunci când ea produce în mintea învățământului impresiunea, că deschide noui drumuri sau perspective neașteptate în cercetările viitoare ale științei.

Soluțiunea la care ajunge Brunschvieg este prea puțin limpezită spre a se putea impune. El întrevede numai de depart, că matematica are de obiect date, pur intelectuale; dar nu reușește a preciza condițiunile filosofice ale adevărului matematic. Se pare că trece prea ușor peste soluțiunile Kantiane ale problemei; el nu vede în deajuns în filosofia critică rolul intelectual al intuițiunii a priori, pe care o reduce la un psihologism inadmisibil. Cercetările sale stau în cumpănă între un studiu genetic al psihologiei descoperirilor matematice și o determinare vagă a conținutului unui proces transcendent. O cunoștință mai apropiată a neokantianismului german, și în special a lucrărilor eminente a unor cugetători ca Herman Cohen sau Natorp, de asemenea, o raportare la lucrările cugetătorului francez Hamelin ar fi dat de sigur o altă înfățișare lucrării acesteia și ar fi investit-o cu o importanță filosofică, pe care nu reușește să o aibă.

Încercarea de care ne ocupăm se prezintă însă ca o operă de documentare de cea mai înaltă importanță. Este de notat, că cuprinde un studiu cât se poate de instructiv asupra noilor tendințe ale logicii algoritmice, așa cum a fost formulată de Russel, Peano și alții, și o încercare de a determina raporturile, pe cari azi le susține logica și matematica, după progresele semnificative pe cari le-au făcut în timpul din urmă aceste două științe confundându-se aproape una cu alta. Problema este însă prea delicată, pentru-ca autorul cu metoda pe care a adoptat-o, să poată ajunge la o soluțiune limpede și defi-

nitivă, așa cum ea este căutată acum de aproape toți specialiștii în această ramură.

Repetăm însă, că lucrarea lui Brunschwig merită toată atenția din partea celor cari doresc a cunoaște una din problemele cele mai grele pe cari filosofia contemporană le cercetează.

MIRCEA DJUVARA

3. REVISTE

DIE GRENZBOTEN.—„*Biserica greco-ortodoxă și cea romano-catolică*“ (Griechisch-orthodoxe und römisch-katolische Kirche) este titlul unui articol, tipărit în cunoscuta revistă germană *Die Grenzboten* (1912, Heft 47), de profesorul Dr. Aug. Heisenberg, dela Universitatea din München.

Subiectul articolului, după cum însuși titlul o spune, îl formează mult debătută chestie a Unirii celor două Biserici. Autorul resumă, la început, cu o limpezime desăvârșită, întreg istoricul acestei crize a bisericii creștine și, alături de chestiile dogmatice, ce despart astăzi principal biserica răsăriteană de cea de Apus, cercetând temeiurile istorice, care, mai mici la prima vedere, trag poate mai greu în cumpănă de cât cele d'întâi, ajunge la încheierea că o înțelegere între cele două biserici, despărțite de veacuri, trebuie cu desăvârșire exclusă.

Articolul învățatului german cuprinde constatări istorice judicioase, care merită să fie cunoscute și la noi, unde de atâtea ori încercările făcute aiorea, în sprijinul restabilirii vechii unități a bisericii creștine, a aflat ecou. Resumăm deci, cât mai concis, ideile principale ale articolului din *Grenzboten*.

* * *

Sunt prea cunoscute chestiunile dogmatice, care despart pe ortodoci de catolici. Dogma asupra purcederii S-tului Duh a fost în deosebi cea mai mare piedecă la înfăptuirea Unirii. Celelalte Dogme sunt de o însemnătate mai mică și ele se puteau împacă. În această privință, deosebirea dintre biserica protestantă și cea catolică este cu mult mai pronunțată. Pe când, în mai toate chestiunile dogmatice, bisericile greacă și romană se întemeiază de fapt pe aceleași fundamente — se recunoaște și dintr'o parte și din cealaltă autoritatea sfinților Părinți și a Sinoadelor — biserica protestantă se îndepărtează de întreaga tradiție religioasă și de hotărârile Sinoadelor și pune Confesiunea sa ca un principiu cu totul nou. Și aceeași prăpastie, care desparte biserica protestantă de cea catolică, o desparte și de

cea greco-ortodoxă. Așa se explică de ce numai o singură dată s'a încercat, în mod serios, o Unire între protestanți și ortodoci. Tratatul începură cu Melancton, care trimise, în 1569, Patriarhului de Constantinopol *Confesiunea Augsburgică*, în traducere greacă, însoțită de Comentariu. Trei ani mai târziu ele se urmează dela Tübingen (Jacob Andreae, Lucas Osiander și, mai cu seamă, Martin Crusius). De la Constantinopol veni însă un refuz categoric, întemeiat pe fundamentale deosebiri între cele două doctrine. De atunci, ideea unei asemenea Uniri nu s'a mai agitat, într'un chip serios. Dacă, în 1873 și 1874, sub impresia Sinodului de la Vatican, reprezentanții bisericii anglicane se întreținură cu aceia ai bisericilor ortodoxe, nu se putu însă ajunge la o înțelegere, pentru aceleași serioase motive.

* * *

În lumea ortodoxă, în cele din urmă trei veacuri, nu s'a făcut nici o încercare de înlăturare a Schisme. Și nici odată nu s'a aflat biserica ortodoxă într'o stare mai nenorocită decât în aceste veacuri de stăpânire turcească. Un fapt vrednic de însemnat este că tratativele în vederea Unirii încetează de îndată ce biserica greacă nu se mai bucură de sprijinul vr' unui Stat liber. Se știe că cei din urmă împărați ai Bizanțului au urmărit Unirea din considerații politice. Ei căutau într'ansa un sprijin împotriva amenințătoarei primejdii a Islamului. Cu dărâmarea imperiului bizantin încetează și ori-ce dorință de înțelegere cu biserica papală. Prăpastia s'a săpat de atunci și mai mult între cele două Biserici. Cu toată propaganda desfășurată zelo în Orient de Misiunile catolice, lumea răsăriteană nu s'a convins pentru cauza Unirii. Enciclica lui Leon al XIII-lea (1895) către popoarele ortodoxe, prin care le cerea să recunoască pe Papă de Cap al Bisericii, întâmpină, se știe, un puternic refuz.

Acelaș sfârșit a avut și propunerea, mai recentă, a Prințului Max al Saxoniei. Biserica ortodoxă, căreia i se făceau toate concesionile, spre a recunoaște în schimb numai Primatul papal, refuză, unanim această propunere. Primatul, dorit de catolici, formează de fapt o piedecă tot atât de mare la Unirea celor două biserici ca și dogma privitoare la Purcederea Duhului Sfânt. Nici odată biserica ortodoxă n'a recunoscut un asemenea Primat; ea va refuză întotdeauna de a-l recunoaște. Căci biserica ortodoxă se ține de vechea organizare a bisericii creștine, în care cei mai înalți demnitari sunt deopotrivă între dânsii. Patriarhii din Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia, și Ierusalim steteau pe aceeași treaptă de egalitate. Peste ei toți era numai *comunitatea* Bisericii, Sinoadele. E adevărat că Episcopul de Roma i se acordase o oare-care preeminență, ca unuia

ce se socotia urmaşul prinţului Apostolilor. Până în secolul al IX-lea n'a existat însă nici o dogmă, în privinţa Primatului papal. Ori-ce titlu de onoare au putut primi, în cele d'antăi veacuri, papii de la împăraţi, prinţi, episcopi sau patriarhi, ei nu pot totuşi clătina hotărârea canonului al 28-lea al Sinodului de la Chalcedon (451):

„Părinţii noştri au acordat Scaunului vechi Rome preeminenţa, pentru că este oraşul împăratului, şi cu acelaş gând au acordat ce 150 de Episcopi prea-sfântului Scaun al Romei nouă (Constantinopol) aceeaşi preeminenţă, în consideraţia lesne de înţeles că un oraş, care se deosebeşte printr'un tron împărătesc şi printr'un Senat şi care posedă aceeaşi preeminenţă (innaintea altor oraşe) ca şi vechea Roma împărătească, trebuie să se ridice, şi în afacerile bisericeşti, ca şi aceasta, având al doilea loc, după dânsa“.

Un lucru e clar, din cuprinsul acestui canon, anume că preeminenţa acordată episcopului de Roma, mai întâi, şi celui de Constantinopol, mai în urmă, *nu se întemeiază pe vre-o tradiţie curat bisericească ori dogmatică*; ea se îndreptăţise numai prin legăturile cu puterea laică a împărăţiei, care-şi avea reşedinţa în acelaş oraş cu Episcopatul. Şi *aceasta* ne explică întreaga evoluţie următoare.

Imperiul din Apus încetează de a fi, în veacul al V-lea. Justinian restabileşte încă odată unitatea acestui imperiu; pentru cea din urmă dată stăpâneşte, în întreg *Imperium Romanum*, un singur împărat. Acesta nu mai stă însă la Roma, ci la Constantinopol. Consideraţia Patriarhului de Constantinopol a trebuit deci să crească simţitor, în raport cu aceea a Episcopului Romei. Dar, în acelaş timp, raporturile dintre Stat şi Biserică luară o întorsătură, care n'a făcut de cât să mărească din ce în ce însemnătatea Scaunului episcopal din Roma. Justinian impune supremaţia puterii Statului asupra Bisericii. Şi, în Răsărit, aceste raporturi dintre Stat şi Biserică rămaseră de acum innainte aceleaşi. Dar în jumătatea de Apus a imperiului ele nu se putură menţine. Aici Episcopatul îşi păstra o libertate, de care ştiţi să profite. Pe nesimţite, el intră în drepturile puterii imperiale disolvate şi astfel se dezvoltă Primatul său, nu numai în opunere cu Patriarhul şi cu biserica greacă, dar în opunere cu însăşi puterea Statului bizantin şi cu naţia bizantină. În sfârşit, papalitatea se rupse cu totul de Răsărit atunci când, cu încoronarea lui Carol cel Mare (800), se creă un *Imperium Romanum*, pe care îl putea folosi pentru scopurile sale.

Pe când puterea papilor se consolida astfel în Apus, în Răsărit se întâmplau mari prefaceri, care săpară tot mai adânc abisul între cele două biserici. În veacul al VII-lea vechiul imperiu se sfărâmă. Cuceririle lui Justinian în Spania şi Africa sunt jertfite, în Italia imperiul se menţine numai la Sud şi pe coaste. Urmează două vea-

curi de luptă aprigă a imperiului grec în potrivea Arabilor — marea ispravă mondială a Bizanțului. În această faimoasă luptă, toate părțile neelenizate desăvârșit se pierd; din marea împărăție rămân numai Asia-mică, peninsula balcanică și insulele Mării-Egee, — o masă unitară, omogenă, de aceeași naționalitate, limbă și cultură. Astfel se naște un imperiu bizantin, pe fond elenistic. Și în această eroică rezistență împotriva Islamului o desăvârșită armonie se înfăptuește între Stat și Biserică. Bizanțul este acum mai de grabă un Cesaro-papism de cât o Teocrație. Patriarhul stăpânește necondiționat, neîmpiedecat de Sinoade, dar el este totodată un Episcop de Curte. Împăratul îl numește și-l scoate, după voie. Împărăție și patriarhat se tocesc de acum în concepția poporului bizantin într-o perfectă unitate; ideia unei separații ale celor mai înalte puteri se șterge, pe încetul, din conștiința publică și o Biserică de Stat se înfăptuește desăvârșit; iar când, în veacul al XV-lea, imperiul se nimicește unitatea nu se sfarmă prin aceasta: Biserica rusească ni-o lufățișează astăzi, în chipul cel mai clar, și, în 1910, într-o adunare populară, la Universitatea din Atena, un călugăr strigă, în aplausele mulțimii: „În Constantinopol locuște adevăratul Basileus al nației noastre Patriarhul“.

O Unire a bisericilor de Apus și de Răsărit nu se mai poate, deci. Închipul. Căci biserica ortodoxă eră o biserică de Stat; cea romană, universală, a devenit, cu Vaticanul, o putere pur spirituală, internațională, care-și pune, principial, origina sa divină mai presus de cea lumească.

N. BĂNESCU.

REVUE DES DEUX MONDES, 15 Ianuarie, 1913. Cunoscutul critic francez, Emile Faguet, făcând analiza unei lucrări a d-lui André Barre, arată și caracteristica literaturii franceze dintre 1885 — 1900 căreia i s'a dat numirea de: *symbolism*. Autorul definește simbolismul astfel: „a exprima gândirea sau sentimentul prin *alegorii care nu sunt artificiale*, sau care sunt cât mai puțin posibil. Înțelegând în acest chip caracteristica mișcării literare poetice dintre 1886 — 1900, crede că „poetii dintre 1885 — 1900 ar trebui să fie numiți poeții din 1835 — 1900“. Prin urmare denumirea nu spune nimic nou. Curentul acesta literar era o reacțiune în contra naturalismului (Zola) și a școalei parnasiene (Leconte de Lisle). Sub inspirația filosofiei germane, determinată de Schopenhauer, (Hartman) se naște un fel de cult al inconștientului și tendința de a da formă sensibilă potrivită tocmai acelor stări sufletești care stau la hotarul dintre conștient și inconștient — prin care adică inconștientul devine

ntru câtva perceptibil conștiinței noastre. De aceea vagul (Pour la couleur, rien que la nuance) atât în imagini cât și în concepție, e unul din canoanele simbolismului, la care se adaugă și animismul.

O altă cracteristică mai e și tendința de a se da o valoare în sine sonorității cuvântului, independent de înțelesul ce reprezintă. (De la musique avant toutes choses). Ca o urmare a concepției filosofice, „lumea este reprezentarea minții noastre“, se ajunge la o poezie personală, așa de personală, în cât, date fiind și mijloacele de expresie, devine un fel de bizarerie, care nu poate avea răsunet decât la cei înzestrați cu o alcătuire sufletească identică. Urmează de la sine în trebarea dacă o astfel de poezie poate avea sorti de vițuire îndelungă. Cât privește forma versului întrebuințat de simbolisti, ea e trecerea de la versul consacrat, la proza ritmată. Dacă e de preferat formelor anterioare, și asta poate fi chestie de apreciere individuală, formele consacrate de versificare, ne fiind o piedică în redarea ori cărei concepții poetice. Dovadă că, poeți simbolisti s'au reîntors la această formă. După cum filosofia de la care se inspiră simbolismul era în parte o urmare a filosofiei lui Kant, tot asemenea, simbolismul este o „renaștere a romantismului“ *individualist, filosofic, simbolic și muzical*; numai că romantismul era: declamator, exagerat, sgomotos, căutând mai mult muzicalitatea exterioară; simbolismul din potrivă: vrea să fie simplu, discret, dorind o muzicalitate mai mult lăuntrică.

De alt-fel această manifestare literară, o firească dezvoltare a literaturii franceze, nu poate fi privită, credem, decât ca atare.

Arta nu e numai chestie de „școală“, mai trebuie încă și inspirație, spontaneitate în concepție adică. A crede însă că luând idei și forme literare dintr-o literatură spre a le transpune în alta creezi în acest chip o artă nouă, însemnează a nu vedea că se lipsește astfel arta de înșuși fundamentul ei: inspirația proprie.

E. C.

DE LA ROMÂNII DE PESTE HOTARE

RAVAȘ DIN TRANSILVANIA

Evenimentele din Balcani au avut darul de a pune pe gânduri și pe hegemonii noștri. Stereotipele trădări de patrie și obicinuitele conspirațiuni și tendințe de iredentism, în fața norului negru, care să ridice de odată în chipul slavismului cuceritor, au cam dispărut de prin ziare.

În schimb se aud voci cari, reclamă necesitatea unei apropieri româno-maghiare și s'a observat că aceste voci au trecut un răsunset oarecare în presa din regat. La noi, s'a trecut la ordinea zilei peste ele, cunoscute fiind prea bine motoarele cari le-au pus în mișcare.

Fără a se lăsa răpiți de combinațiuni mai mult ori mai puțin serioase, românii au știut să manifeste în vederea marilor evenimente aceea ținută corectă, și, reclamată chiar în astfel de momente, *tăcerea*.

Deținătorii puterii politice au putut deci să se convingă din nou că pericolul nu se ridică la răsărit, ci la sud.

În adevăr biruințele din Balcani au urcat ambițiile slavilor din monarhie. Cu deosebire sârbii, cel mai dârz element slav prin aceste părți, au manifestat veleități care dau de gândit factorilor politici.

Pe noi Români, firește, ne preocupă mai mult decât orice *criza internă a Ungariei*.

Parlamentarismul maghiar a dat cu desăvârșire faliment. Scenele de astăvară, scoaterea cu forța a grupărei opoziționiste, răscoala din capitală și șarjarea muncitorimei a fost numai un fel de preludiu al acestui faliment. În mijlocul acestor evenimente a stat și stă ca un fel de «peatră din unghiu» *sufragiul universal*.

Popoarelor din Ungaria de mult li s'a pus în vedere reforma legii electorale care, așa cum să practică, este de fapt o rușine a constituționalismului.

Pentru noi românii sunt două legi electorale în vigoare, (cei din Ungaria votează după cenzul pământului, iar cei din Ardeal după fumuri), practica electorală ne face însă cu neputință orice fel de luptă. Dacă am câștigat ici ceea ce o

biruință, aceasta o datorim în prima linie spiritului de disciplină și de jertfă a poporului nostru.

O reformă a legii electorale deci înseamnă pentru noi românii dacă nu o epocă nouă, cel puțin zorile unei altfel de epoce. E vrednic însă de observat, că cei dintâi cari au manifestat dușmănie împotriva noastră au fost *frații noștri sași*.

Ca întotdeauna, când e vorba chiar și numai de eventualitatea unui progres pentru Români, dâșii i-și dau arama pe față.

Și fac aceasta în pornirea oarbă a urei contra unui element pe care—cu toată silința ce și-au dat—nu l'au putut covârși nici în trecut și nu'l vor putea covârși nici în viitor, nici chiar în cazul dacă azi ar ajunge să fie deținătorii puterii în aceste părți.

În câtvă ținuta lor este îndreptățită, dacă o privim prin prisma prin care o văd dâșii. Biruința noastră ar fi dărâmarea brâului de privilegii, grație cărora această mână de oameni s'a putut ținea și a duce un rol istoric chiar, în cuprinsul locuit de români, timp de aproape șase sute de ani.

Partidul național român, carele a luat dela început în programul său chestia sufragiului universal, a și purtat o campanie remarcabilă în această chestie. De zidul intereselor oligarhice s'au frânt însă toate năzuințele.

Azi, când s'a făcut totuși o apropiere de țintă, acest partid va relua lupta, fără a se alipi nici de social-democrați, nici de Iusthieni

*

În cele *economice* anul expirat ne-a procurat surprize foarte neplăcute. Nu mă refer la colosalele revărsări de ape cari au năpădit aproape exclusiv ținuturile locuite de români, nici la ploile cari nu au mai conținut întreaga vară și toamna întreagă, ci mă gândesc la ravagiile pricinuite de *criza financiară*. Neamul românesc din Ungaria și Transilvania a luat în ultimul deceniu un avânt remarcabil pe terenul economic.

Anii prielnici și recoltele bune a dat un impuls foarte tare țăranului nostru. S'au cumpărat pământ pe toată linia. Banii au fost estini, creditul ușor. Ca din senin a dat însă criza din 1908 care însă s'a suportat lesne iar, după patru ani criza actuală care, și dacă nu va face prea mari ravagii, dar ține pe loc și pentru mai mulți ani pornirea vijelioasă a unui popor conșciu și harnic, pornit spre îmbogățire.

*

Biserica greco-catolică maghiară este o hotărâtă biruință. Mai mare și mai hotărâtoare în consecinți decât s'ar crede. Eu unul am credința că o parte a clerului superior greco-catolic, își are răspunderea sa în această chestie.

Doar milioanele pentru reședința din Gherla și institutul din Lugoj n'au isvorât din flori de cuc din canalele bugetului statului atunci, când biserica cealaltă românească, o întreagă metropolie, cuprinzând $\frac{2}{3}$ a neamului românesc, abia poate storce din acelaș buget câteva sute mii coroane.

Oricât s'a încercat și se încearcă a se netezi această afacere, rămâne o rană, un ghimpe în sufletul neamului românesc.

Nu contestez dreptul de existență al unei biserici gr.-cat.-maghiare, dar nu pot admite ca o atare biserică să fie în-tocmită din români.

S'a făcut mult sgomot în această chestie la început, s'au pus la cale cu mult aparat meetinguri și congrese, dar în nici una din aceste nu s'a protestat contra Romei ca atare, ci, împotriva guvernului. La Roma s'au trimis numai «*suplici*» cu «*moțiuni*» și «*declărăciuni*» de supunere față de sfântul Scaun carele, când a fost vorba de interesul său, nu a simțit nici o remușcare ucigând sufletește câteva zeci de mii de români.

Și, cum evenimente au venit peste evenimente, azi mâne nimeni nici nu-și va mai aduce aminte de această chestie. «*Prelații*» vor continua să fie și buni «*români*» în jos și buni în sus, după buna școală a vaticanului....

Școalele românești le-a nimicit legea din 1907. Biserica românească a suferit primul atac la 1912. Și asaltanții să vor fi mirat de ușurința cu care au luat în stăpânire cetatea despre care se credea că este inexpugnabilă. Pornind de aci, mâne va urmă cealaltă biserică și mereu, mereu toate.

Și'n vremea aceasta de cumpănă «*magii*» șed în turnul lor de observare așteptând — ce? Poate nici dâșii nu știu, dar așa au fost obicinuiți ca să-se aștepte totdeauna ceva.

În *cele culturale* am ajuns acolo că, continuăm a adună fonduri, după rețeta furată dela vecinii sași pe vremuri, când alte rețete mai bune nu aveau. Un modest început se remarcă totuși în jurul Astrei, ca o adeverire că, la vremi noi să potrivească numai oameni noi.

Fondul de teatru este încă tot numai un fond și în așteptarea unei trupe ambulante românești mulți credincioși să vor

săvârși. Tânărul Horia-Petrescu cu toate acestea poate face foarte mult. Și până atunci ne vom ține de bunii noștri diletanți.

Un moment nou: *Cuvântarea Episcopului Dr. Mișon Cristea la anul nou.*

Eată un sămănător în agrul lui Cristos. Nu ce-a spus e parcă lucrul cel mare, ci *tăria de suflet* de a mărturisi, că la noi români *nu se muncește atât cât s'ar putea munci*. Și a mai spus învățatul și tânărul Episcop că cărturarii ar trebui să depună mai mult altruism în activitatea lor, căci e teama că va eși vestea că: *nu facem în interesul poporului nici un pas decât care ni se plătește*. Aceste cuvinte însoțite de un magazin de sfaturi le-a spus capul diecezei istorice a Caransebeșului corpului profesoral dela institutele diecezane și membrilor din consistoriu.

Să fie toate într'un ceas bun și anul nou peste pragul căruia am trecut să fie de mai mult folos neamului nostru decât cei de până acum.

913. I. 5.

RADU ROMAN.

CRONICA ARTISTISTICĂ

PICTORUL LIOTARD IN MOLDOVA

Pe la mijlocul Sec. 18-lea

Importanța vieții culturale a strămoșilor noștri se evidențiază tot mai bine. În afară de hrisoavele și memoriile timpului, rămășițele artistice ce ies la iveală ne dau o imagine și mai vie a culturai vremurilor trecute. Din nefericire însă tocmai aceste monumente au fost mai puțin ferite de urgia oamenilor și a vremii. Cea mai mare parte din obiectele uzuale sau de artă ale vechilor familii boeresti au dispărut. Odăjdile bisericilor singure au mai scăpat în parte, fiind asigurate în cele din urmă prin secestrarea avuturilor monăstirești. Lipsa respectului tradiției a fost cauza pentru care, pe la începutul secolului precedent mai ales, s'a distrus tot ce mai scăpase din trecut. Din relațiile scriitorilor și călătorilor streini, putem însă conchide la o viață culturală și artistică destul de dezvoltată odinioară.

O dovadă mai mult aducem azi, prin activitatea artistului Liotard la curtea lui Constantin Mavrocordat.

Și de astă dată însă, din nefericire, nu ne alegem decât cu ecoul trecerii sale pe la noi, majoritatea operilor executate de el în țară fiind dispărute.

Totuși e demn de notat că, la curtea moldovenească de la mijlocul veacului al 18-lea, interesul pentru artă era așa de dezvoltat, în cât Voevodul invită și reținu mai multă vreme pe unul din cei mai în vază pictori ai timpului.

Până în țara noastră a pătruns renumele lui Liotard din Constantinopoli, unde ajunsese acest vântură-lume, a cărui vieață e din cele mai extraordinare. (1)

(1) La vie et les oeuvres de Jean Etienne Liotard, par Humbert Revilliod et Tilanus; 1 vol. 40. Amsterdam 1897.

Născut în Geneva, la 22 Dec. 1702, copilul Jean Etienne Liotard arată o dispoziție pentru desen care nu e întrecută decât de pofta lui de a cutreeră pământul. După ce se perfecționează în arta desenului la Paris și după ce se face cunoscut în mai multe orașe din Franța, îl vedem colindând întreaga Italie și ajungând să picteze portretul Papei. O fericită întâmplare îi permite să călătorească pe vaporul particular al unui lord la Tarigrad, unde foarte curând ajunge favoritul pașalelor cât și al ambasadurilor depe lângă Sublima Poartă. Pictorul se aclimată foarte lesne în Capitala Țurciei, deveni celebritatea zilei și adoptă chiar costumul turcesc.

Domnitorul Moldovei, auzind despre acest original, îl chemă la Iași, ca să-l picteze pe el, pe prințesă, pe fiica sa și pe partriarchul din Ierusalim. Pe lângă aceștia el mai făcu portretele foștilor hospodari. Din relațiile biografiilor săi aflăm că Liotard era foarte fericit de invitarea unui Prințipe așa de blând și bun, căci rămase mai mult de zece luni în Principate, și se *orientaliză* aci cași în Tarigrad. Observând că boerii din protipendă purtau toți barbă, o lasă să-i crească și lui; iar la nunta unui mare boer barba lui cea lungă fiind tare admirată, el se hotărî să nu o mai tace. Sub acest aspect oriental, Liotard se întoarse apoi în Europa și deveni pictorul celebru, căruia din cauza costumului său, mai mult românesc însă, i se dăde porecla de „peintre turc”.

Reproducerea aci alăturată este după auto-portretul său destinat Galeriei Uffiziilor. Portul este acel al boerilor moldoveni, nu cel turcesc, cu ișlic de samur, giubea de mătase albă și anteriu gălbui.

Când anume a venit Liotard în țară nu ni se spune exact. Știind însă că, după ce cutreeră Transilvania și Ungaria, el ajunse la Viena la 2 Sept. 1743, șederea lui în țară trebuie fixată între 1742—3, în timpul celei a doua domnii a lui Constantin Mavrocordat în Moldova.

Sub aspectul și cu costumul moldovenesc, pe care-l păstră oricât era de straniu pentru lumea apuseană, Liotard ajunse foarte curând la o enormă celebritate europeană. La Viena făcu mai multe portete ale Mariei Teresiei și a întregii Curți imperiale, pe prețuri foarte ridicate. Întors în Geneva, el se duse din nou la Paris, unde renumele ce dobândise îl urmări, devenind și aci pictorul Curței. Din Londra Liotard trece în Olanda, de unde căsătorit se în-

toarse în patria sa. Aci îl găsim în relație cu I. I. Rousseau și Voltaire. O ultimă călătorie întreprinde el în Viena la Maria Teresie, care devenise nașa fiicei sale, fără însă să mai înainteze până la noi. El moare în Geneva la 1879, în vârstă deci de 87 ani.

Renumele european și-l câștigase prin minunatele sale portrete lucrate toate în pastel. Trăsura caracteristică a geniului său este cîntea cu care redă natura, contrastând cu manierismul epocii sale. În afară de faimoasa „Chocolatière”, din Dresda, care a popularizat mai mult numele său, mai avem o întreagă serie de portrete, dintre care acel al d-nei d'Epinay, în Muzeul din Geneva, este un adevărat capod'operă de expresie și naturalism.

Marile calități ale acestui „*peintre de la vérité*”, cum singur se intitula, ne fac să regretăm și mai mult pierderea lucrărilor lui din țara noastră. Căci după cum văzurăm el a pictat între 1742 și 43 întreaga curte a lui Constantin Mavrocordat și în afară de acele portrete el mai desinase și un grup de «*brodeuses roumaines*» și o «*jeune fille Moldave*». Judecând după interesantele și frumoasele sale desene din Orient, în care tipurile femeiești și bărbătești din Stambul ne sunt redată cu multă vervă și cu o mare scupulozitate a amănuntelor îmbrăcăminte, și mobilierului, dispariția acestor documente este într'adevăr mare pentru istoria noastră culturală.

Singur portretul principelui Moldovei ne-a fost transmis prin gravurile după originalul lui Liotard.

Biografia artistului citează trei asemenea gravuri, dintre care cea executată de G. F. Schmidt, la Paris, după un desen în sanguină al lui Liotard, e reprodusă aci. Iacoby, în lucrarea sa asupra operei lui Schmidt, datează, fără altă documentare, desenul lui Liotard din 1737—39, deși el trebuie să fie ulterior cu vreo 3 ani.

Voevodul Constantin Mavrocordat [de Scarlati] (1) e reprezentat într'o mantie bogată de catifea garnisită cu blană de samur din care e și căciula. Figura, în jumătate profil spre stînga, e dominată de privirea liniștită și vastă a ochilor rotunzi și mari. În armoarie sunt stemele celor două principate române peste care a domnit succesiv acest Prințipe, stimat atât pentru grijă ce o avea față de popor cât

(1) „Constantin Mavrocordat eră strănepotul unui Alexandru Mavrocordat, care fusese strănepotul unui Scarlatos sau Scarloti, pe vremea lui Amurad IV”. Zallony: Despre Fanarioți. Buc. 1897, p. 34.

și pentru iubirea și cultivarea artelor frumoase, dacă am crede ditirambica inscripție de pe suport.

O altă gravură, reprezentând figura în profil spre dreapta, a fost executată după același original, în format mai redus însă și fără stemă, de C. M. B(eringer)oth).

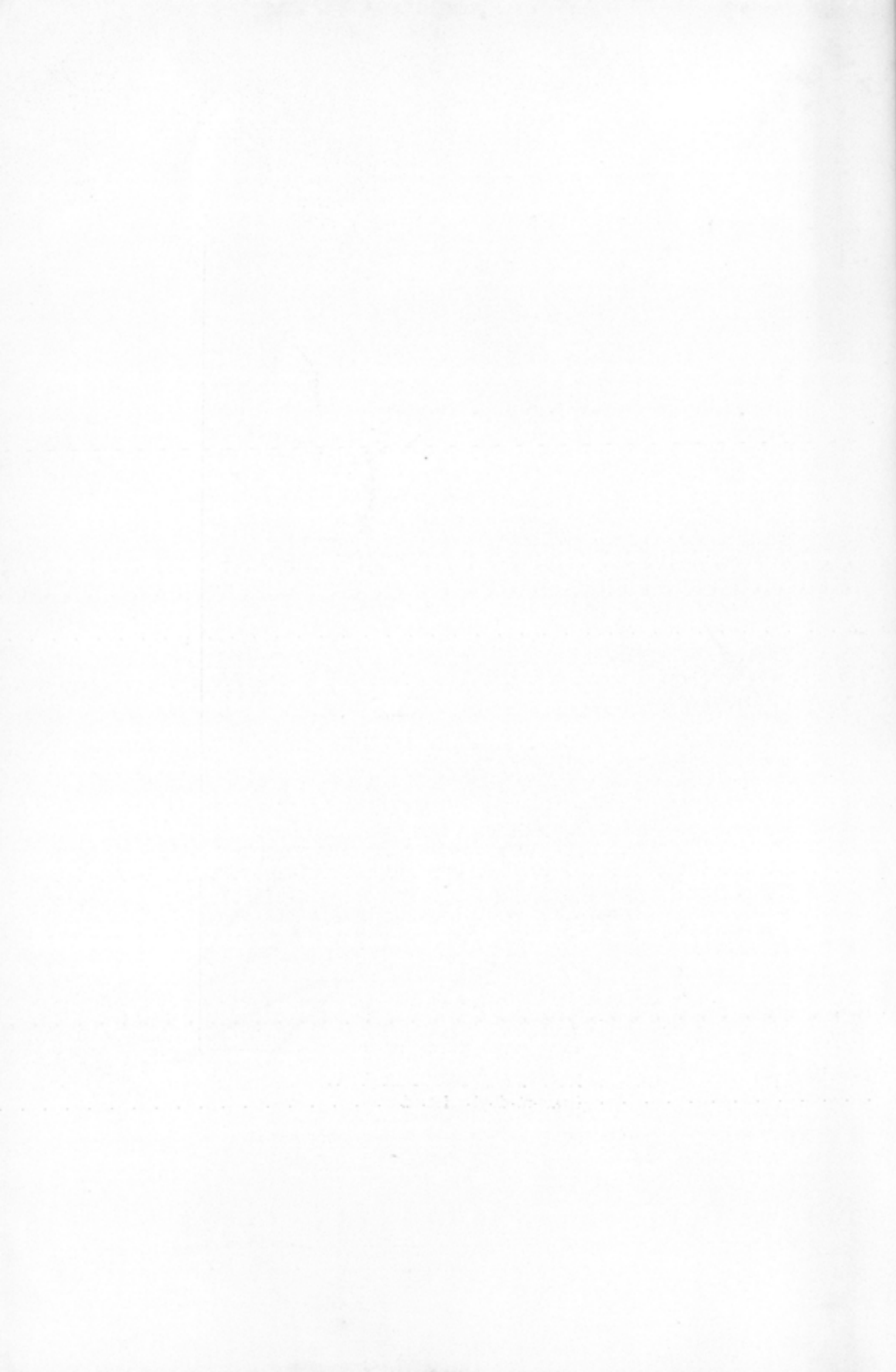
O a treia variantă, figura ca în prima gravură, fără armoarii, a fost gravată de Petit. Ea poartă inscripția: «Constantinus Mauro-Cordatus utriusque Valachiae et Moldaviae Princeps» iar pe suport: «Regificos fastus Musarum vincit amore».

După informațiile ce am căpătat dela descendenții Principelui Mavrocordat, de existența originalului lucrat de însuși Liotard nu se știe nimic. Probabil că a dispărut cu prilejul unuia din numeroasele incendii ce, mai ales în Iași, au distrus în atâtea rânduri colecțiile boeresti.

Deși reprezentată atât de slab azi, totuși activitatea artistică a lui Liotard în țara noastră merită, cred, să fie semnalată. Fără a lăsa alături de Holbein, după cum au încercat unii, trebuie să-i recunoaștem însă o mare vervă și eleganță a desenului, care-l apropie de Latour și chiar de Watteau. Portretele sale sunt foarte expresive și prin naturalismul lor neforțat ne dau impresia unei cât mai sincere reproducere a naturei. Un farmec deosebit prezintă lucrările sale prin coloritul viu și așa de transparent al pastelului, calități ce sunt tare reduse prin gravură. Din compararea celor două reproduceri aci alăturate, se poate vedea cât de severă și rece apare traducerea în gravură a figurei lui Mavrocordat alături de atingerile ușoare din pastelul autoportretului, atât de viu și fascinant, al lui Liotard.

Cu ce splendide podoabe s'ar fi fâlit galeria noastră de pictură, dacă ne-ar fi fost păstrate pastelurile artistului genevez, făcute la Iași, acum mai bine de un veac și jumătate în urmă!

AL. TZIGARA-SAMURCAȘ.



CRONICA ȘCOLARA

MINISTERUL INSTRUCȚIEI PUBLICE ?

La 5 Ianuarie a apărut în *Litteraturblatt* (der Frankfurter Zeitung) un articol intitulat: *Cultura ca factor în cel din urmă războiul balcanic*. Autorul e d. Șişmanov, fost ministru de instrucție în Bulgaria. În acelaș timp, ziarul *Sabah* din Constantinopole (3 Ian. 1913) publică unele declarațiuni ale lui Mahomed al V-lea privitoare la acelaș subiect. Strimtoratul sultan mărturisește: «Mântuirea statului și a poporului atarnă de răspândirea instrucției publice», întărind astfel și mai mult concluziile scriitorului bulgar care spune categoric: „Tot ce are Bulgaria de azi, ca valori intelectuale și morale, se datorește *exclusiv* școalei sale..... Conștientă de scop, ea a crescut sistematic generațiile tinere în dragostea fanatică pentru patrie și libertate... De zeci de ani, școala a insuflat tineretului imperativul categoric al jertfei supreme pentru țară: *Trebuie*, fiindcă *poți* și poți, fiindcă ai în fața ta un adversar ignorant și plin de păcatele decadentei....”

Aceste mărturisiri ne indeamnă, fără voia noastră, să ne întoarcem ochii și către opera ministerului de instrucție și culte din regatul românesc.

Care sunt progresele realizate de noi până acum ?

Ar fi destul să ne amintim că isprava de căpătenie a anului 1911 a fost un enorm scandal bisericesc, iar a anului 1912 un scandal universitar tot atât de mare, pentru ca să nu mai fie nevoie de a cântări mai de aproape opera celor ce au îngrijit de cult și instrucție în țara românească. După cum paragina în care a fost lăsată multă vreme Dobrogea e o dovadă istorică de lipsa de concepție a celor ce au avut răspunderea marilor interese ale statului în urma războiului din 1877, de asemenea, starea învățământului, începând cu universitatea și organizarea ministerului de instrucție și culte, e o dovadă pipăită a nepăsării și nepriecului noastre în materie de educație publică.

În adevăr, prin numărul funcționarilor (33.000) și însemnătatea rolului lor, acest minister, de care atarnă toată

preoţimea, toţi învăţătorii, institutori, profesorii şi, împreună cu ei, tot tineretul ţării, e cel mai însemnat dintre toate; el dă tuturor cetăţenilor cea dintâi îndrumare spre toate carierele.

Prin copiii, pe care îi trimitem zilnic la şcoală, începând cu cea primară şi sfârşind cu şcolile speciale şi universitatea, toţi cetăţenii statului atârnăm zilnic de ministerul instrucţiei. Tot ce ai agonisit ca cinste şi ca avere va rămânea pe seama copiilor tăi, al căror ideal de viaţă e făurit nu numai de tine, ci de magistri pe care statul în şcolile publice îi pune înaintea generaţiei tinere, ca pildă de inteligenţă, de caracter, de ordine... într'un cuvânt: de pregătire pentru toate sarcinile vieţii.

În toate iniţiativele sale, „ministerul sufletului naţional” trebuie deci să fie pildă de cea mai mare chibzuinţă şi de cea mai scrupuloasă corectitudine.

Ori cât de dureros ar fi însă pentru mândria noastră, dar trebuie să mărturisim că alta — cu totul alta e realitatea. Acest organ suprem al educaţiei publice e poate cel mai slăbănog dintre toate; e mai înapoiat chiar şi de cât ministerul de interne, care era firesc să se resimtă încă de regimul oriental sub care am trăit până eri, alaltăeri.

Mai întâiu, ministerul instrucţiei publice e într'un grad foarte pronunţat ministerul anarhiei publice. La fiecare schimbare de guvern e cel mai răscolit dintre toate departamentele. În 1904, la o săptămână după schimbarea guvernului, nici un revizor şcolar nu mai rămăsese la locul lui.

Ce-avea de a face, aritmetica, gramatica, geografia... cu schimbarea regimului liberal?

La 1907, aceeaşi furtună şi aceeaşi bruscă schimbare. De la revizori şi până la funcţionarii superiori ai ministerului: directori, inspectori, etc., o completă premenire.

La 1910, alta la fel. Iar în 1912 acelaş proces de substituire a întregului stat major al şcoalei se petrece sub ochii noştri.

Nu mă gândesc să acuz pe nimeni în special. Dacă e vorba de precedente, orice ministru de instrucţie le poate găsi de bună seamă la oricare dintre predecesorii săi. E vorba însă de sistem: metoda aceasta de mazilire fără judecată şi fără alegere e şi o ruşine şi o primejdie. „Din atitudinea noastră, a membrilor corpului didactic, tineretul României contemporane capătă noţiunea clară a lipsei de ordine, de demnitate, de justiţie şi prin urmare primeşte un fâţiş îndemn spre arivism”. Iată de ce, în

congresul general din 1905, am cerut *autonomia școlii* față de cluburile politice, precizând chiar și unele norme de recrutare și stabilitate ale întregului stat major al învățământului.

Răposatul S. Haret a și venit cu o lege de stabilitate. Ea n'a fost însă respectată; de altfel ne făcusem datoria de a spune chiar de la început că o „inamovibilitate roșie sau albă sau de altă culoare” nu va putea lecuî răul.

Dar nu numai prin tratarea personalului, ci și prin mănuierea legilor și regulamentelor, ministerul mai sus pomenit e „o piatră a scandalului”. Ce poate fi mai isbitor pentru conștiința profesorilor, elevilor și părinților de cât un regulament care sosește tocmai în mijlocul examenelor, spre a schimba normele de promovare? Și totuși s'au văzut și astfel de cazuri.

Dar turburările cu schimbarea orarului! Dar samavolnicia în numirea profesorilor! Dar nedreptățile cu mutarea de la catedră la alta și chiar legi cu articole speciale de interes personal?

Cu adevărat, un minister de conrupere sistematică a întregii țări.

Căci ce simț de ordine poate să aibă tânărul profesor, care e numit în învățământ, călcându-i-se drepturile sale legale? Ce criteriu de justiție va avea tânărul magistrat, care ca elev a făcut examene de corigență peste termenul legal? Ce nădejde în muncă dreaptă să mai aibă cei ce văd că un candidat eliminat dela concurs pentru vina de a copia, e numit la câțva timp după aceea director de Gimnaziu sau inspector? iar un plagiator dovedit de un inspector într'un raport special e înaintat la grad și pus să judece munca altora? S'ar ridica praful până în slava cerului, dacă ar stă cineva să scuture anume dosare din strada Diaconeselor. Dar, și fără dosare, e un întreg tineret cinstit care știe zeci de fapte de acest soi și privește cu o adevărată silă spre ministerul anarhiei publice.

E atât de mare răul, încât, mai ales în vremuri ca cele de față, avem impresia că orice întârziere în această cale ne-ar putea duce la o adevărată catastrofă. Bucuria unor vecini și întristarea altora trebuie să deschidă ochii și celor mai adormiți.

Ministerul cultului și educației publice trebuie grabnic purificat, smulgându-l din mijlocul încăerărilor dintre cluburile și partidele politice. Reforme am avut destule; acum ne trebuie și reformatori. Devotament pentru club, trecere elec-

torală, calităţi exterioare de mondanitate intelectuală şi alte nimicuri ca acestea nu mai sunt de ajuns, ba sunt chiar de-a dreptul o primejdie, când e vorba de lucruri serioase, ca educaţia unui popor şi pregătirea lui pentru ziua de mâine. De cultura morală a unui neam nu poate să se îngrijească un suflet sterp şi negativ. Liturghie adevărată nu poate face decât un preot care e preot; şcoală adevărată nu poate face decât un om a cărui viaţă întreagă e în armonie cu învăţăturile şcolii.

După ce am avut inconştienţa de a chema în capul educaţiei naţionale oameni fără scrupul, care au numit profesori la seminar până şi nihilişti; după ce am avut orbirea de a chema la secretariatul general al misterului oameni care în adunări publice au propus eliminarea învăţământului religios din şcoală; după ce am avut lipsa de bun simţ să chemăm la inspectarea învăţământului şi la direcţia şcolilor oameni a căror viaţă întreagă e un scandal public, e vremea să medităm cu cea mai mare luare aminte la înţelesul marii lecţii istorice din Balcani.

Universitatea, pe care Suveranul a numit-o „cheia de boltă” a statului, nu e azi la nivelul nevoilor ţării şi neamului nostru. Ea este răspunzătoare de cea mai mare parte din relele de care suferă acum societatea românească. Magistratii, avocaţii, profesorii, administratorii de plasă, medicii, prefecţii, preoţii, învăţătorii, etc., sunt aşa cum i-a pregătit profesorii lor şi profesorii acestor profesori adevăraţi universitarii. Dacă am fi întemeiat o universitate temeinică acum 50 de ani, cum au făcut Japonezii, altele ar fi fost roadele în toate direcţiile vieţii publice. Din isvorul curat dela centru s’ar fi împrăştiat peste tot numai apă curată. Aşa că, însănătoşirea universităţii e acum cea dintâi măsură pentru asanarea vieţii noastre publice.

Alături de universitate, trebuie apoi stavilită cât mai grabnic şi anarhia dela ministerul zis de culte şi instrucţie, scăpându-l de vulgarităţile obişnuite ale politiceii. Dorinţa aceasta am exprimat-o mai de mult; de astă dată însă, în faţa cumplitelor împrejurări la care am fost martori, socotim că toţi cei ce au urechi de auzit se vor grăbi să auză.

Cronica şcolară a acestei reviste, care n’a cunoscut nici odată preocupări de partid, îşi va face datoria cu concursul tuturor oamenilor de onoare, care au de spus ceva pe temeiul faptelor, — ori care ar fi vina şi ori cine ar fi vinovatul.

S. MEHEDIŢI.

CRONICA ECONOMICA

PENTRU INFIINȚAREA UNUI «INSTITUT DE CERCETARE A MATERIALELOR»

La noi în țară este necesar să se înființeze un institut de cercetare a materialelor, după cum există asemenea institute, în Germania, atât oficiale cât și particulare.

Iniințarea unui institut de acest fel este necesară, mai ales că acum au început particularii să clădească pe o scară mai întinsă; statul și comunele cheltuesc sume considerabile pentru construcții; cheltuelile pentru canalizări și pentru pavaje absorb tot mai mult veniturile orașelor, iar lucrările de drenaje și de irigații, al căror studiu l-a început statul, vor cere sume considerabile pentru materiale.

În toate furniturile de materiale atât statul cât și particularii sunt astăzi la bunul plac al furnizorilor și fabricanților; capitaluri enorme se cheltuesc fără garanții temeinice de rentabilitate, iar economia națională a noastră este sărăcită an după an fără nădejde de îndreptare.

Voiu cită câte-va exemple pentru a dovedi că e în joc primejduirea economiei naționale dacă statul nu va interveni energetic să pună o stavilă necunoștinței de până acum.

1. Lucrările în ciment și în beton întrebuintate la clădiri, la canalizări, la irigații și la drenaje, trebuiesc executate numai în urma cercetării amănunțite a materialului din care sunt făcute, și în urma cercetării solului în care se vor așeza. Pentru canale și tuburi de irigație trebuie să se cerceteze de asemenea și licidele ce vor curge prin acestea.

Dacă lucrările de ciment și de beton se vor executa fără cercetările amintite, lucrările pot să se ruineze în timp foarte scurt, după cum arată experiențele din Germania și Danemarca din care voiu cită exemple următoare:

N. Klinto, Ugeskrift for Landmænd. (referat în Tonindustri Ztg. Berlin. No. 65. pag. 899, 1912.) arată că lucrările în ciment și în beton întrebuintate la drenajele din Danemarca au fost distruse complet de apele solului, în timp de un an ori doi ani, după natura solului.

Canalele de ciment și de beton din diferite orașe ale Germaniei au fost distruse repede de apele solului în care erau așezate canalele (referat în Tonindustrie Ztg. Berlin. No. 79 pag. 1081, No. 85 pag. 1180, No. 90 pag. 1240, No. 95 pag. 1313, No. 103 pag. 1415, din 1912).

Cimentul și betonul întrebuințate în construcții, prin compoziția lor pot aduce ruina clădirii (referat Tonindustrie Ztg. No. 82 pag. 1123 din 1912).

2. Materialele întrebuințate în clădiri trebuie să satisfacă anumite condiții de rezistență, altfel clădirile se pot dărâma singure (referat Tonindustrie Ztg. No. 67 pag. 696 din 1909).

Toate materialele întrebuințate la construcții trebuie cercetate chimic spre a se constata dacă nu conțin anumite substanțe vătămătoare care aduc umezeala pereților sau distrugerea treptată a clădirii (referat Tonindustrie Ztg. No. 84 pag. 1149, din 1912).

În Germania există și o poliție a clădirilor, iar constructorii sunt răspunzători de urmările întrebuințării materialelor rele la construcții (referat Tonindustrie Ztg. No. 151 pag. 1678 din 1909).

3. Pavajele trebuie executate numai în urma examenului materialelor întrebuințate și trebuie controlate riguros în timpul și după executarea lor ca să se garanteze executarea de pavaj rezistent. Pavajele care trebuie neapărat cercetate sunt mai ales pavajele de asfalt unde antreprenorii lucrează la bunul plac al lor.

Chiar dacă se prevede clauza executării obligatorii a reparațiilor ulterioare de către antreprenor totuși sunt puține garanții, căci antreprenorul va găsi un moment favorabil când să încheie o transacție cu administrația comunală autonomă din țara noastră.

În acest fel antreprenorul poate plăti cu o sumă mică valoarea unor reparații ulterioare, care vor costa scump comunele.

Lipsa unui institut de control a adus între altele și cheltuielile zadarnice făcute de orașul București pentru asfaltarea străzilor, iar unele din aceste lucrări nu au durat de cât timp de un an.

Cele de mai sus sunt numai câteva exemple răslețe în sprijinul părerii mele, dar socotesc că sunt suficiente, pentru că arată cât de puțin prevăzător se cheltuiește astăzi pentru lucrări și construcții de tot felul.

Socotesc însă că acest institut trebuie să fie întemeiat cu un personal anume format și căruia trebuie să i se interzică ori ce câștig lăaturalnic, care i-ar întuneca judecarea desinteresată a materialelor aduse spre cercetare.

În actualele institute și laboratorii ale statului nu există restricția legală cu privire la câștigurile lăaturalnice ale chimiștilor, și socotesc că institutul de cercetare a materialelor trebuie să garanteze deplin nepărtinirea de care are nevoie controlul pentru care s'ar înființa un asemenea institut.

DR. D. IONESCU-BUJOR,

fost Betriebsleiter-asistent în

«Chemisches Laboratorium für Tonindustrie

Prof. Dr. H. Seger & E. Cramer, Berlin NW. 21».

CRONICĂ MILITARĂ

NOUA GENERAȚIE ȘI ARMATA. —ROLUL INVĂȚĂTORILOR

De curând s'au votat însemnate credite militare pentru oștire. Ar fi greșit să se creadă că acele credite au eșit numai din considerații externe și din docilitatea parlamentară a majorităților. Din contra, ele au fost acordate cu unanimitatea voturilor și au pornit din convingeri cu mult mai vechi, decât acelea pe care ni le pot sugera împrejurările politice, actuale.

Dacă odinioară se găseau naivi care să propună desființarea armatei permanente și înlocuirea ei cu „garda civică“, în noua generație a pătruns din ce în ce mai mult convingerea că, pentru un stat ca al nostru, creșterea și întărirea armatei e o chestie de viață și de moarte. „Dacă mâne dimineată, armata românească n'ar corespunde menirii sale, de geaba ar fi toată desvoltarea de până acum a statului; de geaba am trăit, am suferit și ne-am jertfit. Chiar cea mai amară părere de rău nu ne-ar mai folosi la nimic..“

Nu numai atât. În contra părerii atâtor superficiali, care nu se sfileau a innegri armata, privind-o ca pe o instituție barbară, ceice au destulă cultură, socotesc dinpotrivă că armata e în unele priviri cel mai însemnat organ pentru cultivarea maselor.

Mai întâiu, în stadiul de față al școalelor românești, armata e aproape singura școală de educație fizică a tineretului. Afară de câteva mii de școlari, care pe ici și pe colo iau gimnastica în serios, restul, adică sute de mii de tineri din fiecare generație, abia la 20 de ani capătă oarecare educație fizică mai disciplinată. Cine vrea să știe ce

înseamnă pentru țară un regim de hrană regulată și de exercițiu treptat, să compare starea recruților la intrarea în cazarmă și la câteva luni după aceea.

Al doilea, pentru cele două treimi dintre copii care nu încap în școli, armata e singura ocazie să se deprindă cu scrisul, cetitul și ceva socoteli. E prin urmare cea mai largă instituție de cultură a statului nostru până azi.

Al treilea, pe când în școală, în administrație și multe ramuri de activitate socială, deosebirea de clasă poate avea încă o înrăurire apreciabilă, armata e cea mai democratică instituție a țării: pune pe toți pe același rând, cu aceeași datorie și aceleași drepturi. O mie de declarații și declamații despre „drepturile omului“ n'au făcut pentru ridicarea sentimentului de om în țaranul nostru, cât galoanele de ofițer și chiar de general, pe care le-a căpătat și le poate căpăta orice Vlad sau Gheorghe, îndată ce e deștept, harnic și devotat carierii armelor.

Mai ales în vremuri ca acestea, când toți au simțit că armata e „însuși poporul nostru înarmat“, e partea cea mai bună din noi înșine, pe care o trimitem pe câmpul de luptă ca să reprezinte onoarea și interesele noastre ca neam, nu mai e nimeni în toată generația tânără, care să nu se simtă din tot sufletul lipit de armata țării.

Cu tot dreptul de scutire, cutare tânăr deputat a cerut să intre în oștire; cutare fost magistrat, în ziua când i s'a împlinit termenul de a eși din controalele armatei, a cerut să lase marea sa sarcină de administrator al tuturor pădurilor statului și să intre în rândurile luptătorilor; — ba a rugat pe ministrul de războiu, să primească „mica sa răzășie“ din comuna sa natală și să dea pentru fiecare dintre cei ce vor muri în războiu pământul trebuitor. Cutare ministru, a cerut și el să fie scris în rândurile luptătorilor, cu toate că trecuse de vârsta slujbei ostășești. Și suntem incredințați că în ziua când vor suna goarneau, astfel de cereri vor veni cu miile.

E sigur că un spirit nou va povăţui de aci înainte judecăţile noastre.

Dar tocmai de aceea, socotim că e momentul să îndreptăm numai decât o eroare. Ca şi în multe alte priviri, învăţătorii, pe care i-am numit altă dată ofiţerii culturii noastre, trebuie să se pună în capul mişcării de îndreptare.

Azi, ei capată instrucţia militară la şcoli. Am văzut de curând la o şcoală normală exerciţii fizice care m'au umplut de mândrie. Pe cele militare din nefericire, n'am competenţa de a le aprecia. Constat însă că normalişti şi elevii şcolii de poduri şi şosele sunt un fel de preparaţi în particular ai serviciului militar!

Aceasta e o erezie. Nu mi închipuiesc că în acele câteva ore suplimentare şi cu ofiţeri (uneori depărtaţi de multă vreme de trupă) se poate face atât cât ar fi necesar.

Dar, afară de aceasta, mai e şi o consideraţie de natură educativă. Acest privilegiu e rău interpretat: se răspândeşte astfel credinţa că şcoală normală e un mijloc pentru a scăpa de armată! Rău şi pentru şcoală, rău şi pentru armată. Şcoala pe care se întemeiază cultivarea poporului nu trebuie nici măcar pe departe să sugereze ideea de nepăsare pentru armată, necum de ponos.

Dimpotrivă, nu numai pentru ridicarea prestigiului oştirii, ci şi al învăţătorilor, e de dorit ca ei să devină toţi ofiţeri, gata de a încadra oştirea în caz de mobilizare. Aflu dela direcţia şcolii militare de infanterie că aproape 40% dintre studenţii universitari, care trec prin şcoala militară specială, renunţă la cariera universitară şi rămân în armata activă. Sunt sigur că după un an de practică în această şcoală, normalişti ar deveni ofiţeri de rezervă atât de bine pregătiţi, în cât să poată fi în satul lor temelia cea mai tare a rezervelor noastre,--după cum rezervişti ţărani, sunt prin obişnuinţa lor cu munca şi prin originea lor rurală marele temelie al puterii noastre militare.

Am convingerea, că aducând pe tinerii de la poduri şi şosele, precum şi pe normalişti, alături de studenţii uni-

versitari, pentru a-i pregăti la fel în vederea examenului de voluntariat, am crea pentru armata noastră o pepenieră de ofițeri care să ne facă a privi ziua de mâine cu cea mai neclintită încredere.

După ce învățătorii a făcut o mare operă economică, pentru care țara le este recunoscătoare, ei sunt chemați să facă acum o operă și mai patriotică: să fie nu numai ofițerii culturii poporului, ci la nevoie chiar ofițerii pe care să se întemeieze mobilizarea și încadrarea rezervelor în momente hotărâtoare.

S. MEHEDIŢI.

CONCURSUL «CONVORBIRILOR LITERARE»

În legătură cu unele discuții dintre colaboratorii Convorbirilor, adresăm cititorilor noștri următoarea întrebare: care sânt cele zece sau douăzeci de *proverbe mai de seamă din tot cuprinsul poporului românesc*?

Proverbe ca al Aromânilor:

Răsare soarele și fără să cânte cocoșul

dovedesc că înțelepciunea poporului nostru a găsit mijlocul de a exprima unele idei foarte fine în forme de o superlativă concentrare.

Răspunsul poate fi o simplă înșirare și clasificare a proverbelor celor mai alese, sau — și mai bine — poate fi însoțit de o motivare, arătându-se criteriul clasificării.

Aceiași întrebare o adresăm cu privire la cele mai bune 10 *epigrame* și 10 *novele* din toată literatura românească.

Răspunsul va fi trimis redacției cu numele închis în ar'un plic deosebit.

ANCHETA ȘCOLARĂ

ROSTUL PROCESELOR VERBALE ÎN ȘCOALA.

În ori ce afacere, în ori ce mișcare face o persoană oficială în școală se obișnuiește a se încheia un proces verbal.

Cum trebuie înțeles un proces verbal și cum trebuie făcut mi se va zice că e un lucru știut toți care măcar o singură dată în viață s'au mișcat oficial.

Să analizăm faptele și vom vedea:

Ne ducem la un examen de absolvire ⁽¹⁾ și acolo, în prezența unui domn, delegat al ministerului, asistăm 2—3 zile la cercetarea elevilor prezentați. Ba, ca membri din comisiune, trebuie să examinăm. La sfârșit se procedează la încheierea unui proces verbal după tipic și cât se poate mai sumar. Dacă, vr'un coleg ar vrea să propună a se menționa ceva cu privire la observările făcute, toți îl ascultă în tăcere și chiar cu oare care jenă, apoi îi zic: „asta nu se poate.”

Mergi la cercuri culturale și un altul după multe sfaturi mai propune ceva din observațiunile care ar tinde la vreo modificare a dispozițiilor date; atunci cu aceeași jenă, D-l Președinte îi răspunde: asta nu se poate.

Asiști la „conferințele generale” și se prezintă un oarecare cu o propunere de modificare într'un fel sau altul și îndată i se răspunde: «fii atent că ieși din marginile regulamentului».

Bine, dar vreau să se pună aceasta în procesul verbal.

— A! ceri tocmai imposibilul căci: „asta nu se poate.”

Chiar și la congrese, tot cam în felul acesta se procedează și nu știu pentru ce.

Asta nu se poate, „ceea” nu se poate, „alta” iar nu se poate. Dar ce se poate? Ce rost au atunci toate? Ce rost

(1) Lăsăm la o parte faptul că n'ar trebui așa fel de examen.

au procesele verbale? Să împlinescă forme goale ale regulamentelor? Nu se poate oare, ca tu, care faci practică în urma regulamentelor și în spiritul lor, să vezi că cutare sau cutare nu se potrivește cu adevărul? Sau, nu se poate ca voi, cei care vă isbiți aproape la fiecare pas de lacunele acestea, să cereți a se îndrepta lucrurile ce nu mai pot dăinui?

Toate acestea, cum zic nu se pot admite.

Dar, dacă cercurile culturale nu-și ajung în deajuns scopul, apoi se poate zice că numai învățătorul e vinovat?

Dacă examenul cu clasa a V-a nu corespunde nevoilor de azi și deci nu dă rezultatul dorit, apoi tot învățătorul e de vină? Faci cum zice cartea și dacă lucrul nu ese bine, tot tu ești vinovat?

Dacă încerci să te explici și să arăți răul ce scoate ochii oricărui, ți se spune că nu ți-i permis a critica spiritul legii. Dacă toți zicem în teorie numai, că legile, și regulamentele să fie în spiritul nevoilor țării, pentru ce atunci „nu se poate” să arăți ce nu este în spiritul acestor nevoi?

S'a cercat cu monopolul cărților de școală și nu s'a ajuns la nimic bun, tocmai pentru că a fost monopol, tocmai pentru că nu în centralizare stă progresul.

Tot astfel găsesc că în toate diferitele noastre manifestări culturale, nu monopolul acesta, nu reglementarea oarbă va aduce lumină.

Așa fiind găsesc că chestia „proceselor verbale” e de o însemnătate capitală și deci, pentru a se aduce oarecare lumină în felul cum trebuie privită chestia lor, las deschisă o discuție:

Sau ele n-1 au nici un rost și atunci să fie suprimate pentru a fi scăpați de tutela unor forme goale sau dacă trebuiesc, cum să înțelegem a le face ⁽¹⁾, ca mijloc care să rezume și să împărtășască și altora roadele experienței dintr'o școală oarecare.

N. C. MUNTEANU.

Învățător Sculeni-Iași

(1) Această întrebare poate forma un subiect și pentru viitorul congres și de aceea, rog să fie chiar pus în program.

GRIGORE BUIUCLIU

Unul câte unul dispar bărbații care compuneau vechea societate literară «Junimea» din Iași. În 15 Decembrie 1912 — chiar ziua nașterii sale, în care ar fi împlinit 72 de ani — Grigore Buiucliu a fost întovărășit de vechii sei prieteni la locașul de veci.

Grigore Buiucliu era în ramura sa, în jurisprudență, unul din cei întâi printre Români și ne se spune că colegii săi de la Curtea de casație, în cazuri grele, când erau cuprinși de îndoială, îndreptau adesea privirile spre dânsul, așteptând oarecum cuvântul acestui bărbat ce avea să-i scoată din nedumerire. Totuș Grigore Buiucliu nu era doctor în drept de la Paris sau altă Universitate străină celebră, ci numai un modest licențiat al facultății juridice din Iași — ceea ce însemnează, mai ales pentru timpurile vechi — că era un autodidact.

Pe cât îi erau de scumpe studiile juridice cu care se ocupa chiar după ce atinsese limita de vârstă care îl sili să părăsească scaunul său de judecător, pe atât se interesa de mișcarea intelectuală în general, negreșit întâi și întâi de cea Română. În timp de douăzeci de ani, el nu lipsi poate niciodată de la adunările «Junimii». El își făcuse specialitatea să aducă la întrunirile Societății extracte din cărți, reviste sau jurnale contemporane ce se deosebeau prin ciudătenia lor și aveau să îmbogățească interesanta colecție a Societății, numită «Dosarul curiozităților contemporane», în care se lipeau acele extracte, negreșit numai în cazul când erau destul de ciudate pentru a merita onoarea de a trece la posteritate.

În discuțiile Junimii, Buiucliu figura printre spiritele critice și avea meritul de a nimeri totdeauna drept și bine. Articole propriu a scris puține. Convorbirile Literare cuprind în anul VIII (1874/75) un lung studiu al său intitulat «Un articol științific din Revista Contemporană» pe care l'a subsemnat numai

cu litera *M.* Tocmai douăzeci și unul de ani mai târziu (1895) el tipări în Revista noastră un alt studiu cu titlul «Cânt de jălire asupra Armenilor din Polonia și Moldova». După cum se vede Grigore Buiuciu se interesă foarte mult de istoria poporului armenesc de al cărui origine eră. Cu multă trudă și perseverență el învățase vechea limbă armenescă pe care o posedă foarte bine, poate cel mai bine din toți coreligionarii sei de la noi.

Dar el eră totodată un bun patriot român. Când, cu vreo treizeci de ani în urmă, sosi în România un înalt prelat armean care avea intenția de a grupă pe toți Armenii din țară nu numai ca comunitate religioasă, dar totodată într'un mănăstiriu etnic separat, Buiuciu îl îndeamnă cu toată energia și stăruința să plece cât mai repede de la noi căci Armenii din România, deși deosebiți de compatrioții lor în privință confesională, au devenit buni Români și s'au confundat cu aceștia pentru totdeauna. Autoritatea morală a lui Buiuciu pe lângă coreligionarii sei eră așa de mare, că toți se uniră cu dânsul și rugară pe Arhiepiscopul Armean să plece înapoi în Orient pentru a nu turbura situația lor foarte limpede și bună.

O dovadă puternică de patriotismul lui Buiuciu este că, prin testamentul său, el lasă cea mai mare parte a averii sale Academiei Române, exprimând dorința că această Instituție să întrebuințeze o parte din venit «sau cu achizițiuni sau cu recompense sau cu burse pentru studiul limbilor orientale (armenească, turcească, arabă, persană.) La Paris, Strassburg și alte școli înalte din Occident există catedre de limbi orientale și tocmai în țara noastră a cărei istorie este așa de legată cu Orientul, aceste studii au fost cu totul lăsate la o parte. Prin munificența lui Grigore Buiuciu lipsa aceasta nu va mai exista cu timpul. Tot Academia moș tenește și o mică bibliotecă separată cuprinzând cărți și publicații vechi armenesti din cele mai rare și mai prețioase după cum afirmă cunoscătorii.

Amicii lui Grigore Buiuciu au prețuit totdeauna marele sale merite și calități. O colaborare lungă și o prietenie neîntreruptă de patruzeci și șapte de ani a legat pe scriitorul acestor rânduri de Grigore Buiuciu a cărui amintire îi va rămâne pururea scumpă.

I. Negruzzi

BIBLIOGRAFIE

- N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*, București 1913.
D. Furtună, *Vremuri înțelepte*, povestiri și legende românești, Academia română, București 1913.
" *Firicele de earbă*, Bibl. pentru toți, București 1913.
G. N. T. Varone, *Printre streini*, București 1912.
T. Pamfile, *Cântec de țară*, București 1913 (Acad. Rom.).
N. Iorga, *Din finuturile pierdute*, Bieri și răzeși în Bucovina și Basarabia cu cele dintâi decenii după anexare, Mem. Acad. Rom. 1912.
V. Babeș, *Congresul pelagologic din Bergamo și Pelagra din România*, Mem. Acad. Rom. 1912.
S. Haret, *Henri Poincaré*, Mem. Acad. Rom. 1912.
Gen. G. Crainicianu, *Organizarea rezervelor armatei*, Mem. Acad. Rom. 1912.
I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, Buc. 1912.
P. Păltânea, *Triptic dramatic*, București 1912.
L. T. Boga, *Românii din Macedonia, Epir, Tesalia, Albania, Bulgaria și Serbia*, București 1913.
A. Scriban, *Etimologii*, (extras din Arhivă), Iași 1912.
Calendarul Săteanului, Sibiu 1913.
I. Popovici, *Amicul poporului*, An. III, Sibiu, 1913.
Un deputat, Un cuvânt asupra politicii internaționale, Buc. 1913.
Vasiliu-Bacău, *Aromânii*, Anul preistoric, 24 Ianuarie, Biblioteca națională.

CORRESPONDENȚA:

Autorul parabolei *Zoreaua* e rugat să treacă pe la redacție.
Costin P. „Înflăratul glă; ce-și dete duhul”.—Mai târziu poate.
I. A.—*Pitești*: vorba, vorba, vorba.



ANTICARIAT TIMISOARA

LEI

„GENERALA”

SOCIETATE ROMÂNĂ DE ASIGURĂRI GENERALE

CAPITAL SOCIAL DEPLIN VÂRSAT LEI 3.000.000

FONDURI DE GARANȚII PESTE LEI 19.000.000

Sediul:

BUCUREȘTI

Str. Corăbiei 2

(Dela Sf. Dumitru 1908 în

edificiul propriu

Str. Smârdan

prelungită).



Agenții:

În toate ora-

șele țării

ASIGURĂ CONTRA DAUNELOR DE INCENDIU, GRINDINA ȘI TRANSPORT
(PLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)

ASIGURĂRI ÎN RAMURILE *

VIATA

Asigurări după combinațiuni foarte favorabile și în condițiunile cele mai avantajoase.

Asigurați cu bonificare de 3/8 (trei la sută) asupra tuturor primelor plătite, etc.

Rente imediate și amânate

ACCIDENTE

Asigurările individuale cu și fără restituirea primelor.

Asigurări colective pentru lucrătorii industriali și agricoli.

Asigurarea responsabilității civile

PROSPECTE ȘI ORICE LĂMURIRI LA CERERE

„CREDIT PETROLIFER”

SOCIETATE PENTRU FAVORIZAREA INDUSTRIEI PETROLIFERE DIN ROMANIA

Sediul: BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI, No. 10

Adresa telegrafică: CREDIPETRO, București

CAPITAL SOCIAL AUTORIZAT 6 000.000 LEI

CAPITAL EFECTIV 5.000.000 LEI

Casa de bancă: Direction der Disconto-Gesellschaft, Berlin; S. Bleichröder, Berlin; Banca Generală Română, București; Max I. Schapira, Ploesti

SUCURSALA: PLOEȘTI, AGENȚIA BUȘTENARI

CONDUCT PROPRIU: Buștenari, Grăușor, Băicoiu Buștenari. Participațiuni la întreprinderi petrolifere. Închirieri de vagoane-cazane, vânzări și cumpărări de petrol brut, precum și de toate derivatele petrolului.

Biurou tehnic special pentru instalațiuni de ars pā ura, întocmește planuri și devize.

Atelier mecanic Cămpina: Instalațiuni complete de sondagiu, boreranuri de orice sistem, rezervoare, căldări de aburi, tuburi nituite de sondagiu, reparațiuni radicale de mașini cu aburi și pompe. Toate materialele și uneltele necesare la exploatări petrolifere.

Stațiune de pompe Doftana: Furnizează apă exploatărilor petrolifere din regiunea Buștenari-Grăușor.

Uzina electrică: Misișoara: Furnizează lumină electrică exploatărilor petrolifere.

Exportațiunea: de benzină, petrol lampant, ulei de gaz, uleiuri pentru motoare, uleiuri lubrifiante și păcură.

Stațiuni de transbordare: BRĂILA ȘI CONSTANȚA